

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJOS
TEISĖS KATEDRA

ERNESTA PETRAUSKĖ
(APLINKOSAUGOS TEISĖ)

MAISTO GAMYBOS POVEIKIO APLINKAI TEISINIO REGULIAVIMO
YPATUMAI IR PRAKTIKOS IŠŠŪKIAI
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr.
Vytautas Šlapkauskas

Kaunas 2020

TURINYS

ĮVADAS	3
1.MAISTO GAMYBOS POVEIKIO APLINKAI TEISINIO REGULIAVIMO SAMPRATA	6
1.1.Maisto ir maisto gamybos samprata	6
1.2.Maisto gamybos poveikis aplinkai	11
1.3.Maisto gamybos poveikio teisinio reguliavimo principai.....	16
2. MAISTO GAMYBOS POVEIKIO APLINKAI TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI.....	23
2.1.Maisto gamybos poveikio aplinkai reglamentavimas Europos Sąjungos teisėje	23
2.2. Maisto gamybos poveikio aplinkai teisinis reglamentavimas Lietuvoje	28
2.2.1. Bendrasis teisinis reglamentavimas.....	28
2.2.2. Maisto tvarkymo subjekto veiklos teisinio reglamentavimo bruožai.....	34
2.2.3. Kontroliuojančių institucijų teisinio reglamentavimo ypatumai	37
3. MAISTO GAMYBOS POVEIKIO APLINKAI TEISINIO REGULIAVIMO PRAKTIKA IR JOS IŠŠŪKIAI	39
3.1. Maisto saugumo ir produktų ženklavimo pažeidimai	39
3.2. Organinių teršalų poveikio aplinkai ir atliekų tvarkymo pažeidimai	50
IŠVADOS.....	55
PASIŪLYMAI.....	57
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	69
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	70

IVADAS

Tiriama problema. Ar Lietuvoje įtvirtintas maisto gamybos teisinis reguliavimas yra pakankamas ir efektyvus siekiant išvengti neigiamo poveikio aplinkai visuose maisto gamybos proceso etapuose? Kaip būtų galima patobulinti esamą teisinį reglamentavimą, maisto gamybos poveikio aplinkai srityje?

Darbo temos aktualumas. Maisto gamyba šiuolaikiniame pasaulyje – užima didelę rinkos dalį, tai lemia paklausa - išaugęs vartojimas. Kadangi maisto gamybos procesai – sudėtingi, apimantys, daug įvairių aspektų (nuo žaliavos maistui ruošimo, perdirbimo, tiekimo vartotojui, nepanaudoto maisto šalinimo ir t.t.), kyla įvairių aplinkos apsaugos problemų: teršiamas oras, vanduo, naudojami aplinkos išteklių, įvairiuose gamybos procesuose susidaro maisto atliekos, švaistomas maistas. Tai lemia ne tik ekonominius, tačiau ir teisinius iššūkius. Pasauliniu, regioniniu bei nacionaliniu lygiu itin svarbu nustatyti tokį maisto gamybos teisinį reglamentavimą, kuris kuo mažiau kenktų aplinkai. To siekia ir Europos Sąjunga, kurioje įtvirtinta daugybė teisės aktų, nustatančių pagrindinius maisto gamybos, visose maisto grandinės etapuose, poveikio aplinkai principus ir Lietuva, nuosekliai įgyvendinanti šiuos reikalavimus nacionaliniuose teisės aktuose. Tačiau, nustatytas teisinis reglamentavimas nėra visuomet pakankamas ir tam tikrais atvejais neužkerta kelio aplinkos apsaugos problemoms, kurias sukelia maisto gamintojai įvairiuose maisto gamybos proceso etapuose.

Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Lietuvos teisės doktrinoje maisto gamybos poveikis aplinkai, ypač jo teisinio reguliavimo ypatumai – itin mažai nagrinėta tema. Autoriai dažniausiai atskleidžia tik aplinkos apsaugos bei jo teisinio reguliavimo aspektus. Pvz. R. Ragulskytė – Makarovienė nagrinėjo aplinkos teisę bei jos derinimo su Europos Sąjungos teise ypatumus¹. P. Aleknavičius², R. Dagiliūtė³ analizavo aplinkos apsaugos principus. Aplinkos politikos formavimąsi ir įgyvendinimo niuansus tyrė P. Mierauskas⁴ ir kt. Apie maisto gamybos poveikį aplinkai trumpai pasisakė R. Dužinskas⁵, G. Liobikienė⁶, gana plačiai maisto teikimo vartotojams teisinio reguliavimo sritį, jos aiškinimą ir taikymą tyrė A. Šamulevičiūtė.⁷ Tačiau išsamiau ši tema mokslininkų nėra analizuota. Todėl trūksta nuoseklaus ir sisteminio požiūrio į maisto gamybos poveikio aplinkai teisinį

¹ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005).

² Pranas Aleknavičius, *Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė. Mokomoji knyga* (Kaunas, Ardiva: 2008).

³ Renata Dagiliūtė, *Aplinkos politika* (Kaunas, 2012).

⁴ Pranas Mierauskas, „Aplinkos apsaugos politikos formavimas ir jos įgyvendinimas Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas*. T. 18, Nr.1, (2019).

⁵ Raimundas Dužinskas, „Maisto stygiaus kaip globalios problemos iššūkiai“, *Socialinis ugdymas* 47 (2017).

⁶ Genovaitė Liobikienė, „Bendras maisto ir gėrimų vartojimo poveikis aplinkai“, *Vartotojai*, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=7585>.

⁷ Asta Šamulevičiūtė, „Informacijos apie maistą teikimas vartotojams: teisinis reguliavimas, aiškinimas ir taikymas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015).

reguliuojamą. Plačiau šiuo aspektu pasisako tik užsienio autoriai, pvz. S. Clune, E. Crossin, K. Verghese⁸, Bernd M.J. Van der Meulen⁹ ir kt. autoriai. Todėl rašant darbą bus remtasi užsienio autorių nuomonėmis.

Tyrimo reikšmė. Maisto gamyba yra viena iš didžiausių rinką užimančių pramonijų, kuri neišvengiamai daro neigiamą įtaką aplinkai. Siekiant kontroliuoti ir net galimai sumažinti maisto gamybos procesais daromą žalą aplinkai, būtina tinkamai sureguliuoti šią sritį. Kad tai būtų padaryta, pirmiausia reikia išsiaiškinti kaip veikia esamas maisto gamybos teisinis reguliavimas, nustatyti ar jis pakankamai efektyvus ir užtikrina aplinkos apsaugą bei kokie jo trūkumai ir problemos egzistuoja teorinėje ir praktinėje plotmėje. Tik išsiaiškinus tai, galima tobulinti (aplinkos apsaugos aspektu) maisto gamybą reglamentuojančius teisės aktus ir sudaryti prielaidas efektyvesnei aplinkos apsaugai šioje srityje. Tad visi moksliniai tyrimai analizuojantys maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo ypatumus ir praktikos iššūkius- reikšmingi.

Tyrimo objektas - maisto gamybos teisinis reguliavimas ir praktika.

Tyrimo tikslas - atskleisti maisto gamybos teisinio reglamentavimo aplinkos apsaugos kontekste trūkumus ir problemas.

Darbo uždaviniai - tyrime keliami tokie uždaviniai:

1. Išnagrinėti maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo sampratą;
2. Išnagrinėti maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reglamentavimo ypatumus;
3. Išanalizuoti maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo praktiką ir jos iššūkius.

Tyrimo metodai:

- Dokumentų analizės metodas naudotas nagrinėjant Lietuvos ir užsienio mokslinę literatūrą, teisės aktus ir teismų praktiką.
- Lyginamasis metodas naudotas siekiant išsiaiškinti Europos ir Sąjungos ir Lietuvos maisto gamybos poveikio aplinkai teisės aktų sąsajas ir skirtumus.
- Loginis metodas buvo naudojamas tiriant aktualią analizuojamoje srityje teismų praktiką.
- Sisteminis metodas taikytas nustatant maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo specifiką, atskleidžiant ypatumus, kylančias problemas.

⁸ Stephen Clune, Enda Crossin, Karli Verghese „Systematic review of greenhouse gas emissions for different fresh food categories“, *Journal of Cleaner Production Vol. 140, No. Part 2 (2017)*.

⁹ Bernd M.J. Van der Meulen, „The function of food law. On objectives of food law, legitimate factors and interests taken into account“, *European Food and Feed Law Review, Vol. 5, No. 2 (2010)*, p. 85, žiūrėta 2019 gruodžio 22 d. https://www.researchgate.net/publication/46386545_The_function_of_food_law_On_objectives_of_food_law_legitimate_f_actors_and_interests_taken_into_account.

- Apibendrinimo metodo pagalba parengtos magistro darbo išvados.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, padalinti į mažesnius poskyrius, išvados bei rekomendacijos. Pirmajame skyriuje pateikiama maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo samprata. Antrajame skyriuje analizuojamas maisto gamybos poveikio reglamentavimas Europos sąjungoje ir Lietuvoje. Išskiriami aktualiausi teisiniai dokumentai, išskiriant sąsajas tarp ES ir Lietuvoje esančio reglamentavimo. Trečioje dalyje pateikiama teismų praktikos analizė, siekiant parodyti ir pagrįsti iššūkius, su kuriais Lietuvoje susiduriama reglamentuojant maisto gamybos poveikį aplinkai, ypač atliekų tvarkymo srityje. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, naudotos literatūros sąrašas.

Ginamasis teiginys. Esamas maisto gamybos poveikio aplinkai teisinis reguliavimas Lietuvoje nėra pakankamai efektyvus ir nesudaro visapusiškų galimybių aplinkos apsaugos, visuose maisto gamybos procesuose, užtikrinimui.

1.MAISTO GAMYBOS POVEIKIO APLINKAI TEISINIO REGULIAVIMO SAMPRATA

1.1.Maisto ir maisto gamybos samprata

Remiantis lietuvių kalbos žodynu, maistas tai - kuo minta gyvos būtybės, penas¹⁰. Terminų žodynas maistą aiškina panašiai, - kaip tai, kuo mintama: maisto produktai, maisto medžiagos¹¹. Oksfordo mokslo žodyne maistas suvokiamas plačiau ir aiškinamas kaip bet kokia medžiaga, susidedanti iš maistingų medžiagų, tokių kaip angliavandeniai, baltymai ir riebalai, kurios yra būtinos gyviems organizmams įgyti energijos augimui bei vystymuisi¹². Taigi, semantine prasme maistą galime suprasti kaip kiekvienam gyvam organizmui – jo vystymuisi ir augimui reikalingas maisto medžiagas, kurias jis gauna maitindamasis. Be maisto neįmanoma jokio gyvo organizmo, žinoma ir žmogaus, egzistencija.

Įvairioje mokslinėje literatūroje maistas nėra apibrėžiamas vienareikšmiškai, tačiau tenka pastebėti, kad formuluojami apibrėžimai artimi žodynuose pateikiamiems. Pvz. maistas apibūdinamas kaip tenkinantis gyvybiškai svarbias reikmes¹³, būtinas kūno audiniams susidaryti ir atsinaujinti¹⁴ arba aiškinamas kaip vienas pagrindinių žmogaus fiziologinių poreikių, nuo kurio kiekio ir kokybės priklauso ne žmogaus sveikata ir gyvenimo kokybė¹⁵. Maistas suvokiamas ir kaip medžiaga, vartojama organizmo veiklai ir sveikatai palaikyti, tai reiškia, kad jis skirtas gyvybei ir augimui palaikyti¹⁶. Apžvelgus pateiktus maisto apibrėžimus, galima teigti, kad praktiškai visi autoriai apibrėždami maistą akcentuoja, tuos pačius požymius (visus kartu, ar atskirai): tai, kad maistas – 1. bet kokia žmogui tinkama valgyti medžiaga, 2. turinti maistinių medžiagų substancija, 3. Reikalinga medžiaga organizmui, jo augimui, vystymuisi, ar sveikatai.

Teisinėje literatūroje maisto sąvokai atskleisti nėra skirtas didelis dėmesys. Paprastai autoriai apibūdinami šią kategoriją remiasi žodynuose (pvz. mūsų minėtame Oksfordo mokslo žodyne) pateiktu išaiškinimu arba, o taip yra dažniausiai, vadovaujasi Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. sausio 28 d. reglamento (EB) Nr. 178/2002 (toliau darbe - Reglamentas Nr. 178/2002), nustatančio maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiančio Europos maisto saugos tarnybą ir

¹⁰ „Maistas“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2020 sausio 15 d. <http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=maistas&lns=-1&les=-1&id=19002990000>.

¹¹ „Maistas“, Terminų žodynas, žiūrėta 2020 sausio 15 d., <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/M/maistas>.

¹² *Oxford dictionary of science. Fifth edition*, (Oxford: Oxford University Press: 2005): 330.

¹³ Raimundas Dužinskas „Maisto stygiaus kaip globalios problemos iššūkiai“, *Socialinis ugdymas* 47 (2017): 113.

¹⁴ Algimantas Paulauskas ir kt. *Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas: lietuvių-anglų-vokiečių-rusų kalbomis* (Vilnius, Grunto valymo technologijos: 2008), 154.

¹⁵ Teodoras Tamošiūnas ir Audronė Mikalauskienė, „Valstybinė maisto saugos ir kokybės kontrolė: Šiaulių apskrities atvejis“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 1,14 (2009): 280.

¹⁶ Rimantas Stukas, *Sveika mityba*, (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla:199),10.

nustatančio su maisto saugos klausimais susijusias procedūras 2 straipsnyje pateikta maisto, arba maisto produkto sąvoka.

Pagal minėtą Reglamentą Nr. 178/2002 – maistas yra medžiaga arba produktas, perdirbtas, perdirbtas iš dalies arba neperdirbtas, kurį žmogus nurys arba pagrįstai tikimasi, kad nurys. Maistas – tai ir gėrimas, kramtomoji guma ar kuri nors kita medžiaga, įskaitant vandenį, apgalvotai įdėta į maistą jį gaminant, ruošiant ar apdorojant, nepažeidžiant Direktyvų 80/778/EEB ir 98/83/EB reikalavimų, maistui priskiriamas vanduo, esantis už Direktyvos 98/83/EB 6 straipsnyje apibrėžtos atitikties vietos.

Į maisto sąvoką neįeina:

- a) pašarai;
- b) gyvi gyvūnai, nebent jie būtų paruošti pateikti į rinką žmonėms vartoti;
- c) augalai prieš nuimant derlių;
- d) Tarybos direktyvose 65/65/EEB ir 92/73/EEB apibrėžti vaistai;
- e) Tarybos direktyvoje 76/768/EEB apibrėžta kosmetika;
- f) Tarybos direktyvoje 89/622/EEB apibrėžtas tabakas ir jo produktai;
- g) 1961 m. Jungtinių Tautų bendrojoje konvencijoje dėl narkotinių vaistų ir 1971 m. Jungtinių Tautų konvencijoje dėl psichotropinių medžiagų apibrėžtos narkotinės ir psichotropinės medžiagos;
- h) likučiai ir teršalai¹⁷.

Šią, Reglamente Nr. 178/2002 įtvirtintą, tik šiek tiek sutrumpintą sąvoką, naudoja ir pateikia A. Šamulevičiūtė¹⁸, taip pat Bernd van der Meulen¹⁹ ir kt. Maistas teisine prasme - įvairūs perdirbti, neperdirbti, ar pusiau perdirbti produktai, kuriuos nuryja žmogus, įskaitant vandenį ir kramtomąją gumą ir t.t. išskyrus įvardintus produktus, kurie nepriskiriami maisto kategorijai. Pvz. pašaras nėra maistas, nes apibūdinamas kaip – natūralus, šviežias, konservuotas augalinis ar gyvūninis produktas, iš kurio pramoniniu būdu gautas produktas, taip pat šalutinis maisto produktas, skirtas gyvūnams šerti tiesiogiai arba juos sumaišius, į juos pridėjus ar nepridėjus pašarų priedų²⁰. Šiuo atveju, tai gyvūnams, ne žmonėms skirtas maitinti produktas, todėl maisto kategorijai nepriskirtinas. Taigi maisto sąvoka apima

¹⁷ „2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras“, *OJ L* 31, 1.2.(2002), žiūrėta 2019 m. balandžio 20 d.,

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002R0178&from=LT>

¹⁸ Asta Šamulevičiūtė, „Informacijos apie maistą teikimas vartotojams: teisinis reguliavimas, aiškinimas ir taikymas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 6.

<https://vb.mruni.eu/object/elaba:8355414/>

¹⁹ Bernd M.J. Van der Meulen, „The function of food law. On objectives of food law, legitimate factors and interests taken into account“, *European Food and Feed Law Review*, Vol. 5, No. 2 (2010), p. 85, žiūrėta 2019 gruodžio 22 d. https://www.researchgate.net/publication/46386545_The_function_of_food_law_On_objectives_of_food_law_legitimate_f_actors_and_interests_taken_into_account

²⁰ „Pašarai“, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, žiūrėta 2019 m. kovo 15 d., <https://vmvt.lt/eksportas-importas/importas-ir-reimportas/pasaras/pasaras>

augalus, vaisius ir sultis, javus, užaugintus žemėje, paskerstus gyvūnus (naminius ir laukinius), žuvis, ir kiaušinius, pieną, medų ir įvairius kt. produktus,²¹ kuriuos remiantis M. Wolf teigimu, galime išskirti į 3 grupes:

1. gyvūninės kilmės maistą, kurį sudaro – mėsa, žuvis, kiaušiniai, pienas ir perdirbti produktai;
2. ne gyvūninės kilmės maistą - vaisiai, daržovės, grūdai, gumbavaisiai, gėrimai, mineralai;
3. sudėtinius maisto produktus - pyragaičiai, makaronai, šokoladas²²,

Atitinkamai tokie maisto produktai – yra perdirbti, perdirbti iš dalies arba neperdirbti. Pagal „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamento (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos (toliau darbe - Reglamentas Nr. 852/2004), 2 str. 1 d. n ir o punktus, neperdirbti produktai – tai perdirbimo neapdoroti maisto produktai, bet jie gali būti padalinti, perskirti, nupjauti, sukapti, nuimti nuo kaulų, malti, nuo jų gali būti nuimta oda, sugrūsti, supjaustyti, nuvalyti, apkarpyti, išlukštinti, sumalti, atvėsinti, sušaldyti, giliai sušaldyti ar atšildyti, o perdirbti – tai perdirbimo procese apdoroti neperdirbti maisto produktai. Šiuose produktuose gali būti būtinų jų gaminimui arba suteikiančių produktui ypatingas savybes ingredientų²³. Atsižvelgiant į tai, neperdirbti produktai tai pvz. bananai, obuoliai, grybai, mėsos skerdiena, pienas ir pan., jie gali būti ir supjaustyti, sumalti ar šaldyti, atšaldyti. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija nurodo, kad itin perdirbtų maisto produktų kategorijai priklauso konditerijos gaminiai, pikantiški užkandžiai, aromatizuoti gėrimai, desertai ir kt.²⁴ Tokiu atveju dažni ingredientai yra įvairūs priedai, dažikliai ir kitokios medžiagos, galinčios suteikti tam tikras produkto savybes. Manytina, šių aspektų teisiniame maisto apibrėžime akcentavimas (perdirbti, perdirbti iš dalies arba neperdirbti) parodo, kad teisine prasme „maisto paskirtis - gyvybės ir augimo palaikymas, nėra būtinas maisto požymis: svarbiausia, kad ES rinkai tiekiamas maistas būtų saugus²⁵“.

Itin reikšminga pabrėžti, kad aptartą, Reglamente (EB) Nr. 178/2002 suformuluotą, maisto sąvoką pripažįsta ne tik teisės doktrina, tačiau įtvirtina ir Lietuvos teisės aktai. Štai Lietuvos Respublikos maisto įstatymo (toliau darbe – Maisto įstatymas) 2 str. 1 p. - pagrindinės sąvokos nurodyta, kad maistas šiame teisės akte suprantamas– kaip apibrėžta Reglamento (EB) Nr. 178/2002, nustatančio maistui skirtų teisės

²¹ Anantha Kumar Duraiappah, Zhou Xin ir Pieter J.H. Van Beukering „Issues in production, recycling and international trade: analysing the Chinese plastic sector using an optimal life cycle (OLC) model“ *Environment and Development Economics Vol. 7*, 1 (2002), p. 55.

²² Wolf M. Counselor Food Safety, „Health, Consumer Affairs. European Union Rules for Food Imports and the Concept of Equivalence“ (Presentation for the National Advisory Committee on Meat and Poultry, 2008 m. rugpjūčio 27-28d.). žiūrėta 2019 kovo 9 d.

https://www.fsis.usda.gov/wps/wcm/connect/73a6b2cd-6ae8-40a2-b1bf-2afa3d3791be/13-Maier_7.pdf?MOD=AJPERES

²³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos“, OL L 139, 4 30 (2004), EUR-Lex, žiūrėta 2019 m. balandžio 20d. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0852>.

²⁴ DUK „Maisto priedai“, žiūrėta 2019 birželio 16 d. <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/maisto-priedai/duk-2>.

²⁵ Asta Šamulevičiūtė, *supra note*, 9: 6-7.

aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiančio Europos maisto saugos tarnybą ir nustatančio su maisto saugos klausimais susijusias procedūras 2 str.²⁶ Būtent tokia, Reglamente (EB) Nr. 178/2002 suformuluota maisto sąvoka bus remtasi ir rašant šį magistro baigiamąjį darbą.

Pateiktus maisto sampratą, galima pereiti ir prie maisto (ar jų produktų) gamybos apibrėžties analizės. Pats terminas gamyba terminų žodyne apibūdinamas, kaip organizuotas gaminimas²⁷. Kitaip tariant, maisto gamyba, reiškia organizuotą jo ruošimą, t.y. įtvirtina kiekybinį aspektą – maistas gaminamas dideliais kiekiais.

R. Sehwat ir kiti autoriai nurodo, kad maisto produktų gamyba - tai žaliavų, naudojant fizines ar chemines priemones, pavertimas į maistą, arba maisto pavertimas į kitas formas²⁸. Panašiai šią kategoriją apibūdina A. M. Grumezescu ir A.M Holban, teigdami, kad maisto produktų gamyba - įvairių žemės ūkio produktų pavertimas maisto produktais.²⁹ Maisto produktų gamyba yra maisto ruošimo procesas, kurio metu žaliavos paverčiamos pagamintais maisto produktais, skirtais žmonėms naudoti namuose arba maisto perdirbimo pramonėje³⁰. Akivaizdu, kad maisto gamyba apima maisto ruošimo procesą nuo maisto žaliavų (užaugintų augalų, gyvūnų ir kt.) gavimo iki jo pavertimo maistu, kuris patenka pas galutinį vartotoją. Taigi, maisto gamybos procesui galima priskirti tokias sritis kaip auginimas, atrinkimas, pasėlių tvarkymas, derliaus nuėmimas, valymas, pakavimas, atskyrimas, rūšiavimas, paruošimas, ingredientų įdėjimas teisingomis proporcijomis, pateikimas ir kt.³¹ Komercinio maisto gamyba yra apibrėžiama kaip gamybos šaka, pradedant žaliavomis iš gyvūninių, augalų ar jūros gėrybių ir paverčianti jas tarpiniais maisto produktais ar valgomaisiais produktais. Jų gamybai yra naudojama darbo ir mašinų jėgą, energetikos ir mokslo žinios. Šis sudėtingesnis apibrėžimas aiškiai nurodo maisto pramonės pradžios ir pabaigos taškus, taip pat sąnaudas, kurių reikia norint pasiekti norimą rezultatą.³² Taip pat maisto gamybai priskiriami maisto gamybos būdai - konservavimas, kepimas, pasterizavimas, fermentavimas, marinavimas, gėrimų ir saldinių gamyba ir kt.

ES teisiniame reglamentavime, į maisto gamybą žvelgiama ženkliai plačiau. Čia maisto gamyba suprantama daugiau kaip procesas, apimantis net keletą etapų. Reglamento Nr. 178/2002 3 str. 16 p. nurodyti gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapai, kurie suprantami kaip bet kuris etapas, įskaitant importą, nuo pirminio maisto pagaminimo imtinai iki jo saugojimo, vežimo, pardavimo arba pateikimo

²⁶ „Lietuvos Respublikos maisto įstatymas“, *Valstybės žinios* 32,893 (2000), žiūrėta 2019 m. sausio 10 d.

²⁷ „Gamyba“, *Terminų žodynas*, žiūrėta 2020 sausio 15 d., <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/G/gamyba>.

²⁸ Ray Underwood, *Bioprocesses in Food Industry* (ED - tech press, 2018), 66, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 9 d., https://books.google.lt/books?id=BPEDwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

²⁹ Mian K.Sharif, Asna Zahid ir Faizul Hassan Shah „Role of Food Product Development in Increased Food Consumption and Value Addition“ *Food Processing for Increased Quality and Consumption*. Alexandru Grumezescu Alina Maria Holban (Academic Press, 2018), 428.

³⁰ „What is Food Production?“, Byju’s, žiūrėta 2019 m. spalio 20 d., <https://byjus.com/biology/food-production/>

³¹ *Ibid.*

³² Dennis R. Heldman, Richard W Hartel „*Principles of Food Processing*“, (Myrland, 1998), 1.

galutiniam vartotojui imtinai ir atitinkamais atvejais pašarų importavimas, auginimas, gamyba, saugojimas, vežimas, skirstymas, pardavimas ir tiekimas³³. Šiuo atveju įtvirtinta maisto grandinė, kurios vienas etapų –gamybos. Tačiau šiame teisės akte nerasime vien maisto gamybos, ar gamybos sąvokos, - 3 str. 17 p. įtvirtintas tik pirminės gamybos, apibrėžimas, kuri apibūdinama kaip pirminių produktų gamyba, veisimas arba auginimas, įskaitant derliaus nuėmimą, melžimą ir naminių gyvūnų auginimą iki skerdimo. Be to, pirminė gamyba apima ir medžiojimą, žvejojimą bei laukinių produktų auginimą³⁴. Tokiu būdu, pirminė gamyba –apima tik gyvulinės kilmės maisto produktų užauginimą, arba laukinių gyvūnų/augalų sumedžiojimą, sužvejojimą, arba augalų užauginimą nuimant jų derlių.

Kaip yra išaiškinta, pirminės gamybos etapu pirminiai produktai turi būti transportuojami, sandėliuojami ir tvarkomi taip, kad tai iš esmės nekeistų jų savybių. Taigi skerdimo produktai, t. y. šviežia mėsa nėra pirminis produktas. Vaisių sulčių gamyba, sūrio spaudimas savose patalpose, nėra laikoma pirmine gamyba³⁵, kadangi tai jau apdoroto gyvulinės kilmės/vaisių/pieno perdirbimo rezultatas. Vadinasi, jei kalbėsime apie maisto gamybą teisine prasme, ji neabejotinai apima ir perdirbimo etapą. Reglamento Nr. 852/2004 2 str. 1 d. m. p. randame perdirbimo paaiškinimą. Tai - iš esmės keičiantis pirminį produktą veiksmas, įskaitant termišką apdorojimą, rūkymą, konservavimą, brandinimą, džiovinimą, marinavimą, ekstrahavimą, išspaudimą ar tų procesų kombinaciją³⁶. Taigi, perdirbimas vyksta iš pirminės gamybos būdu gautų žaliavų, jas kaip nors apdorojant, pvz. gyvūnus skerdžiant, daržoves rauginant, iš pieno darant sviestą, ar grietinę ir t.t. Tokiu būdu, naudojant pirminę gamybą ir perdirbimą iš žaliavų pagaminamas maisto produktas. Čia dera prisiminti ir šiek tiek aukščiau mokslininkų aptartus maisto gamybos apibrėžimus. Sutariama, kad maisto gamyba apima maisto ruošimo procesą nuo maisto žaliavos gavimo iki jos pavertimo maistu. Atrodytų, kad pirminės gamybos ir perdirbimo etapai ir apima šią maisto gamybos sąvoką. Tačiau, manytina, jog žvelgiant iš teisinės pusės, maisto gamyba aiškinama dar plačiau - apimanti ir paskirstymo etapą pvz. pakavimą, saugojimą, vežimą, skirstymą, tiekimą ir pardavimą, t.y. iki tol kol maistas patenka galutiniam vartotojui (maistą valgančiam žmogui). Tokiu būdu, maisto gamybos procesas teisine prasme – pirminė gamyba, perdirbimas ir paskirstymas, iki maisto patekimo galutiniam vartotojui. Itin svarbu pabrėžti, kad maisto gamybos procesas suprantamas tik kaip pramoniniu būdu gaminamo maisto procesas (visais jo etapais).

³³ „2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras“, *OJ L* 31, 1.2.(2002), žiūrėta 2019 m. vasario 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32002R0178>.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ „Europos komisijos sveikatos ir maisto saugos generalinio direktorato tam tikrų Reglamento (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos nuostatų įgyvendinimo gairės“, (Briuselis 2018), žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/biosafety_fh_legis_guidance_reg-2004-852_lt.pdf.

³⁶ „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos“, *OL L* 139, 4 30 (2004), žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0852>.

Šiuo atveju nekalbama apie buitinių maisto gaminimą, kai kiekvienas žmogus, ar šeima maistą gamina sau, savo artimiesiems.

Lietuvoje laikomasi ES teisės aktų, tad galioja ir reglamentų, įtvirtinančių maisto gamybos procesą, nuostatos. Pvz. Maisto įstatyme nurodyta, kad pirminė gamyba suvokiama taip pat kaip Reglamente 178/2002. Tačiau šiame įstatyme įtvirtintas ne maisto perdirbimo ir paskirstymo, bet maisto tvarkymo etapas. Pagal 2 str. 5 dalį maisto tvarkymas – bet koks poveikis maistui arba veiksmai su juo ar atskiromis jo sudėtinėmis dalimis (įskaitant maisto gaminimą, ruošimą, perdirbimą, pakavimą, laikymą, saugojimą, gabenimą, paskirstymą, tiekimą, pateikimą parduoti, pardavimą), galintys turėti įtakos maisto saugai, kokybei ir mitybos vertei³⁷. Iš esmės, darbo autorės manymu, šią maisto tvarkymo sąvoką galima prilyginti ES reglamentavime pateikiamiems perdirbimo ir paskirstymo etapams. Todėl maisto tvarkymo etapas –vienas sudėtinių maisto gamybos proceso dalių.

1.2. Maisto gamybos poveikis aplinkai

Bendraja prasme poveikį reikia suprasti kaip tam tikro veikimo reiškimąsi, rezultata³⁸. Vadinasi, maisto gamybos poveikis aplinkai gali būti aiškinamas kaip visa tai, koku būdu jis veikia aplinką.

Doktrinoje aiškinama, kad maisto gamybos poveikis gali būti teigiamas arba neigiamas. A. J. McMichael, J. W. Powles ir C. D. Butler teigimu, pasaulio maisto gamybos sektorius siejamas su šiais teigiamais aspektais - išaugę maisto gamybos pajėgumai, pagerėjusi mityba (aukštas pajamas turinčių asmenų tarpe), žmonių sveikata ir pailgėjusi gyvenimo trukmė. Visa tai bent iš dalies lėmė šiuolaikiški maisto gamybos procesai³⁹. Technologijos lemia ir tai, kad maistas vartotojui gali būti patiekiamas įvairiomis formomis (šaldytas, rūkytas, konservuotas ir pan.), maisto produktus galima gauti iš bet kurio pasaulio kampelio ir t.t. Vis dėlto, esama ir neigiamo maisto gamybos poveikio, kuris atsiranda atskiruose maisto gamybos procesuose. Darbo autorės manymu, žalingas maisto gamybos poveikis aplinkai, labiausiai reiškiasi per:

- aplinkos išteklių naudojimą;
- oro bei vandens taršą;
- maisto atliekų įvairiuose maisto gamybos procesuose susidarymą;
- bei viešojo maitinimo sektoriaus įtaką.

Gausus aplinkos išteklių naudojimas maisto gamybos procesuose, vienareikšmiškai reiškia jų mažėjimą, ar net išnykimą. Literatūroje pažymima, kad su maisto gamybos procesu sietinas

³⁷ „Lietuvos Respublikos maisto įstatymas“, *op cit.*

³⁸ „Poveikis“, *Terminų žodynas*, žiūrėta 2020 m. sausio 18 d., <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/P/poveikis>.

³⁹ McMichael ir kt. „Food, livestock production, energy, climate change, and health“, *The lancet*, 370(9594) (2007), 1253-1263, https://www.academia.edu/790223/Food_livestock_production_energy_climate_change_and_health

neatsinaujinančių išteklių, pavyzdžiui naftos mažėjimas⁴⁰. Taip pat nurodoma, kad maisto ir gėrimų pramonėje yra sunaudojama daug aukštos kokybės geriamojo vandens, kuris naudojamas įrangai, tarai, vamzdinams plauti, dezinfekcijai, aušinimui, orui kondicionuoti, garui ir pačiai produkcijai gaminti. Vanduo yra pagrindinė žaliava alkoholinių gėrimų ir gaiviųjų gėrimų gamyboje.⁴¹ Taigi maisto gamyboje dideliais kiekiais naudojamas vanduo – sekina jo išteklius. Masiškai naudojami gyvosios gamtos atsinaujinantys ištekliai, pvz. žuvis, atsiduria ties išnykimo riba. Štai pvz. pasaulinės gamtos apsaugos organizacija ir Europos Komisija paskelbė atnaujintą nykstančių rūšių „Raudonąjį sąrašą“, anot kurio apie 7,5 proc. Europos vandenyse esančių jūrų žuvų rūšių gresia išnykimas⁴². Išnykus vienai žuvų rūšiai iškyla pavojus ir kitų išnykimui. Ir prie visa to neabejotinai prisideda maisto gamybos procesas. Juk žuvis daugelio maisto produktų pirminė žaliava. Taigi iškyla biologinės įvairovės sumažėjimo pavojus.

Kalbant apie oro taršą, ji apibrėžiama kaip bendras šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis, išsiskiriantis maisto produkcijos gamybos, perdirbimo proceso metu, mažmeninės prekybos ir vartojimo.⁴³ Maisto gamybos procesai aktyviai prisideda prie oro taršos. Vienas didžiausių veiksnių, darančių poveikį aplinkai maisto gamyboje – klimato kaita, kuriai, anot L. Mogensen ir kt. įtakos turi šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, rūgštinių dujų rūgščių išmetimas, eutrofikacija, atsirandanti dėl teršiančių išmetamųjų teršalų (pvz., nitrato, amonio azoto ir fosfatų), ozono sluoksnį ardančių medžiagų išsiskyrimas į stratosferos ozoną ir abiotinių bei biotinių išteklių išsekvojimas.⁴⁴

2016 m. buvo atliktas „Cleaner Production“ užsakytas tyrimas, kuriame švieži maisto produktai buvo klasifikuojami pagal tai, kokį šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį išskiria per visą maisto gamybos ciklą nuo ūkio iki maisto suvartojimo. Tyrimo rezultatai parodė, kad didžiausią poveikį aplinkai daro raudona mėsa, o mažiausią kiekį šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmeta lauke auginamos daržovės.⁴⁵ Itin kenksmingas aplinkai – kepimo procesas, pvz. mėsos ir žuvies, duonos, pyragaičių ir sausainių kepimas, kavos pupelių skrudinimas. Šio proceso metu išskiria daugiausia riebalų ir aliejų bei

⁴⁰ Genovaitė Liobikienė, „Bendras maisto ir gėrimų vartojimo poveikis aplinkai“, Vartotojai, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=7585>.

⁴¹ Šiomet Pasaulinės vandens dienos tema – „Vanduo ir darbas“, žiūrėta 2019 lapkričio 8 d., <https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/siomet-pasaulines-vandens-dienos-tema-vanduo-ir-darbas>

⁴² „First complete assessment of European marine fishes highlights major threat from overfishing“, The International Union for Conservation of Nature, žiūrėta 2020 sausio 18 d.

<https://www.iucn.org/es/node/17896>

⁴³ Murphy F., McDonnell K., ir Fagan C. C. „Sustainability and Environmental Issues in Food Processing“, *Food Processing: Principles and Applications*, Second ed., Stephanie Clark, 2014), 215.

⁴⁴ Lisbeth Mogensen, John E. Hermansen, Niels Halberg, Randi Dalgaard „Life Cycle Assessment across the Food Supply Chain“, *Sustainability in the Food Industry*, Baldwin C., Wiley-Blackwell (the Institute of Food Technologists, 2012), 119.

⁴⁵ Stephen Clune, Enda Crossin, Karli Verghese „Systematic review of greenhouse gas emissions for different fresh food categories“, *Journal of Cleaner Production Vol. 140, No. Part 2 (2017):26*

https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/79432/4/1_s2.0_S0959652616303584_main.pdf

vyksta jų skilimas.⁴⁶ Kitoje literatūroje teigiama, kad didžiulis šiltnamio efekto sukėlėjas - gėrimų gamyba, ypač vyno, alaus ir spiritinių gėrimų. Nurodoma, kad kiekvieno alkoholinių gėrimų gamybos proceso metu (žaliavų ruošimas, fermentacija, distiliacija ir brandinimas) susidaro šiltnamio efektą sukeliančios dujų⁴⁷. Taigi, klimato kaitą įtakoja įvairiausių maisto produktų gamyba. Oro taršą sąlygoja ir jų paruošimo būdai.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad tam tikrų, skirtingų, maisto ir gėrimų grupių gamybos poveikis aplinkai yra skirtingas. Pvz., 1 kg mėsos ir kiaušinių gamybos metu yra išskiriami didesni šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiai nei gaminant 1 kg bulvių, 1 kg mėsos pagaminti yra suvartojama daugiau kaip 10 kartų daugiau energijos.⁴⁸ Matome, kad mėsos gamyba – orą teršia labiau, daržovės – mažiau. Tačiau įdomu, tai, kad skirtingų daržovių gamyba – skirtingai teršia orą. Pvz. vieno atlikto tyrimo rezultatai parodė, jog sušaldytos morkos turi didesnę poveikį nei šviežios, nes sunaudojamas didesnis energijos kiekis užšaldymui. Panašūs rezultatai gauti ir su brokoliais - nustatyta, kad šaldyti brokoliai turi daugiau šiltnamio efektą sukeliančių dujų nei švieži brokoliai.⁴⁹

Verta akcentuoti, kad ypatingai teršia orą maisto pusfabrikačiai, nes kuo labiau gamybos procese yra apdorojami maisto produktai, tuo didesnis poveikis aplinkai yra padaromas⁵⁰. Maisto pramonėje nuolat didėja pusfabrikačių gamyba ir jų vartojimas, taigi oro tarša tik auga.

Maisto gamyba itin neigiamai veikia ir vandenį. G. Liobikienės teigimu, vandens tarša yra labiausiai susijusi su eutrofikacijos (pelkėjimo) procesu⁵¹. „Eutrofikacija - vandens teršimas azoto ir fosforo junginiais, kuris skatina greitesnę dumblių ir aukštesniųjų augalų augimą, sukelia nepageidaujamą organizmų pusiausvyros vandenyje sutrikimą ir blogina vandens kokybę“⁵². Vadinasi, esant šiam procesui suveši vandens augalai ir taip apauga vandens telkiniai, kyla pavojus vandens gyvūnijai.

Vandens, kaip ir maisto, poveikis aplinkai gali būti vertinamas ne tik supančios gamtos, bet ir poveikio žmogui atžvilgiu. Maisto pramonėje naudojamas vanduo gali būti tiesioginis ligų sukėlėjas ir nešiotojas. Pavyzdžiu gali būti Kanados atvejis, kai maisto gamybos pramonėje buvo naudojamas vanduo, kurio sudėtyje buvo nustatytas didelis ir mirtinas *Escherichia coli* O157: H7 protrūkis. 1970 m.

⁴⁶ Jeroen Kuenen „Food and beverages industry“, *EMEP/EEA air pollutant emission inventory guidebook 2016 – Update Nov. 2016*, European Environment Agency, 2016, 5.

⁴⁷ Michelle Renée Mozel, „The impact of climate change on the global wine industry: Challenges & solutions“, *Wine Economics and Policy*, Volume 3, Issue 2, December (2014) 81.

⁴⁸ Lisbeth Mogensen, ir kt. „Life Cycle Assessment across the Food Supply Chain“, *Sustainability in the Food Industry*, Cheryl J. Baldwin (Singapore, (2009), 116.

⁴⁹ Tara Garnett „Food systems and greenhouse gas emissions“, *Food Climate Research network (2015): 23*. https://foodsource.org.uk/sites/default/files/chapters/pdfs/foodsource_chapter_3.pdf

⁵⁰ Linnea I. Laestadius Julia A. Wolfson „Unsustainable societal demands on the food system“ *Environmental Nutrition: Connecting Health and Nutrition with Environmentally Sustainable Diets*, Joan Sabaté, (2019), 25

⁵¹ Genovaitė Liobikienė, „Bendras maisto ir gėrimų vartojimo poveikis aplinkai“, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=7585>.

⁵² Bodil Åsberg ir kt., *Tausojantis vartojimas*, (Lietuvos vartotojų institutas, Vilnius:2011):16.

buvo užfiksuota choleros epidemija Jeruzalėje (Izraelis) dėl salotų ir daržovių, drėkinamų žaliavinėmis nuotekomis, vartojimo. 2006 m. šokolado kompanija, įsikūrusią Jungtinėje Karalystėje, paveikė šokolado užteršimas *Salmonella*, kuris įvyko dėl nuotėkio nuotekų vamzdyno gamybos zonoje. Be to maisto produktuose, pagamintuose iš antibiotikų gavusių galvijų mėsos randama atsparių antibiotikams bakterijų, vanduo, naudojamas žaliavai, gali būti užkrėstas patogenais dėl žmonių ar gyvūnų išmatų, užterštas daugeliu natūralių ir antropogeninių cheminių medžiagų, vanduo gali būti užterštas netinkamai saugant ar atsiradus užteršimo šaltiniui iš paskirstymo sistemų ir pan.⁵³ Akivaizdu, kad per vandenį, naudojamą maisto gamyboje nukenčia ir žmonių sveikata.

Aptariant maisto gamybos poveikį aplinkai atskirai reikia paminėti maisto atliekų daromą poveikį. ES Komisijos Tarybos direktyvoje 2008/98/EB (toliau darbe- Direktyva 2008/98/EB), atliekos yra apibrėžiamos kaip „*medžiaga ar objektas, kurio turėtojas atsikrato, ketina ar privalo atsikratyti.*“⁵⁴ Nurodoma, kad patekusios į sąvartynus biologiškai skaidžios atliekos ima irti, išskiria ne tik anglies dioksidą, bet ir metano dujas, kurios teršia aplinkos orą dar stipriau nei anglies dioksidas⁵⁵. Maža to, išskirdamos kenksmingas medžiagas, jos teršia dirvožemį ir vandenį⁵⁶. ES maisto ir gėrimų pramonė per metus išmeta apie 88 mln. tonų atliekų.⁵⁷ Atliekomis tampa nuo 30% iki 50% gaunamų žaliavų maisto perdirbimo metu⁵⁸. Maisto atliekos susidaro kiekviename maisto gamybos etape (dorojimo, pjaustymo, plovimo, rūšiavimo, pakavimo, virimo, ir t.t.), todėl jų taršos mastą itin sunku įvertinti, tačiau neabejotina, kad maisto atliekos viena didžiausių problemų.

Neigimas maisto gamybos poveikis aplinkai reiškiasi ir per viešąjį maitinimą. Pagal Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2 str. 30 p. - viešojo maitinimo vietos sąvoka, kurioje viešojo maitinimo įstaiga yra laikomas restoranas, kavinė, baras ar kita maisto tvarkymo vieta, kurioje ruošiamas, gaminamas ir realizuojamas maistas, skirtas viešajam maitinimui⁵⁹. Kitaip tariant tai vieta, kurioje teikiamas visuomenės maitinimas. E.M. Freeman visų šių viešojo maitinimo įstaigų daromą poveikį aplinkai, susijusį su maisto perdirbimu, skirsto į penkias pagrindines grupes: visuotinis atšilimas,

⁵³ Commissioned by the ILSI Europe Environment and Health Task Force „Considering Water Quality for Use in the Food Industry“, Brussels (2008), 4.

⁵⁴ „2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas (Tekstas svarbus EEE)“, *OJ L* 312, 22.11.2008, žiūrėta 2020 m. sausio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0098&from=LT>

⁵⁵ „Maisto atliekas nuo 2019 m. privalės rūšiuoti ir gyventojai“, žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., <http://koalicija.lt/?p=13726>.

⁵⁶ „Kaip išvengti maisto atliekų?“, žiūrėta 2020 sausio 20 d. <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=8205>.

⁵⁷ „Food Waste“, European Commission, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste_en.

⁵⁸ Murphy F., McDonnell K., ir Fagan C. C. „Sustainability and Environmental Issues in Food Processing“ *Food Processing: Principles and Applications, Second ed.*, Stephanie Clark, Stephanie Jung ir Buddhi Lamsal (Chichester, West Sussex, UK, 2014), 207 p.

⁵⁹ „Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas“, *Valstybės žinios*, 44-1073 (1995), žiūrėta 2020 m. sausio 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.17752/SokthrZQOM>

eutrofikacija, antropogeninės veiklos toksinai, atliekos, rūgštėjimas⁶⁰. Tokį platų neigiamą poveikį sąlygoja ir tai, kad viešojo maitinimo sektoriuje yra naudojama itin daug perdirbto maisto, be to didėja „greitojo maisto“ sektorius.

Taip pat reikia pabrėžti, kad daugelyje greitojo maisto produktų yra daug kenksmingų cheminių priedų, pavyzdžiui, konservantų, kvapiųjų medžiagų ir pesticidų. Jie kenkia aplinkai ir tuo pačiu žmonėms.⁶¹ Greitojo maisto vartojimo padidėjimas visame pasaulyje sutampa su padažnėjusiais diabeto ir su mityba susijusių sutrikimų atvejais.⁶² Aplinką teršia ir greitojo maisto pakuotės. Tokio poveikio pavyzdys yra tarša, sukianti bioakumuliaciją, kuri atsiranda, kai cheminės medžiagos iš greitojo maisto pakuočių susigeria į žemę. Bioakumuliacija yra labai svarbi kaupiant vitaminus ir mineralus, tačiau gali būti pražūtinga, kai atsiranda su kenksmingomis cheminėmis medžiagomis. Viskas, kas liečia žemę ar patenka į buitines šiukšliadėžes, galiausiai patenka į upes, geriamąjį vandenį ar maistą. Kenksmingas ir popieriaus pakuočių (siekiant išvengti pratekėjimo) padengimas toksiškais junginiais - perfluoralkilais.⁶³ Aplamai pačios pakuotės (plastikiniai kavos puodeliai, plastiko maišeliai, indai, dėžutės ir pan.) kaip šiukšlės itin plataus masto reiškinys. E. Charlton nurodo, kad perdirbama tik 14 % plastikinių pakuočių⁶⁴. Vadinasi likusios patenka į sąvartynus, dalis mėtosi gatvėse, miškuose ir pan. bei nuplaunamos į vandenį.

Greitojo maisto įmonės superka didelę dalį mėsos, pieno ir ūkininkų pagamintų kiaušinių. Tokia paklausa daro tiesioginę įtaką tam, kaip yra maistui auginami gyvūnai. Pvz. siekiant paskatinti gyvūno augimą, jie šeriami antibiotikais ir dirbtiniais augimo hormonais.⁶⁵ visi masiškai maistui vartojami atrajotojai (kramtomieji gyvūnai, kurie atpalaiduoja iš dalies virškinamą maistą, pavyzdžiui, karves ir avis) per metus išmeta apie 2 mlrd. tonų CO₂ ekvivalentų.⁶⁶ Be to gyvūnai, vėliau naudojami kaip mėsa, auginami fermose, kurios prisideda prie visuotinio atšilimo.⁶⁷ Prie aplinkos apsaugos problemų prisideda ir miškų kirtimas (dėl ganyklų ir žemės ūkio naudmenų plotų didinimo sukelia dar papildomai 2,8 mlrd.

⁶⁰ Johnson MR. „Environmental sustainability within the restaurant industry“ (2009), žiūrėta 2019 m. vasario 20 d., https://courses.cit.cornell.edu/crp384/2009reports/JohnsonM_Sustainable%20Restaurant%20Industry.pdf

⁶¹ Abigail Geer „10 Ways Fast Food is Destroying the World“, One Green Planet, žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d. <https://www.onegreenplanet.org/animalsandnature/10-ways-fast-food-is-destroying-the-world/>

⁶² An Pan, Vasanti Malik ir Frank B. Hu „Exporting Diabetes to Asia: The Impact of Western-Style Fast Food“, *Circulation*, 126, No. 2, (2012), 165.

⁶³ „The Wide-Ranging Negative Effects of Fast Food“, MegaEssays, žiūrėta 2018 m. gruodžio 28 d., <https://www.megaessays.com/viewpaper/99894.html>

⁶⁴ Emma Charlton „Why is black plastic packaging so hard to recycle?“ World economic forum, žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d., <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/black-plastic-recycling-supermarkets-waste/>

⁶⁵ Henning Steinfeld ir kt. „Livestock's Long Shadow“, *United Nations report Food and Agriculture Organization of the United Nations*, (2006), 13, <http://www.fao.org/3/a-a0701e.pdf>

⁶⁶ Zollinger-Read P. „Is it time fast food restaurants became more responsible?“, *The Guardian*, (2013m. liepos 5 d.), žiūrėta 2019 m. liepos 5 d., <https://www.theguardian.com/sustainable-business/time-fast-food-became-responsible>

⁶⁷ House of Commons Environmental Audit Committee. EU and UK Environmental Policy. Third Report of Session 2015-2016, (House of Commons, 2016), žiūrėta 2018 m. gruodžio 29 d. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmselect/cmenvaud/537/537.pdf>

tonų CO₂ emisijų per metus), tonų CO₂ emisijų per metus⁶⁸), vandens kokybės suprastėjimas (patogenai, hormonai, vaistai ir jų trąšos patenka į požeminius vandenius.⁶⁹)

Akivaizdu, kad maisto gamyba yra viena iš daugiausiai aplinką veikiančių antropogeninių veiklų. Visuose maisto gamybos etapuose pasireiškia tam tikros problemos, kurios (ypač nekontroliuojant) daro žalą aplinkai.

1.3. Maisto gamybos poveikio teisinio reguliavimo principai

Tarptautinių žodžių⁷⁰ ir dabartinės lietuvių kalbos⁷¹ žodynuose principas (lot. *principum*) apibūdinamas kaip pagrindinė kurios nors teorijos, koncepcijos idėja, pradinis teiginys. Teisine prasme principas taip pat aiškinamas kaip pamatinė kokios nors idėjos ar koncepcijos dalis, teisinę reikšmę turintis teiginys, kreipiantis pradą, grindžiantis tam tikro reiškinio turinį, jo konkrečias apraiškas ar atskirus elementus⁷². Vadinasi, principas suvokiamas kaip – pagrindinė teisės idėja, lemianti ir formuojanti jos turinį. Atitinkamai, maisto gamybos teisinio reguliavimo principai aplinkos apsaugos požiūriu – pamatinė idėja, kuria remiantis formuojamas jų turinys.

Teisinėje literatūroje nerasime būtent maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo principų, tačiau juos apibūdinti galime aiškinant susietai su bendraisiais aplinkos apsaugos politikos principais.

Pagrindiniai aplinkos politikos principai, išdėstyti Europos Bendrijos steigimo sutartyje⁷³. R. Ragulskytė - Markovienė, nurodo, kad atsižvelgiant į aplinkos apsaugos principų įtvirtinimą ES pirminėje teisėje yra išskiriami septyni, atspindintys ES politiką, aplinkos apsaugos principai. Šie principai - darnios plėtros, atsargumo, prevencinių veiksnių, aukšto aplinkos apsaugos lygio, integracijos, „Teršėjas moka“ ir žalos šaltinio principas.⁷⁴ Tokius pat principus išvardija ir P. Aleknavičius, tik jo sąrašė šeši principai, nes atsargumo ir prevencijos veiksmus šis autorius traktuoja kaip vieną principą⁷⁵. Apžvelgus šiuos bendruosius principus, galima sutikti su R. Dagiliūte, kuri teigia, kad aplinkos apsaugos politikos principai yra formuojami atsižvelgiant į esminius aplinkosaugos veiksnius: pradinės taršos kontroliavimą, ekonomikos augimą (šiuo metu vis spartėjantis) įtakos aplinkai

⁶⁸ Zollinger-Read P., *op cit.*

⁶⁹ House of Commons Environmental Audit Committee. *op cit.*

⁷⁰ *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius, (1985), 399.

⁷¹ Stasys Keinys et al., *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Papildytas leidimas*, (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993), 214.

⁷² Toma Birmontienė et.al. *Lietuvos konstitucinė teisė* (Vilnius, 2000), 202.

⁷³ „Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis“, *Valstybės žinios* 2,2 (2004), žiūrėta 2018 gruodžio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229734?jfwid=-fxdp79nb>

⁷⁴ Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 41.

⁷⁵ Pranas Aleknavičius, *Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė. Mokomoji knyga* (Kaunas, Ardiva:2008), 20-21.

balansavimas, žemės ekologinio išsėmimo supratimą, aplinkos problemų identifikavimą pagal regioninį lygmenį (veiklos plano individualizavimas regionui), aplinkos kaip visuomenės vertybės skatinimą⁷⁶.

Remiantis šiais, pamatiniais ES aplinkos politikos principais, galime suformuoti ir maisto gamybos poveikio aplinkos apsaugai teisinio reguliavimo principus:

1. Aukštas apsaugos lygis. Siekiant šio lygio, nustatomi reikalavimai ir sąlygos, leidžiantys maisto gamybos procesais daryti kuo mažesnę neigiamą įtaką aplinkai (tame tarpe žmonėms jų sveikatai).

2. Atsargumo principas. Doktrinoje teigiama, kad šis principas labai daugiareikšmis. Jis reiškia priemonių ėmimąsi prieš aplinkos nykimą, priemonių ėmimąsi sumažinant tam tikras aplinkosaugos problemas (pvz. iki minimumo sumažinant klimato pasikeitimo priežastis), sušvelninant šių neigiamų reiškinių pasekmes, užtikrinti reikiamą saugumą tam tikrose srityse (pvz. genetiškai modifikuotų organizmų poveikį aplinkai) ir t.t.⁷⁷ Maisto gamybos požiūriu, šį principą reiktų aiškinti kaip atsargų gamtos išteklių naudojimą (imantis priemonių, kad neišnyktų pvz. žuvis ir kt., nebūtų švaistomas vanduo ir pan.), maisto gaminimą užtikrinant maksimalų saugumą ir pan.

3. Prevencinių veikslių principas. „Esant žalos atsiradimo tikimybei, rizikai, kad gali kilti pavojus aplinkai, turi būti imtasi veikslių, kad to būtų išvengta“⁷⁸. Atitinkamai bet kuriame maisto gamybos procese, esant tikimybei, kad kils pavojus aplinkai taip pat turi būti imtasi veikslių tokių pavojų išvengimui.

4. Žalos šaltinio principas. Europos Bendrijos sutarties 174 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad žala aplinkai turi būti atitaisoma pirmiausia ten, kur yra jos šaltinis⁷⁹. Remiantis šiuo principu žala aplinkai padaryta maisto gamybos procese, pirmiausia turi būti atitaisyta ten, kur yra jos šaltinis.

5. Principas: „teršėjas moka“. Jo esmė kad visa atsakomybė, taip pat ir materialinė už taršą arba naudojant gamtos išteklius padarytą žalą aplinkai tenka teršėjams, t. y. visus socialinius ir ekonominius nuostolius dėl teršimo bei išteklių naudojimo privalo padengti patys teršėjai⁸⁰. Vadinasi, principas „teršėjas moka“ nurodo, kad atsakomybė už maisto gamybos procesu padarytą žalą aplinkai tenka maisto gamintojams.

⁷⁶ Renata Dagiliūtė, *Aplinkos politika* (Kaunas, 2012), 5.

⁷⁷ Agnė Širinskienė, „Atsargumo principo taikymo teisinės prielaidos aplinkos ir žmogaus sveikatos apsaugos srityse“, *Jurisprudencija* 12, 114 (2008):19.

⁷⁸ Pranas Aleknavičius, *Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė. Mokomoji knyga* (Kaunas, Ardiva:2008), 20.

⁷⁹ „Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinė redakcija“, žiūrėta 2020 kovo 30 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12006E/TXT&from=EN>.

⁸⁰ Linas Meškys, „Europos Sąjungos aplinkosaugos principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje“, *Jurisprudencija* 3,81 (2006): 56.

6. Integracijos principas. Jis reiškia, kad ES politika ir veiklos kryptys turi būti nustatomos atsižvelgiant į aplinkos apsaugos reikalavimus⁸¹. Atitinkamai šis principas reiškia, kad maisto gamybos veiklos sritis turi būti sureguliuota taip, kad atitiktų aplinkos apsaugos reikalavimus.

7. Darnaus vystymosi, ar darnios plėtros principas. Šis principas įtvirtintas 1992 m. Rio de Žaneire įvykusios Jungtinių tautų konferencijos baigiamuosiuose dokumentuose. Jo esmė – kad plėtra turi taip tenkinti dabarties kartų poreikius, kad iš būsimųjų kartų nebūtų atimta galimybė tenkinti savo poreikius.⁸² Taigi šio principo idėja - skatinti dabartinių kartų darnią plėtrą, užtikrinant ateities kartų interesus. Darnaus vystymosi principas maisto gamyboje akcentuoja ilgalaikę šios srities plėtrą, siekiant racionaliai suderinti visuomenės ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius interesus.

Šių pamatinių principų turi laikytis kiekviena ES narė, tame tarpe Lietuva. Mūsų šalis, bendruosius aplinkosaugos principus integravo į šalies teisinę sistemą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau darbe - Konstitucija) 53 str. 3 d. įtvirtina valstybės ir asmenų pareigą saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, o 54 str. 1 ir 2 d. numato, kad valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių. Įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją.⁸³ Matome, kad čia nustatyti pagrindiniai Lietuvos valstybės aplinkos apsaugos politikos tikslai bei kryptys. Šios konstitucinės nuostatos praplėstos ir įtvirtintos kaip aplinkos apsaugos principai Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymo (toliau darbe – Aplinkos apsaugos įstatymas) 4 str. numatant, kad:

- Aplinkos apsauga Lietuvos Respublikoje yra visos valstybės bei kiekvieno jos gyventojų rūpestis ir pareiga;
- Aplinkos apsaugos valdymo politika ir praktika turi nukreipti visuomeninius bei privačius interesus aplinkos kokybei gerinti, skatinti gamtos išteklių naudotojus ieškoti būdų ir priemonių, kaip išvengti arba sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, bei ekologizuoti gamybą;
- Gamtos išteklių turi būti naudojami racionaliai ir kompleksiskai, atsižvelgiant į aplinkos išsaugojimo bei atkūrimo galimybes ir Lietuvos Respublikos gamtos bei ekonomikos ypatumus;

⁸¹ Sjøfjell, Beate, „The Environmental Integration Principle: A Necessary Step Towards Policy Coherence for Sustainability“ December 3, (2018). In *The EU and the Proliferation of Integration Principles under the Lisbon Treaty*, Francesca Ippolito, Maria Eugenia Bartolino and Massimo Condinanzi (eds), Routledge, Chapter 6, (2019): 8.

⁸² Pranas Aleknavičius, *Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė. Mokomoji knyga* (Kaunas, Ardiva:2008), 21.

⁸³ „Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Lietuvos aidas* 220-0 (1992).

- Aplinkos apsauga grindžiama visapusiška, teisinga ir laiku sukaupta informacija apie aplinką.⁸⁴

Remiantis visais šiais principais grindžiama visa Lietuvos aplinkos apsaugos sistema, žinoma, jais turi būti vadovaujama ir maisto gamyboje, siekiant apsaugoti aplinką, nuo neigiamo poveikio.

Tačiau dera pabrėžti, kad mūsų paminėti, pamatiniai aplinkos apsaugos principai, atsižvelgiant į įvairius politinius, ekonominius, aplinkos pokyčius – praplečiami, bei papildomi naujais. Štai atsižvelgiant į šiuos ypatumus, 2015 m. patvirtintoje Lietuvos Respublikos nacionalinės aplinkos apsaugos strategijoje įtvirtinti net vienuolika aplinkos apsaugos principų⁸⁵. Šie principai atrinkti ir suformuluoti remiantis „pastarųjų metų priimtais tarptautinių susitarimų ir pasaulinių aukšto lygių susitikimų nutarimais, rezoliucijomis, rekomendacijomis ir kitais strateginiais bei programiniais dokumentais. Daug įtakos turėjo jai turėjo Jungtinių Tautų aplinkosaugos ir darnaus vystymosi, ypač RIO+20, konferencijos, Europos Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos, ypač Septintoji, kuri numato veiksmus iki 2020 metų“.⁸⁶ Formuojant strategijoje aptartus principus remiamasi ES skatinama darnaus vystymo koncepcija⁸⁷. Įstatyme pabrėžta, kad tokių principų įgyvendinimas turėtų padėti „išvengti konflikto tarp Lietuvos ūkio augimo ir aplinkos antropogeninės apkrovos“.⁸⁸ Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijoje išskiriami šie aplinkos apsaugos politikos principai - ekologinio efektyvumo, taršos prevencijos, atsakomybės („teršėjas moka“), žalos šaltinio, aplinkos apsaugos politikos integravimo, geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimo, atsargumo, pakeitimo, subsidarumo, partnerystės ir atsakomybės pasidalijimo, visuomenės dalyvavimo ir informavimo (žr. į žemiau pateiktą grafiką Nr. 1.). Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad aplinkos principai, kaip ir kiti teisės principai yra privalomi taikyti.⁸⁹ Vadinas, šie teisės principai yra privalomi ir jais turi vadovautis visi teisinių santykių subjektai, tiek maisto gamybos subjektai, tiek visos valstybės institucijos ir kt.

⁸⁴ „Aplinkos apsaugos įstatymas“, *Lietuvos aidas* 20-0 (1992).

⁸⁵ „Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 6 d. nutarimas dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, TAR 6178 (2015).

⁸⁶ Pranas Mierauskas, „Aplinkos apsaugos politikos formavimas ir jos įgyvendinimas Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas*. T. 18, Nr.1, (2019): 36-51

⁸⁷ Jūratė Važgauskaitė „Lietuviški darnaus vystymosi tikslai: Ar esame tinkamaipasiruošę?“, *Žiniasklaida vystymuisi, 2016 m. gruodis, 5, žiūrėta 2020 m. sausio 14 d.*, <http://eurohouse.lt/wp-content/uploads/2016/12/Naujienlaskis-4.pdf>.

⁸⁸ „Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 6 d. nutarimas dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, TAR 6178 (2015), žiūrėta 2019 liepos 10 d,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/HRioeQqpWx>

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 gruodžio 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios* 105,3318 (2000), žiūrėta 2019 birželio 25 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content>

1 grafikas: Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijoje suformuluoti aplinkos apsaugos politikos principai

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Nacionalinės aplinkos apsaugos strategija⁹⁰

Aptariant ekologinio efektyvumo principą maisto gamybos procese (aplinkos apsaugos požiūriu), pažymėtina juo akcentuojamas, gamtos išteklių prioritetas, t.y. kad gamtos ištekliai būtų naudojami lėčiau negu maisto gamyba. Siekiama, kad atitinkama kiekiui maisto gamybos procesui būtų

⁹⁰ „Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 6 d. nutarimas dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, TAR 6178 (2015), žiūrėta 2019 m. balandžio 26 d.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/HRioeQqpWx>

suvartojama kuo mažiau išteklių. Kaip jau minėta maisto gamybos procese naudojama daug vandens, taigi šiuo tikslu pvz. siekiama suvartoti kuo mažiau vandens, taip taupyti šį reikšmingą išteklių. Iš esmės šiuo principu praplėstas pamatinis aukšto apsaugos lygio gamybos procese principas.

Taršos prevencijos principas, nurodo, kad siekiama užkirsti kelią dar neatsiradusiai žalai (aplinkai) maisto gamybos procese. Šis principas atitinka pamatinį prevencinių veiksmų principą.

Atsakomybės principas atitinka pamatinį „teršėjas moka“ principą, kuriuo nurodoma, kad už maisto gamybos procese padarytą žalą aplinkai atsakys atitinkamas maisto gamintojas.

Žalos šaltinio principas – atitinka tą patį ES įtvirtintą, pamatinį principą, nurodantį, kad žala aplinkai turi būti atsisaistyta pirmiausia, ten, kur jos šaltinis.

Praplėstas integracijos principas, nurodant, kad tai- aplinkos apsaugos politikos integravimo principas, kuris nurodo, kad aplinkosaugos priemonės, taikomos maisto gamyboje, neturi būti taikomos atsietai nuo kitų ūkio sektorių (pvz. transporto, energetikos, statybos, žemės ūkio ir pan.) Darbo autorės manymu, tik tokiu būdu galima pasiekti kiek įmanoma efektyvesnių aplinkos apsaugos rezultatų.

Naujas, aktualus, principas - geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimo. Geriausia prieinama technologija aiškinama kaip - naujausia įranga, pažangiausi veiklos ar gamybos būdai, leidžiantys praktiškai sumažinti aplinkos taršą⁹¹. Tokiu būdu maisto gamyboje, siekiant išvengti aplinkos taršos, būtina pasitelkti (kiek įmanoma) pačias naujausias, efektyvesnes, švaresnes, mažiau taršias, mažiau eikvojančias ir pan.

Atsargumo principas, pamatinis ES aplinkos politikos principas, tačiau juo nuolat siekiama naujų iššūkių, leidžiančių užkirsti kelią aplinkos žalojimui. Pvz. šiuolaikinis atsargumo principo taikymas turėtų remtis teritorijos tyrimais, prognoze, nuoseklumu ir apdairumu numatant pasekmes⁹².

Kaip jau sako pats naujo pakeitimo principas - juo bus siekiama pakeisti maisto gamyboje naudojamus procesus, išteklius ir pan., kurie būtų draugiškesni aplinkai ir tuo pačiu žmogaus sveikatai. Pvz. siekiama, kad įvairios pavojingos medžiagos būtų pakeičiamos nepavojingais, išsenkantieji išteklių pakeičiami atsinaujinančiais, gamybos procese susidariusios atliekos grąžinamos perdirbimui, o ne išmetamos ir pan.

„Subsidiarumo principas – tai sistema metodologinių, socialinių, teisinių procedūrų, nustatančių, kaip siekti socialinės interesų darnos, valstybės ir savivaldos institucijų sąveikos veiksmingai žmogaus teisių saugai užtikrinti“⁹³. Šio principo esmė maisto gamybos kontekste, jog visi sprendimai turi būti

⁹¹ „Terminų paaiškinimas“, Aplinkos apsaugos agentūra, žiūrėta 2020 sausio 20 d. http://gamta.lt/files/inspektavimo_vadovas-Priedas_I_Terminai.pdf.

⁹² „Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 6 d. nutarimas dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, *op cit*.

⁹³ Virginija Kondratienė, „Subsidiarumo principas ir jo taikymas valstybės valdymui ir vietos savivalda“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas: 2011), 198, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15994/Disertacija_Kondratien%C4%97.pdf?sequence=2&isAllowed=y

priimami kuo artimesniu visuomenės, bei maisto gamintojų lygmeniu, atsižvelgiant į aplinkosaugos problemos ir galimybės kiekviename regione.

Partnerystės ir atsakomybės pasidalijimo principas, papildoma bendrąją atsakomybę, bei darnaus vystymosi principą, labai svarbiu aspektu, kad tik bendradarbiaujant ir pripažįstant kiekvieno iš partnerių atsakomybę, galima efektyvi aplinkos apsauga. Šis principas itin aktualus gamybos procese, nes maisto gamybos grandinėje yra daug partnerių, todėl, aktualu, kad jie visi dirbtų išvien, kartu stengtųsi nepakenkti aplinkai, o kilus žalai nei vienas neventų atsakomybę.

Visuomenės dalyvavimo ir informavimo principas doktrinoje aiškintinas kaip viešosios valdžios ir interesų grupių arba suinteresuotų asmenų tarpusavio veikla viešųjų sprendimų priėmimo procese. Kartu tai yra dvipusė veikla, ir paties dalyvavimo tikslas bus pasiektas tik tuomet, jei abi pusės bus pasirengusios padėti. Pagal dalyvavimo tikslą ši veikla gali būti dalyvavimo ir informavimo⁹⁴. Tokiu būdu visuomenė aktyviai dalyvauja priimant sprendimus visuose procesuose, tame tarpe maisto gamybos (kaip jis veikia aplinką), o maisto gamintojai –informuoja visuomenę apie jų daromą poveikį aplinkai ir pan.

⁹⁴ „Visuomenės dalyvavimo vadovas“, Baltijos aplinkos forumas, žiūrėta 2020 m. sausio 15 d., https://bef.lt/fileadmin/Publications/Visuomenes_dalyvavimo_vadovas_2008.pdf.

2. MAISTO GAMYBOS POVEIKIO APLINKAI TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

2.1. Maisto gamybos poveikio aplinkai reglamentavimas Europos Sąjungos teisėje

Kadangi maisto gamybos procesas teisine prasme – pirminė gamyba, perdirbimas ir paskirstymas, kuris vykdomas iki maisto patekimo galutiniam vartotojui, maisto gamybos poveikį būtina užtikrinti visuose šiuose etapuose. Todėl ES koncentruojasi į aplinkos apsaugą visuose šiuose maisto gamybos proceso etapuose. Atitinkamai numatomas ir teisinis reglamentavimas, apimantis integruotą požiūrį į jo gamybą.

Maisto gamybos subjektai tvarko maistą laikydamiesi 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EK) 178/2002 nuostatų (toliau darbe – Reglamentas Nr. 178/2002)⁹⁵ (su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 652/2014⁹⁶), kurios nustato maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus. Reglamentas numato, kad maisto produktus reglamentuojantys įstatymai turi būti sudaryti atsižvelgiant į daugelį svarbių veiksnių, vienas kurių – aplinkos apsaugos. Pvz. kad kai kurie produktai, leidžiami pagal maisto teisės aktus (pesticidai arba pašarų priedai) gali būti pavojingi aplinkai, todėl turi būti vertinami aplinkosauginiai klausimai. Taigi, maisto produktus reglamentuojančiais įstatymais, be kitų tikslų, (sveikatos, saugos, gerovės) pagal 5 str. 1 d., siekiama ir aplinkos apsaugos. Analizuojamu Reglamentu Nr. 178/2002 įsteigtos Europos maisto saugos tarnybos (EMST) paskirtis taip pat susijusi su įvairiapusės gerovės užtikrinimu maisto produktų srityje (žmonių, gyvūnų, augalų sveikatos), nepamirštant ir aplinkos apsaugos (22 str. 1 d.).⁹⁷

Maisto gamybos subjektai, turi taikyti individualią rizikos veiksnių analizės ir svarbiųjų valdymo taškų sistemą (toliau – RVASVT), parengtą pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB)

⁹⁵ „Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety OJ L 31, 1.2. (2002), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002R0178>.

⁹⁶ „2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 652/2014, kuriuo nustatomos išlaidų, susijusių su maisto grandine, gyvūnų sveikata ir gerove bei augalų sveikata ir augalų dauginamąja medžiaga, valdymo nuostatos ir iš dalies keičiamos Tarybos direktyvos 98/56/EB, 2000/29/EB ir 2008/90/EB, Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 178/2002, (EB) Nr. 882/2004 ir (EB) Nr. 396/2005, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/128/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1107/2009 ir panaikinami Tarybos sprendimai 66/399/EEB, 76/894/EEB ir 2009/470/EB“, *OJ L* 189, 27.6 (2014), žiūrėta 2020 m. kovo 20 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32014R0652>

⁹⁷ „Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety OJ L 31, 1.2. (2002), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002R0178>.

852/2004 dėl maisto produktų higienos⁹⁸ (su papildymais ir pakeitimais⁹⁹) (toliau darbe – Reglamentas Nr. 852/2004) arba savanoriškai naudojasi Reglamente įtvirtintomis nuostatomis, atitinkančiomis konkrečios maisto tvarkymo srities geros higienos praktikos taisykles (RVASVT principų taikymo vadovais). Geros higienos praktikos vadovuose pateikiama informacija apie pirminiame maisto gamybos etape ir juo susijusiose operacijose galinčius atsirasti rizikos veiksnius bei kaip juos valdyti teisės aktuose nustatytais priemonėmis. Tokie rizikos veiksniai ir priemonės jiems suvaldyti siejami su aplinkos apsauga, pvz. taršos, tokios kaip mikotoksinais, sunkiaisiais metalais ar radioaktyviomis medžiagomis, kontrole, vandens, organinių atliekų ar trąšų naudojimu, teisingu ir tinkamu augalų apsaugos priemonių ir biocidų naudojimu bei jų atsekamumu, tinkamu kritusių gyvulių, atliekų ir šiukšlių nukenksminimu ir kt. Taigi, Reglamentas Nr. 852/2004, reglamentuojantis maisto produktų higieną visais maisto gamybos proceso etapais – „nuo lauko iki stalo“, t.y. nuo pirminės gamybos iki pardavimo galutiniam vartotojui – maisto produktų higieną sieja ir su aplinkos apsaugos užtikrinimu.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 853/2004¹⁰⁰ ir (EB)854/2004¹⁰¹. nustato konkrečius gyvūninės kilmės produktų higienos reikalavimus bei specialias gyvūninės kilmės produktų, skirtų vartoti žmonėms, valstybinės kontrolės taisykles. Šiuose Reglamentuose su maisto gamyba susiję, reglamentuojami kai kurie aspektai (dažniausiai su atliekų tvarkymu) apima ir aplinkos tausojimą. Pvz. numatyta, kad žuvų perdirbimo laivuose atliekos laikomos vandeniui nelaidžiose talpyklose, kad vėliau jas būtų galima pašalinti, šiam tikslui turi būti numatomos atskirtos vietos.¹⁰²

ES yra priimti atskiri reglamentai, nustatantys ir ekologiškų produktų gamybos taisykles. Svarbiausias jų - 2007 m. birželio 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklinimo ir panaikinantis Reglamentą (EEB) Nr. 2092/91 (toliau darbe – Reglamentas Nr. 2092/91). Reglamente nustatytos visų etapų bei jų kontrolės taisyklės dėl ekologiškų produktų gamybos, paruošimo ir platinimo. Reglamento Nr. 2092/91 preambulės 1 p. nurodyta, kad

⁹⁸ „2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras“, *OJ L* 31, 1.2.(2002), žiūrėta 2019 m. balandžio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32002R0178>.

⁹⁹ „2009 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 219/2009 dėl kai kurių teisės aktų, kuriems galioja Sutarties 251 straipsnyje nustatyta tvarka, nuostatų, susijusių su reguliavimo procedūra su tikrinimu, suderinimo su Tarybos sprendimu 1999/468/EB – Suderinimas su reguliavimo procedūra su tikrinimu“, *OJ L* 87, 31.3.(2009), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32009R0219>.

¹⁰⁰ „2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 853/2004, nustatantis konkrečius gyvūninės kilmės maisto produktų higienos reikalavimus“, *OJ L* 139 , 30/04 (2004), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0853>.

¹⁰¹ „2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 854/2004, nustatantis specialiąsias gyvūninės kilmės produktų, skirtų vartoti žmonėms, oficialios kontrolės taisykles *OJ L* 139“, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0854>.

¹⁰² „2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 853/2004, nustatantis konkrečius gyvūninės kilmės maisto produktų higienos reikalavimus“, *OJ L* 139 , 30/04 (2004), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0853>.

ekologinės gamybos metodu siekiama naudoti visuomenei, prisidedant prie aplinkos apsaugos. Atitinkamai siekiant išvengti aplinkos taršos, visų pirma gamtos išteklių, pvz. dirvožemio ir vandens, taršos, ekologinė gyvulininkystė iš esmės turi užtikrinti glaudžius tokios produkcijos ir žemės, tinkamų daugiametės sėjomainos sistemų ir gyvulių šėrimo ekologinio ūkininkavimo proceso metu gautais augalininkystės produktais, pagamintais tame pačiame arba kaimyniniuose ekologiniame ūkiuose, ryšius (preambulės 15 p.). Todėl 3 str. c dalyje numatytas vienas ekologinės gamybos tikslų - siekti gaminti daug įvairių maisto ir kitų žemės ūkio produktų, patenkinančių prekių, pagamintų naudojant aplinkai, žmonių sveikatai, augalų sveikatai ar gyvūnų sveikatai ir gerovei nekenkiančius procesus, vartojimo paklausą. Ribojamas išorės medžiagų naudojimas, kurios darytų nepriimtina poveikį aplinkai (4 str. b dalies iii punktas). Ūkininkaujant, pvz. akvakultūros produkcijos atveju – nurodoma palaikyti natūralių vandens ekosistemų biologinę įvairovę ir ilginiui vandens aplinkos sveikatą ir aplinkinės vandens bei sausumos ekosistemos kokybę. Tuo tikslu - vandens organizmus maitinti žuvų išteklių tausojančio naudojimo būdu gautais pašarais (5 str. n, o dalys). Pagal augalų produktų taisyklės, naudojant visus augalų produktų gamybos metodus turi būti užkertamas kelias aplinkos teršimui arba jis turi būti kuo labiau sumažintas (12 str. f dalis.) ir pan.¹⁰³ Kaip matome, ekologinė gamyba, orientuota į aplinkos apsaugos gerovę. Todėl visi gamybos procesai turi būti vykdomi, atsižvelgiant į poveikį aplinkai ir siekiant jo išvengti ar kiek įmanoma sumažinti.

Sparčiai vystantis maisto gamybos pramonei, augant gamybai ir vartojimui vis reikšmingesne problema tampa ir atliekų tvarkymas. Kiekviename maisto gamybos procese, neišvengiamai susidaro įvairios kilmės atliekos. ES atliekų tvarkymą reglamentuoja gana išsamiai. Įvairiais teisės aktais reglamentuojamas bendras atliekų tvarkymas (visoms atliekoms), atliekų tvarkymo įrenginių veikla, bei atskirų atliekų srautų tvarkymas (reikalavimai konkrečios atliekoms).

Gyvulių subproduktų tvarkymas, sandėliavimas, transportavimas, perdirbimas ir šalinimas buvo reguliuojamas ir valdomas remiantis Europos Parlamento ir Tarybos 2002 spalio mėn. 3 d. reglamentu (ET) Nr. 1774/2002 (toliau darbe – Reglamentas Nr.1774/2002)¹⁰⁴. Juo buvo siekiama suvaldyti dažniausiai pasitaikančias aplinkos apsaugos problemas skerdyklose - didelį vandens sunaudojimą, energijos sunaudojimą (pvz. vandens šildymas, produktų šaldymas) organinių taršos skysčių išleidimą į nuotekas. Šis reglamentas pakeistas 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu

¹⁰³ „2007 m. birželio 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklinimo ir panaikinantis Reglamentą (EEB) Nr. 2092/91“, OJ L 189, 20.7 (2007), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2007/834/oj/lit>.

¹⁰⁴ „2002 m. spalio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1774/2002, nustatantis sveikatos taisyklės gyvūninės kilmės šalutiniams produktams, neskirtiems vartoti žmonėms OJ L 273, 10.10. (2002), žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32002R1774>.

(EB) Nr. 1069 (toliau darbe – Reglamentas Nr. 1069)¹⁰⁵, kuriuo reglamentuojamas saugus šalutinių gyvūninių produktų šalinimas. Šis reglamentas numato, kad nepaisant gyvūninių produktų kilmės, jie gali kelti pavojų ne tik visuomenės ir gyvūnų sveikatai tačiau ir aplinkai. Pirmiausia raginama kiek įmanoma mažiau šalinti tokių produktų, stengiantis juos sunaudoti kitiems tikslams. Tačiau prireikus šalinti tai daryti laikantis griežtų sąlygų, viena kurių - nepakenkti aplinkai. Turi būti nustatytos bendros taisyklės įvairiais grandinės etapais: nuo surinkimo iki panaudojimo arba pašalinimo, kurių ūkio subjektai turi laikytis. (Pvz. draudžiama šerti tam tikros rūšies sausumos gyvūnus, išskyrus kailinius, perdirbtais gyvūniniais baltymais, gautais iš tų pačių rūšių gyvūnų kūnų ar jų dalių (11 str. 1 d. a punktas), nurodyta, kad šalutiniai gyvūniniai produktai gali būti šalinami jūroje, nepažeidžiant Bendrijos aplinkosaugos teisės aktų (15 str. 2 d. b. punkte).¹⁰⁶

2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų, skatina valstybės nares užtikrinti biologinių atliekų atskirą surinkimą ten, kur tai techniškai, aplinkosauginiu ir ekonominiu požiūriu įmanoma, užtikrinant komposto, raugo ir kitų perdirbamų produktų ar medžiagų kokybės standartus¹⁰⁷.

2011 m. vasario 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 142/2011/EB (toliau darbe – Reglamentas 142/2011/EB) nustato, kad viešojo maitinimo atliekos – visos maisto, įskaitant kepimo aliejaus, atliekos, susidarancios restoranuose, viešojo maitinimo įstaigose ir virtuvėse, įskaitant visuomenines ir namų ūkio virtuves. Maisto atliekos priskiriamos 3 šalutinių gyvūninių produktų kategorijai (išskyrus atliekas iš tarptautinių transporto priemonių, kurios priskiriamos prie 1 kategorijos gyvūninės kilmės šalutinių produktų) ir gali būti perdirbamos taikant sterilizaciją slėgiu, perdirbamos kitais metodais (bus patvirtintos taisyklės), paverčiamos kompostu arba transformuojamos į biologines dujas. Reglamentas Nr. 142/2011/EB nustato tam tikras išimtis viešojo maitinimo (maisto) atliekoms: Reglamentui Nr. 1069 įgyvendinti gali būti nustatytos priemonės dėl šalutinių gyvūninių produktų, įskaitant maisto atliekas, transformavimo į biologines dujas ar kompostą parametrų.¹⁰⁸

¹⁰⁵ „2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1069/2009 kuriuo nustatomos žmonėms vartoti neskirtų šalutinių gyvūninių produktų ir jų gaminių sveikumo taisyklės ir panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1774/2002 (Šalutinių gyvūninių produktų reglamentas“, OJ L 300, 14.11.(2009), žiūrėta 2020 m. vasario 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009R1069&from=lt>

¹⁰⁶ „2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1069/2009 kuriuo nustatomos žmonėms vartoti neskirtų šalutinių gyvūninių produktų ir jų gaminių sveikumo taisyklės ir panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1774/2002 (Šalutinių gyvūninių produktų reglamentas“, OJ L 300, 14.11.(2009), *op. cit.*

¹⁰⁷ „2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas (Tekstas svarbus EEE), OJ L 312, 22.11 (2008), žiūrėta 2020 m. kovo 20 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0098>.

¹⁰⁸ „Komisijos reglamentas (ES) Nr. 142/2011 2011 m. vasario 25 d. kuriuo įgyvendinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1069/2009, kuriuo nustatomos žmonėms vartoti neskirtų šalutinių gyvūninių produktų ir jų gaminių sveikumo taisyklės, ir Tarybos direktyva 97/78/EB dėl tam tikrų mėginių ir priemonių, kuriems netaikomi veterinariniai tikrinimai pasienyje pagal tą direktyvą“, OL L 054 (2011), žiūrėta 2020 m. kovo 13 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:02011R0142-20191214>.

Svarbu pastebėti, kad 2018 m. gegužės 22 d. Europos Taryba priėmė naują atliekų teisinių dokumentų rinkinį, kuriame nustatytos naujos atliekų tvarkymo taisyklės. Šį dokumentų rinkinį priimti paskatino 2015 m. Komisijos komunikatas „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas“¹⁰⁹, kuriame skatinamas tvaraus gamybos modelis (nuo gamybos proceso priklauso, iš kur bus gaunamos žaliavos, kaip bus naudojami išteklių ir kiek bei kokių atliekų susidarys per visą jo gyvavimo ciklą), išreikštas susirūpinimas dėl maisto atliekų Europoje. Maisto gamyba, platinimas ir sandėliavimas reikalauja daug gamtos išteklių ir daro poveikį aplinkai, todėl maisto atliekos susijusios ir su svarbiu socialiniu aspektu. Atsižvelgiant į tai, Komisija siūlo sudaryti palankesnes sąlygas aukoti vartoti dar tinkamą maistą, kuris dėl tam tikrų priežasčių negali būti parduotas. Remiantis šiuo komunikatu, „kovoju su maisto švaistymo problema ES šalys įsipareigojo iki 2030 m. siekti perpus sumažinti maisto atliekų susidarymą visoje maisto grandinėje „nuo lauko iki stalo“¹¹⁰. Šiandien vis didesne problema tampa augantis vartojimas ir jį lydinti maisto atliekų, maisto švaistymo problema. Maisto produktų gamybos procese sunaudojama daugybė gamtos išteklių, kurie pasaulyje senka, todėl ES siekis mažinti maisto švaistymą - itin svarbus žmonijos ateičiai.

Remiantis aptartu komunikatu, 2018 m. gegužės 30 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851 kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų (toliau darbe – Atliekų direktyva)¹¹¹ Ši direktyva skatina maisto atliekų prevenciją ir jų kiekio mažinimą įvairiose srityse, tarp kurių ir maisto gamybos procesuose – pirminės gamybos, įskaitant nuostolius po derliaus nuėmimo, apdorojimo ir perdirbimo, mažmeninės prekybos ir kitokio maisto skirstymo etapuose, taip pat restoranuose, maitinimo paslaugų įmonėse ir namų ūkiuose. Atsižvelgiant į Atliekų direktyvą valstybės narės turi priimti tokias atliekų prevencijos programas, kurios nustatytų specialias maisto atliekų prevencijos priemones informuojančias apie maisto švaistymą.

2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/852, kuria iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų (toliau darbe - Pakuočių atliekų direktyva) skatina atliekų prevenciją, nes tai – efektyviausias būdas efektyviau naudoti išteklius ir sumažinti atliekų poveikį aplinkai. Todėl valstybės narės raginamos imtis priemonių, didinančių daugkartinių pakuočių naudojimą rinkoje ir taip sumažinti neperdirbamų ir perteklinių pakuočių

¹⁰⁹ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas“, Briuselis, 2015 12 02 COM (2015), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8a8ef5e8-99a0-11e5-b3b7-01aa75ed71a1.0018.02/DOC_1&format=PDF.

¹¹⁰ „Maisto švaistymas“, žiūrėta 2020 kovo 12 d., <https://vmvt.lt/node/3717?language=lt>.

¹¹¹ „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų „OJ L 150, 14.6. (2018), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0851>.

naudojimą.¹¹² Tai liečia ir maisto gamybos procesą, nes neperdirbamų pakuočių naudojimas čia itin platus. Kalbant apie neperdirbamas pakuotes pastebėtina ir tai, kad 2019 m. birželio 5 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/904 dėl tam tikrų plastikinių gaminių poveikio aplinkai mažinimo (toliau darbe – Vienkartinių, plastikinių gaminių direktyva), kuri nuo 2021 m. liepos draudžia pateikti rinkai vienkartinis plastikinius gaminius iš aerobiškai skaidaus plastiko, maisto tarą iš polistireninio putplasčio ir kt.¹¹³ Įgyvendindami šias ES nuostatas, maisto produktų gamintojai, įsipareigoja gerinti aplinkosaugos situaciją – keičia neperdirbamas pakuotes perdirbamomis, ieško įvairių inovatyvių sprendimų, tačiau tai gana sudėtinga, nes be aplikosaugos reikalavimų reikia užtikrinti ir maisto saugą. Akivaizdu, kad šiuo atveju, turi būti naudojama „tvarti pakuotė“. „Lietuvos maisto pramonės“ surengtoje verslo popietėje „Lietuvos maisto pramonė: kaip maistą pakuosime rytoj“, aptarta „tvartos pakuotės“ sąvoka. Tai - plati kategorija, talpinanti ne vieną kriterijų. Tikrai tvarti pakuotė - kompostuojama, biologiškai skaidoma arba visiškai perdirbama, sukurta optimizuojant žaliavas ir energiją, atitinkanti rinkos kriterijus kaina bei našumu, naudinga ir saugi žmonėms per visą gyvavimo ciklą¹¹⁴.

Kaip matome, ES reglamentuodama maisto gamybos veiklą pabrėžia ir iškelia „poveikį aplinkai“ virš kitų tikėtinų poveikių, nes aplinkos situacija turės įtakos mūsų galimybei pasigaminti maisto ne tik dabar bet ir ateityje¹¹⁵. Tačiau esama ir teisinio reglamentavimo spragų. Pvz. ES neįpareigoja maisto tvarkytojų, gamintojų, prekybininkų ir maitinimo įstaigų teikti viešą informaciją arba duomenis atsakingoms tarnyboms apie maisto atliekų kiekius ir priežastis, kodėl tos maisto atliekos susidarė, bei kaip jos panaudojamos. Tokiu būdu, neužkertamas kelias maisto švaistymui.

2.2. Maisto gamybos poveikio aplinkai teisinis reglamentavimas Lietuvoje

2.2.1. Bendrasis teisinis reglamentavimas

Pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis maisto gamybą, yra Lietuvos Respublikos maisto įstatymas (toliau darbe – Maisto įstatymas), kuriuo nustatomi į rinką teikiamo maisto bei jo tvarkymo reikalavimai, apibrėžiama valstybės institucijų bei visuomeninių vartotojų teisių gynimo organizacijų

¹¹² „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/852, kuria iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų“, OJ L 150, 14.6.(2018), žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0852>.

¹¹³ „2019 m. birželio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/904 dėl tam tikrų plastikinių gaminių poveikio aplinkai mažinimo“, OJ L 155, 12.6.(2019), žiūrėta 2020 m. kovo 19 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.155.01.0001.01.LIT&toc=OJ:L:2019:155:FULL.

¹¹⁴ „Rytdienos pakuotė: saugus maisto produktas ir švari aplinka. svajonė tai ar realybė?“, žiūrėta 2020 kovo 20 d., <https://www.lpk.lt/rytdienos-pakuote-saugus-maisto-produktas-ir-svari-aplinka-svajone-tai-ar-realybe/>.

¹¹⁵ „Sustainability of the Food System“, Consultation, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d., https://ec.europa.eu/environment/consultations/food_en.htm

kompetencija užtikrinant maisto saugą, taip pat reglamentuojamos maisto gamintojų, paslaugų teikėjų bei pardavėjų pareigos ir atsakomybė¹¹⁶. Šiame įstatyme perkeltos įvairių ES reglamentų nuostatos (pvz. Reglamento (EB) Nr. 178/2002), kuriomis perkelti ir su aplinkos apsaugos standartais susiję reikalavimai nekenkti aplinkai. Pvz. remiantis Maisto įstatymo 4 str. 3 d. 1 p. tvarkyti maistą leidžiama tik pagal šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatytus maisto higienos, visuomenės sveikatos, veterinarijos bei aplinkos apsaugos reikalavimus, turint higienos ir technologijos reikalavimus atitinkančią įrangą¹¹⁷.

Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatyme apibrėžiami bendrieji produktų saugos reikalavimai, produktų saugos valstybinės ir visuomeninės kontrolės pagrindai, informacijos apie nesaugius produktus teikimo ir perdavimo tvarka, gamintojų, pardavėjų ir paslaugų teikėjų pareigos bei atsakomybė už nesaugių produktų pateikimą į Lietuvos rinką ir už jų padarytą žalą vartotojams. Šiame įstatyme produktai, tame tarpe maisto produktai, be kitų reikalavimų laikomi saugiais ir tuomet, kai atitinka nacionalinius standartus, kuriais į nacionalinę teisę perkeliamos Europos standartų nuostatos, kitus nacionalinius standartus, Europos Komisijos rekomendacijas, nustatančias produktų saugos ir jų vertinimo gaires, atitinkamame sektoriuje taikomą gerąją gamybos, paslaugų teikimo praktiką, naujausią mokslo ir technikos pažangą, saugą, kurios vartotojas gali pagrįstai tikėtis (4 str. 4 d.)¹¹⁸. Vadinasi, žvelgiant plačiąja prasme, maisto produktai turi atitikti ir aplinkosauginius reikalavimus, nes būtent jais remiasi ES reglamentavimas, bei geroji maisto gamybos praktika.

Vieni iš Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymo uždavinių - kontroliuoti maistui vartojamų ir (ar) perdirbti naudojamų gyvūninių produktų ir žaliavos atitikimą teisės aktuose nustatytiems saugos ir kokybės reikalavimams bei padėti apsaugoti gamtą nuo taršos¹¹⁹. Tokiu būdu, nustatyta, kad laikantis privalomų veterinarinės higienos reikalavimų svarbu atsižvelgti ir į aplinkos apsaugą.

Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas nustato pagrindinius pakuočių reikalavimus, bendruosius Lietuvoje gaminamų ir į ją įvežamų pakuočių ir pakuočių atliekų apskaitos, ženklinimo, surinkimo, naudojimo reikalavimus, kad būtų išvengta pakuočių ir pakuočių atliekų neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai, taip pat gamintojų, importuotojų, pardavėjų, vartotojų, atliekų tvarkytojų teises ir pareigas tvarkant pakuotes ir pakuočių atliekas¹²⁰. Pagal šį teisės aktą taikomas gamintojo atsakomybės principas, remiantis kuriuo gamintojai atsakingi už jų vidaus rinkai tiekiamų gaminių ir pakuočių poveikį aplinkai per visą būvio ciklą nuo gamybos iki saugaus atliekų sutvarkymo, įskaitant surinkimo, vežimo, perdirbimo, naudojimo ir šalinimo sistemos organizavimą ir (ar) finansavimą, nustatytų gaminių ir pakuočių atliekų tvarkymo užduočių vykdymą,

¹¹⁶ „Lietuvos Respublikos maisto įstatymas“, *op. cit.*

¹¹⁷ „Lietuvos Respublikos maisto įstatymas“, *op. cit.*

¹¹⁸ „Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas“, *TAR*, 18929 (2018).

¹¹⁹ „Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymas“, *Valstybės žinios* 148, 7563, (2010).

¹²⁰ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, *Valstybės žinios* 85,2968 (2001).

informacijos apie gaminius, pakuotes ir jų atliekų tvarkymą teikimą šių gaminių naudotojams ir atliekų tvarkytojams, gražinamų produktų ir juos panaudojus susidarančių atliekų priėmimą, tvarkymą ir finansinę atsakomybę už tokią veiklą¹²¹.

Maisto gamybos poveikį aplinkai reglamentuoja ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro patvirtintos atliekų tvarkymo taisyklės (toliau darbe – Atliekų tvarkymo taisyklės), kuriose, be kitų atliekų, apibrėžtas ir maisto gaminių ir perdirbimo atliekų tvarkymas.¹²² Šios atliekos priskiriamos biologinėms arba biologiškai skaidžioms atliekoms, t.y., tokioms, kurios gali skaidytis ar būti suskaidytos aerobiniu ar anaerobiniu būdu. Viešojo maitinimo įstaigos, tokios kaip viešbučiai, moteliai, restoranai, taip pat maisto gamybos ir prekybos įmonės, remiantis šiomis taisyklėmis, privalo rūšiuoti biologines atliekas jų susidarymo vietoje, nemaišyti su kitomis atliekomis, neužteršti jų pavojingomis medžiagomis ir užtikrinti visuomenės sveikatai ir aplinkai saugų laikinąjį šių atliekų laikymą (VII sk., 60 d.). Surinktos biologinės atliekos, taip pat ir maisto gamybos, privalo būti laikinai laikomos tik uždaroje, nerūdijančiose, vandens nesugėriamose ir nepraleidžiančiose, atliekų ir klimato poveikiui atspariose talpose, kurios užtikrintų apsaugą nuo vėjo, graužikų, paukščių, vabzdžių ir pan. Iš tokių talpų neturi tekėti skysčiai, sklįsti kvapai, dulkės ir pan. (VII sk. 62 d.). Taisyklėse nurodoma, kad susidarančios biologiškai skaidžios atliekos turi būti tvarkomos pirmenybę teikiant kompostavimui arba biodujų gamybai ir likutinio substrato kompostavimui (VII skirsnis, 63 d.). Numatyti reikalavimai ir pačiam kompostavimo procesui – jis turi būti atliekamas remiantis Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo aplinkosauginiais reikalavimais. Šie reikalavimai, suformuluoti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. D1-57 „Dėl Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo aplinkosauginių reikalavimų patvirtinimo“, ¹²³ 2016 m. išdėstyti nauja redakcija¹²⁴ Tai reiškia, kad biologiškai skaidžių atliekų tvarkymas turi atitikti teisės aktuose nustatytus reikalavimus, nekenkti visuomenės sveikatai ir aplinkai. Pastebėtina, kad iki 2016 m. nebuvo numatytų normų, kiek ir kokiomis sąlygomis galima pagaminto komposto naudoti žemės ūkyje.¹²⁵

¹²¹ „Apie supakuotų gaminių gamintojų ir importuotojų pareigas“, žiūrėta 2020 kovo 20 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/atliekos/apie-supakuotu-gaminiu-gamintoju-ir-importuotoju-pareigas>.

¹²² „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. 217 dėl atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 63-2065 (1999), žiūrėta 2020 m. vasario 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302>

¹²³ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. sausio 25 d. įsakymas Nr. D1-57, dėl biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo aplinkosauginių reikalavimų patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 23, 90 (2007)., žiūrėta 2020 kovo 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.292658/hGKCbhIPip>

¹²⁴ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. kovo 14 d. įsakymas Nr. D1-186 Dėl 2007 m. sausio 25 d. aplinkos ministro įsakymo Nr. D1-57 „Dėl Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo aplinkosauginių reikalavimų patvirtinimo“ pakeitimo TAR, 4880 (2016), žiūrėta 2020 kovo 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/33bd7680e9e711e59b76f36d7fa634f8>

¹²⁵ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. kovo 14 d. įsakymas Nr. D1-186 Dėl 2007 m. sausio 25 d. aplinkos ministro įsakymo Nr. D1-57 „Dėl Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo aplinkosauginių reikalavimų patvirtinimo“ pakeitimo TAR, 4880 (2016), *op cit.*

Tie atliekų turėtojai, kurie biologinių atliekų vietoje netvarko, jas turi perduoti atliekų tvarkytojui ar šalutinių gyvūninių produktų tvarkymo įmonei, jei atliekos priskiriamos šalutiniams gyvūniniams produktams (VII sk. 64 d.). Taigi, atliekų tvarkymo taisyklės apibrėžia maisto gamybos atliekų tvarkymo būdą, kuris turėtų kuo mažesnę poveikį aplinkai. Pavyzdžiui, cukraus gamybos metu gautos biologinės atliekos gali būti naudojamos kaip trąšos laukuose, jos nedaro didesnės žalos aplinkai. Tačiau Lietuvoje nepakanka pajėgumų, sutvarkyti visas maisto gamybos proceso metu susidariusias atliekas ir užtikrinti kiek įmanomai mažesnę jų poveikį aplinkai.

Kaip teigiama Valstybiniame atliekų tvarkymo 2014–2020 metų plane, dauguma maisto pramonės skystų atliekų patenka į nuotekas¹²⁶. Lietuvoje trūksta skystų biologinių atliekų perdirbimo įmonių. Dėl to į nuotekas taip pat patenka kraujo, žarnų ir skrandžio turinio, smulkios gyvūninės kilmės atliekų. Įmonės, kurios perdirba mėsą, žuvis ir kitus gyvūninės kilmės produktus, privalo išsirengti riebalų gaudykles arba valyti nuotekas naudojant flotatorius. Nors kai kurios įmonės flotatorius turi, tačiau gautų flotatų nėra kur perdirbti. Taigi, maisto pramonės įmonės surinktus riebalus ir flotatus šalina sąvartynuose arba kitose neleidžiamose vietose, taip darydamos žalą aplinkai¹²⁷. Žalą aplinkai daro taip pat ir minėtos skerdyklų, mėsos perdirbimo įmonių atliekos - jos užteršia paviršinius ir gruntinius vandenius. Spirito ir bioetanolio gamybos įmonių atliekos beveik netvarkomos ir taip pat patenka į sąvartynus, taip teršdamos aplinką.

Kaip yra pastebėjusi Aplinkos ministerija, nors Valstybiniame atliekų tvarkymo 2014-2020 m. plane buvo numatyta įpareigojimas savivaldybėms iki 2019-ųjų įdiegti maisto ir virtuvės atliekų rūšiavimą bei surinkimą¹²⁸, tačiau šis įpareigojimas vykdomas gana vangiai. Dėl to Ministerija yra pasiūliusi numatyti sankcijas už nevykdomus reikalavimus ir netgi parengusi Atliekų tvarkymo įstatymo pataisų projektą¹²⁹.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministras 2002 m. yra patvirtinęs aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų inventorizacijos ataskaitos įforminimo tvarką, kuri taikoma juridiniams ir fiziniams asmenims, kurie ūkinės veiklos vykdymo metu į aplinkos orą išmeta teršalus¹³⁰. Pastebėtina, kad praktikoje, maisto gamintojai šioje tvarkoje įtvirtintus reikalavimus neretai pažeidžia. Pvz. maisto gamintojas UAB X 2018 rugsėjo mėn. pažeidė analizuojamu įsakymu patvirtintos tvarkos 5 punkto reikalavimus, kuriuose numatyta inventorizuoti visus oro teršalų išsiskyrimo ir išmetimo į aplinkos

¹²⁶ Valstybinis atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planas. TAR, žiūrėta 2020 m. kovo 16 d., 2014-04-30, Nr. 4989, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8a7c3ca0cfa811e39b2ab5bbcc4f49fb>

¹²⁷ Valstybinis atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planas. TAR, 2014-04-30, Nr. 4989, *op.cit.*

¹²⁸ Valstybinis atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planas. TAR, 2014-04-30, Nr. 4989, *op.cit.*

¹²⁹ „Maisto atliekų rūšiavimui abejingoms savivaldybėms nepavyks išvengti savo pareigos“, AM, žiūrėta 2020 m. kovo 16 d. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/maisto-atlieku-rusivimui-abejingoms-savivaldybems-nepavyks-ivsengti-savo-pareigos>

¹³⁰ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. 340 dėl aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų inventorizacijos ataskaitos įforminimo tvarkos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 81-3500 (2002), žiūrėta 2020 m. sausio 4d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179328/FyUMYOEChe>

orą šaltinius bei iš jų išmetamus teršalus ne ilgesniam kaip 5-erių metų laikotarpiui. Inventorizacija atlikta 2012-07-19, suderinta su Klaipėdos RAAD ir galioja iki 2017-07-19. Patikrinimo metu pagal įsakymo 7 punkto reikalavimus ankstesnė inventorizacija nepratęsta, nauja inventorizacija neparengta. Taigi, pažeisti, Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymo dėl aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų inventorizacijos ataskaitos įforminimo tvarkos patvirtinimo 5 punkto reikalavimai. Už šį nusižengimą pritaikyta administracinė atsakomybė numatyta Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 235 str. 4 d.¹³¹ Kaip matome, maisto gamintojas nepatęsė ir neparengė naujos inventorizacijos, tokiu būdu nesilaikė aplinkos ministro įsakyme numatytos tvarkos. Jam pagrįstai pritaikyta administracinė atsakomybė.

Maisto gamybos procese, gali susidaryti ir mėšlas (pvz. auginant gyvūnus mėšlui). Tokiu būdu, siekiant užtikrinti aplinkos apsaugą būtina laikytis ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakymo Nr. D1-367/3D-342 dėl mėšlo ir srutų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų aprašo patvirtinimo nuostatų¹³². Kartais, praktikoje, maisto gamintojai šiame įsakyme įtvirtintas nuostatas, pažeidžia Pvz. sandėliuoja mėšlą nesilaikant nurodymų¹³³. Ypač neigiamai vertintina, kai tokie pažeidimai daromi pakartotinai.

Be jau minėtų įstatymų, maisto saugą ir jo gamybą Lietuvoje reguliuoja higienos normos:

- HN 15:2005 „Maisto higiena“, kurioje apibrėžiama, kad į rinką teikiamas maistas turi būti pagamintas teisėtai, atitikti teisės aktų reikalavimus bei deklaruojamus standartus¹³⁴.
- HN 16:2006 „Medžiagos ir gaminiai, skirti liestis su maistu, specialieji sveikatos saugos reikalavimai“ nustato saugos reikalavimus medžiagoms, tiesiogiai besiliečiančioms su maistu arba galinčioms būti jų sudėtyje¹³⁵.
- HN 26:2006 „Maisto produktų mikrobiologiniai kriterijai“ nustato maisto produktų tvarkymo mikrobiologinius kriterijus, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikoje gaminamų maisto produktų specifiką¹³⁶.

¹³¹ Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos, 2019 m. spalio 18 d. pateikta „Maisto gamybos įmonių planinių patikrinimų metu nustatytų pažeidimų ataskaita 2017 – 2019 m.“

¹³² „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. D1-367/3D-342 dėl mėšlo ir srutų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 92-3434, (2005), žiūrėta 2019 m. spalio 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.260167/asr>

¹³³ Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos, 2019 m. spalio 18 d. pateikta „Maisto gamybos įmonių planinių patikrinimų metu nustatytų pažeidimų ataskaita 2017 – 2019 m.“, *supra note 2*.

¹³⁴ Lietuvos higienos norma HN 15:2005 „Maisto higiena“. *Valstybės žinios*, 2005-09-10, Nr. 110-4023, žiūrėta 2020 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.261668>

¹³⁵ Lietuvos higienos norma HN 16:2006 „Medžiagų ir gaminių, skirtų liestis su maistu, specialieji sveikatos saugos reikalavimai“. *Valstybės žinios*, 2006-05-23, Nr. 58-2069, žiūrėta 2020 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.276310?ifwid=-fxdp7b54>

¹³⁶ Lietuvos higienos norma HN 26:2006 „Maisto produktų mikrobiologiniai kriterijai“ (*Valstybės žinios*, 2006-03-21, Nr. 31-1096), žiūrėta 2020 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.272707>

- specifiką bei su maisto produktų vartojimu susijusią riziką visuomenės sveikatai¹³⁷.
- HN 54:2008 „Maisto produktai. Didžiausios leidžiamos teršalų ir pesticidų likučių koncentracijos“ nustatytos didžiausios leidžiamos konkrečių teršalų ar pesticidų likučių koncentracijos įvairiuose maisto produktuose¹³⁸.
- HN 53:2010 „Maisto produktų ir maisto ingredientų gamyboje leidžiami naudoti ekstrahentai“ apibrėžia ekstrahentų naudojimo maisto produktų ar maisto ingredientų gamyboje privalomuosius reikalavimus Lietuvoje gaminamuose ir importuojamuose maisto produktuose¹³⁹.
- HN 119:2002 „Maisto produktų ženklavimas“ nustato bendruosius reikalavimus maisto produktų ženklavimui¹⁴⁰.
- HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“, kurioje apibrėžti reikalavimai geriamojo vandens ir buityje naudojamo karšto vandens saugai ir kokybei¹⁴¹.

Žala aplinkai apskaičiuojama pagal Aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodiką, patvirtintą 2002 m. rugsėjo 9 d. aplinkos ministro įsakymu Nr. 471 „Dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“¹⁴².

Kaip jau minėta viena didžiausių šiuolaikinių problemų, taip pat ir maisto gamybos procese – maisto švaistymas. Siekiant sumažinti maisto švaistymą, valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorius 2016 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu patvirtintas labdarai ir paramai skirto maisto tvarkymo aprašas.¹⁴³ Nustatyta, kad labdarai ir paramai skirtas maistas turi būti saugus vartoti. Gali būti perduodamas supakuotas maistas, kurio minimalus tinkamumo vartoti terminas, nurodytas žymoje „Geriausias iki ...“, yra pratęstas pagal „Maisto produktų, kurių minimalus tinkamumo vartoti terminas, nurodytas žymoje „Geriausias iki ...“, yra pasibaigęs, vertinimo ir galiojimo terminų pratęsimo rekomendacijas“, nustatytas šio aprašo priede, neatitinkantis ženklavimo reikalavimų,

¹³⁷ Lietuvos higienos norma HN 26:2006 „Maisto produktų mikrobiologiniai kriterijai“. Valstybės žinios, 2006-03-21, Nr. 31-1096, *op cit.*

¹³⁸ Lietuvos higienos norma HN 54:2008 „Maisto produktai. Didžiausios leidžiamos teršalų ir pesticidų likučių koncentracijos“. Valstybės žinios, 2008-09-23, Nr. 109-4175, žiūrėta 2020 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327408/asr>

¹³⁹ Lietuvos higienos norma HN 132:2013 „Maisto produktų ir maisto ingredientų gamyboje leidžiami naudoti ekstrahentai“ HN 53:2010, Valstybės žinios, 2013-04-27, Nr. 43-2140, žiūrėta 2020 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.447333?jfwid=fhhu5mpus>

¹⁴⁰ Lietuvos higienos norma HN 119:2002 „Maisto produktų ženklavimas“. Valstybės žinios, 2003-02-05, Nr. 13-530, žiūrėta 2020 m. kovo 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.204888/asr>

¹⁴¹ Lietuvos higienos norma HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“. Valstybės žinios, 2003-08-13, Nr. 79-3606, žiūrėta 2020 m. kovo 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.216309/QHdImxGpIa>

¹⁴² „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. įsakymas rugsėjo 9 d. Nr. 471 įsakymas dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 93,4026 (2002).

¹⁴³ „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2016 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas dėl Labdarai ir paramai skirto maisto tvarkymo aprašo patvirtinimo Nr. B1-678“, *TAR* 22755, žiūrėta 2020 kovo 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/98e75ef06bc811e6a421ea2bde782b94/asr>

klaidingai paženklintas maistas, maistas, neatitinkantis deklaruojamos kokybės reikalavimų, neperrūšiuoti vaisiai ir daržovės, maistas, kurio pakuotės pažeidimai negali turėti įtakos maisto saugai, viešojo maitinimo įmonių pagamintas maistas, fasuoti maisto produktai iš viešojo maitinimo įmonių (pvz., padažai, krekeriai, sausainiai ir kt.), paženklinti žyma „Geriausias iki ...“, A kategorijos kiaušiniai, praėjus 21 dienai po kiaušinių padėjimo ir pan.

Tačiau šis teisės aktas neišsprendžia visų maisto švaistymo problemų. Turėtų būti numatytas aiškesnis atliekų reglamentavimas ir apskaita, kad valstybei ir visuomenei būtų žinoma, kur ir kiek maisto susidaro bei kur dedamas išmetamas maistas. Dabar, kaip nurodoma literatūroje, maisto gamintojai, ūkininkai, prekybininkai, visa maisto pramonė mano, kad maisto švaistymo problema yra „nešvari problema“, apie kurią kalbėti yra šiek tiek gėda, dėl ko nuslepiamas ir kaštų klausimas (tai, kas išmetama, yra neišvengiamai įskaičiuojama į maisto kainą)¹⁴⁴. Tai gi neiškūs išmetamo maisto mastai, kurio kiekius gamintojai, tikėtina dar ir slepia. Jei jie būtų aiškūs, būtų lengviau nuspręsti, ką daryti, kad maisto atliekų būtų vis mažiau. Tokiu būdu atitinkamai būtų galima tobulinti maisto švaistymo teisinį reglamentavimą.

Probleminis aspektas yra ir juridinio asmens neturinčių ūkių ūkininkams kliūtys atiduoti daržoves ar vaisius labdarai. Ūkininkai, kurie veikia neturėdami juridinio asmens statuso, atiduodami daržoves ar vaisius labdarai privalėto susimokėti pridėtinės vertės mokestį. Todėl jiems neparanku atiduoti atliekamą maistą labdarai ir šitaip neišvengiamai švaistomas maistas.

Siekiant skatinti maisto švaistymo problemos sprendimą, jį derėtų priimti skatinančias priemones (pvz. mokesčių lengvatas) jį atiduodančioms įmonėms, nes dėl to jos patiria papildomų išlaidų (pvz. transportavimas).

2.2.2. Maisto tvarkymo subjekto veiklos teisinio reglamentavimo bruožai

Maisto tvarkymo subjekto veikla apibrėžiama LR Maisto įstatymo 2 str.8 p. nuostata, kurioje nurodyta, kad ši sąvoka atitinka sąvoką „maisto verslo operatorius“ ir vartojama ta pačia reikšme, kaip ši apibrėžta Reglamente (EB) Nr. 178/2002¹⁴⁵. Tai reiškia, kad maisto tvarkymo subjekto sąvoka, remiantis minėtu reglamentu, apibrėžia fizinius arba juridinius asmenis, atsakingus už tai, kad jų kontroliuojamame maisto versle būtų garantuotai laikomasi maisto produktus reglamentuojančių

¹⁴⁴ Aurelija Karaliūtė, „Verslas tai laiko „nešvari problema“: už iššvaistytą maistą susimokame“, *Delfi*, 2018 m. rugsėjo 21 d., žiūrėta 2020 kovo 22 d., <https://www.delfi.lt/projektai/eko-energetika/verslas-tai-laiko-nesvaria-problema-uz-issvaistyta-maista-susimokame.d?id=79120127>.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos maisto įstatymas Valstybės žinios, 2000, Nr. 32-893, *op cit.*

įstatymų reikalavimų¹⁴⁶; – ši sąvoka atitinka sąvoką „maisto verslo operatorius“ ir vartojama ta pačia reikšme, kaip ši apibrėžta Reglamente (EB) Nr. 178/2002. Tačiau paminėtina, kad maisto tvarkymo subjekto sąvoka yra neatskiriama nuo maisto tvarkymo apibrėžimo, nustatyto LR Maisto įstatyme – tai „bet koks poveikis maistui arba veiksmai su juo ar atskiromis jo sudėtinėmis dalimis (įskaitant maisto gaminimą, ruošimą, perdirbimą, pakavimą, laikymą, saugojimą, gabenimą, paskirstymą, tiekimą, pateikimą parduoti, pardavimą), galintys turėti įtakos maisto saugai, kokybei ir mitybos vertei“¹⁴⁷.

Taigi, vykdoma maisto tvarkymo veikla pirmiausia siejama su maisto gamyba, pakavimu, sandėliavimu, pateikimu rinkai ir galiausiai – su jo realizavimu. Bet kuri maisto tvarkymo subjekto veikla, tiek vykdoma, tiek planuojama, daro poveikį aplinkai bei visuomenės sveikatai, todėl tokios veiklos teisinis reglamentavimas yra neatsiejamas nuo daromo ar galinčio daryti poveikio visuomenės sveikatai įvertinimo. Šį procesą reglamentuoja ne tik ankstesniame poskyryje paminėti įstatymai, bet ir kiti teisės aktai, pvz., Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas, Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas, Lietuvos Respublikos Triukšmo valdymo įstatymas ir kt. Maisto tvarkymo subjekto veiklą kontroliuoja įvairios institucijos savo kompetencijų ribose – Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, Aplinkos ministerijos. Aplinkos agentūra, Sveikatos ministerija, visuomenės sveikatos centrai. Maisto tvarkymo subjektų veikla galima tik ją užregistravus ir patvirtinus pagal Maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo tvarkos aprašą¹⁴⁸. Jame apibrėžta maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo pažymėjimų išdavimo, atsisakymo išduoti pažymėjimą, pažymėjimo papildymo, pažymėjimo galiojimo sustabdymo, galiojimo sustabdymo panaikinimo, galiojimo panaikinimo, ir maisto tvarkymo subjektų registravimo, atsisakymo registruoti, registracijos galiojimo sustabdymo, registracijos galiojimo sustabdymo panaikinimo, registracijos galiojimo panaikinimo, maisto tvarkymo subjektų ūkinės komercinės veiklos sąlygų laikymosi tvarka.

Maisto tvarkymo subjektų kontrolę atlieka Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Kontrolės dažnumas priklauso nuo maisto tvarkymo subjekto rizikos grupės. Maisto tvarkymo subjektų vykdoma veikla rizikos vertinimo tikslais yra suskirstyta į rūšis¹⁴⁹:

- maisto (gyvūninio ir negyvūninio maisto, geriamojo vandens) gamybą,
- prekybą (didmeninę ir mažmeninę)
- viešąjį maitinimą.

¹⁴⁶ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002. 2002 m. sausio 28 d., žiūrėta 2020 m. kovo 19 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002R0178&from=LT>

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos maisto įstatymas Valstybės žinios, 2000, Nr. 32-893, *op cit*.

¹⁴⁸ Maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo tvarkos aprašas. Valstybės žinios, 2008-10-25, Nr. 123-4693, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.329396/asr>

¹⁴⁹ „Maisto tvarkymo subjektų suskirstymas į rizikos grupes“ VMVT, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d., https://vmvt.lt/sites/default/files/maisto_tvarkymo_subjektu_suskirstymas_i_rizikos_grupes_2018_0.pdf

Maisto gamybos subjektai yra vertinami pagal tam tikrus kriterijus¹⁵⁰:

- vykdomo maisto tvarkymo proceso rizikingumą;
- tvarkomų produktų rizikingumą (negyvūninio maisto gamybos subjektai);
- veiklos apimtis (gyvūninio maisto gamybos subjektai ir geriamąjį vandenį tiekiantys subjektai).

Kalbant apie maisto gamybą ir jos poveikį aplinkai, neišvengiamas klausimas ir apie maisto tvarkymo subjektų atsakomybę. Kaip teigia A. Šamulevičiūtė, dėl didėjančios maisto tvarkymo subjektų sąveikos ir tarpusavio išipareigojimų tam pačiam maisto produktui įtakos turėti keletas subjektų, todėl iškilus klausimui dėl nesaugaus maisto produkto rinkoje ar maisto gamybos atliekų patekimo aplinką, sunku identifikuoti, kas konkrečiai atsakingas konkrečioje situacijoje¹⁵¹. Autorė atkreipia dėmesį į tai, kad maisto gamybos procese skirtingi subjektai gali atlikti skirtingas funkcijas - vienas tiekti žaliavas, kitas gaminti maisto produktą, trečias pakuoti, ketvirtas paskirstyti, penktas parduoti. Todėl nustačius maisto tvarkymą reglamentuojančių dokumentų pažeidimą, lieka neaišku, ar visi subjektai yra atsakingi bendrai, ar tik vienam konkrečiam etape dalyvavęs subjektas.

Remiantis galiojančiais teisės aktais, vienareikšmio atsakymo į šį klausimą nėra, nes nėra konkrečiai apibrėžtos atsakomybių ribos. Pavyzdžiui, LR Maisto įstatyme kalbama tik apie bendrąsias maisto tvarkymo subjekto atsakomybes, neišskiriant individualios atsakomybės konkrečiu atveju. Maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo tvarkos apraše taip pat nekalbama apie maisto tvarkymo subjekto atsakomybes.

Nors Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. sausio 28 d. reglamento (EB) Nr. 178/2002 17 straipsnio 1 dalyje paliečiamas maisto tvarkymo subjekto, kaip maisto ir pašarų verslo operatoriaus atsakomybės klausimas, tačiau apibrėžimas nėra platus. Reglamente nurodoma, kad maisto tvarkymo subjektai „visuose su jų kontroliuojamu verslu susijusiuose gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapuose užtikrina, kad maistas arba pašarai atitiktų su jų veikla susijusius maisto produktus reglamentuojančių įstatymų reikalavimus ir tikrina, kad šių reikalavimų būtų laikomasi“¹⁵².

A. Šamulevičiūtės teigimu remiantis tokiu apibrėžimu preziumuotina, kad maisto tvarkymo subjektas yra atsakingas visuose maisto gamybos etapuose, nors, kaip minėta anksčiau, kai kuriuose jis neturi jokios įtakos¹⁵³. Tačiau angliškajame Reglamento variante šis apibrėžimas pateikiamas kiek kitaip: maisto tvarkymo subjektas yra atsakingas tik už jų pačių kontroliuojamas veiklas¹⁵⁴. Taigi,

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ Asta Šamulevičiūtė, „Atsakomybė maisto teisėje: tinkamo subjekto ir jo rūpestingumo pareigos nustatymo problema“, *Sveikatos politika ir valdymas* 1(5) (1) (2013): 188-208, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12828/425-2858-1-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹⁵² Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002. 2002 m. sausio 28 d., *op cit.*

¹⁵³ Šamulevičiūtė, *supra note*, 1: 192.

¹⁵⁴ Regulation (Ec) No 178/2002 Of The European Parliament and of the Council of 28 January 2002, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002R0178&from=EN>

remiantis šia nuostata, maisto tvarkymo subjekto atsakomybė baigiasi ten, kur pasibaigia jo veiklos etapas maisto gamybos procese.

2.2.3. Kontroliuojančių institucijų teisinio reglamentavimo ypatumai

Maisto įstatyme yra apibrėžtos institucijos, kontroliuojančios maisto saugą ir iš dalies jo poveikį aplinkai.

Centralizuotą valstybinę maisto kontrolę, kaip jau minėta, atliekanti Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (VMVT) siekia užtikrinti vieningą maisto kontrolės principų taikymą visoje Lietuvos teritorijoje visoje maisto tvarkymo grandinėje. VMVT pagal savo kompetencijas siekia, kad „Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos rinkai tiekiamas maistas būtų saugus, tinkamai paženklintas ir atitiktų Lietuvos Respublikos įstatymų, kitų teisės aktų įteisintus saugos, kokybės, ženklinimo ir kitus privalomuosius reikalavimus visuose maisto tvarkymo etapuose, eksportuojamas maistas atitiktų Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ir importuojančios valstybės reikalavimus“¹⁵⁵.

Valstybinę maisto kontrolę sudaro tikrinimas, mėginių ėmimas ir analizė; personalo higienos tikrinimas; raštinės medžiagos ir dokumentų tikrinimas; įvairių tikrinimo sistemų, kurias nustatė įmonė ir pagal jas gautų rezultatų, tikrinimas.

Atliekant kontrolę, vadovaujamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 882/2004 dėl valstybinės kontrolės, kuri atliekama siekiant užtikrinti, kad būtų įvertinama, ar laikomasi pašarus ir maistą reglamentuojančių teisės aktų, gyvūnų sveikatos ir gerovės taisyklių¹⁵⁶. Šiame reglamente nustatyta, kad oficiali kontrolė atliekama siekiant užtikrinti, kad būtų įvertinama, ar laikomasi pašarus ir maistą reglamentuojančių teisės aktų, gyvūnų sveikatos ir gerovės taisyklių, tikrinti, kad verslo operatoriai visais gamybos, perdirbimo ir platinimo etapais laikytųsi visų atitinkamų reikalavimų.

Maisto tvarkymo subjektuose VMVT atlieka planinius ir neplaninius patikrinimus. Planiniai maisto tvarkymo subjektų tikrinimai atliekami vadovaujantis teisės aktais, sudarytais kontrolės planais ir kokybės sistemos dokumentais. Neplaninė kontrolė atliekama remiantis gautais vartotojų skundais, įmonių, įstaigų pranešimais, epidemiologiniais duomenimis bei pagal skubių pranešimų sistema gautą informaciją. Maisto tvarkymo subjektų valstybinė kontrolė vykdoma atsižvelgiant į maisto tvarkymo subjektų rizikos grupes.

¹⁵⁵ Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nuostatai. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 744 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. balandžio 30 d. nutarimo Nr. 445 redakcija), žiūrėta 2020 m. kovo 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c2bf28a4730111e99ceae2890faa4193>

¹⁵⁶ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 882/2004 2004 m. balandžio 29 d., žiūrėta 2020 m. spalio 30 d., <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dba2a9b7-148a-4a25-9ee7-a386ff8b1ad1/language-lt>

Kitos institucijos, reguliuojančios ir kontroliuojančios maisto saugą ir jo poveikį aplinkai, yra apibrėžtos Maisto įstatymo trečiajame skirsnyje¹⁵⁷:

- Vyriausybė, įgyvendina maisto saugos srityje visuomenės sveikatai palankią valstybės politiką;
- Sveikatos apsaugos ministerija nustato mokliškai pagrįstus, rizikos žmogaus sveikatai įvertinimu paremtus privalomuosius reikalavimus (didžiausių leistinių teršalų koncentracijų maiste, maisto priedų ir maisto medžiagų saugos ir kt.)
- Žemės ūkio ministerija rengia ir tvirtina maisto kokybės gerinimo programas, nustato maisto sudėties ir kokybės, žaliavų kokybės vertinimo, maistui skirtų augalų auginimo, pateikimo į rinką ir kitus privalomuosius reikalavimus;
- Ūkio ministerija įgyvendina maisto prekybos politiką, įgyvendina maisto saugos, kokybės ir tvarkymo priežiūros bei maistui skirtų gyvūnų sergamumo mažinimo politiką, atsako už skubaus įspėjimo apie pavojų dėl maisto teikimą;
- Mokslo komitetai, steigiami VMVT, konsultuoja suinteresuotas institucijas, teikia mokliškai rizikos vertinimu pagrįstas išvadas su mityba, maisto sauga, kokybe ir vartotojų apsauga susijusiais klausimais.
- Valstybinės maisto kontrolės laboratorijos Vyriausybės nustatyta tvarka atlieka valstybinei maisto kontrolei atrinktų mėginių laboratorinius tyrimus.

Kitos atsakingos institucijos, kontroliuojančios maisto tvarkymo subjektus, yra nurodytos 2019 – 2021 metų Lietuvos Respublikos daugiamečiame nacionaliniame kontrolės plane¹⁵⁸:

- Nacionalinis maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutas (NMVRVI) atlieka vertina rizikos veiksnius, atlieka laboratorinius tyrimus maisto ir pašarų saugos, kokybės bei veterinarijos srityse.
- Valstybinė augalininkystės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (VATŽŪM) vykdo augalų, augalinių produktų ir kitų objektų fitosanitarinės būklės bei augalų apsaugos valstybinę kontrolę;
- Viešoji įstaiga „Ekoagros“ kontroliuoja maisto ir pašarų srities teisės aktų bei gyvūnų sveikatos ir gerovės, augalų sveikatos ir augalų apsaugos produktų taisyklių laikymąsi.

Tačiau nei viena institucija Lietuvoje nevykdo maisto švaistymo priežiūros, o tam reikalingas kompleksinis sprendimas.

¹⁵⁷ LR Maisto įstatymas. Valstybės žinios, 2000 m. balandžio 4d. Nr.1608, *op cit.*

¹⁵⁸ „2019 – 2021 metų Lietuvos Respublikos daugiamečiame nacionaliniame kontrolės plane“ VMVT, žiūrėta 2019 m. spalio 30 d., https://vmvt.lt/sites/default/files/2019-2021_mancp_final.pdf

			„nesiėmė priemonių ir neužtikrino, kad internetinėje svetainėje (-) nebūtų tiekiamas rinkai nenotifikuoti maisto papildai“, todėl „tiekė į rinką galimai nesaugius maisto papildus“ ¹⁶²	Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 (3 str.)
			Pareiškėjo platintų „maisto papildų sudėtyje nurodytas draudžiamas naudoti maisto papildų ir maisto produktų gamyboje maisto priedas – montano rūgšties esteriai (E 912)“ ¹⁶³	Maisto įstatymas (4 str., 1, 2 d.) Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis teismų praktika

Apibendrinant lentelėje pateiktus duomenis, dažniausiai pažeidžiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002, Higienos norma HN 15:2005 „Maisto higiena“ ir Maisto įstatymas. Dažniausiai skundai yra susiję su produkto (ne)saugumu – maisto produktas būna nenotifikuotas, netinkamai pažymėtas ar visai nepažymėtas, bet to, pasitaiko atvejų, kai produktuose nustatoma tarša (bakterijomis, toksinėmis medžiagomis ir pan.)

Vilniaus apygardos administracinių bylų teismas išnagrinėjo pareiškėjo UAB „Judex“ skundą prieš Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybą. Skundas buvo pateiktas argumentuojant, kad Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba netikslingai pareiškėjai skyrė baudą už tai, kad ji pateikė Lietuvos Respublikos rinkai nesaugius koldūnus „Liux“, kuriuose aptikta bakterija *Salmonella Typhimurium*.¹⁶⁴

Pagal Maisto įstatymo 7 straipsnio 1 dalį, į rinką patenkantys maisto produktai turi atitikti saugos reikalavimus¹⁶⁵, o kadangi bakterijos yra laikytina saugos pažeidimu, tai pareiškėjui buvo skiriama bauda. Tačiau, pareiškėja tvirtino, kad VMVT Maisto įstatymo pažeidimų nagrinėjimo komisija koldūnų „Liux“ mėginį tyrė pažeidžiant 2005 m. lapkričio 15 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 2073/2005 dėl maisto produktų mikrobiologinių kriterijų 1 priedo 1 skyriaus 1.6 papunktyje nustatytus reikalavimus, nes „Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos <...> ištirtas Specialiuju tyrimų tarnybos pareigūnų kratos paimtas koldūnų „Liux“ mėginys nebuvo pateiktas į rinką, todėl

¹⁶² Šiaulių apygardos teismo 2017 m. balandžio 26 d. nutartis byloje Nr. AN2-71-282/2018, žiūrėta 2020 m. sausio 21 d., <https://eteismai.lt/byla/96485241398064/AN2-71-282/2018?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

¹⁶³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis byloje Nr. EA-558-822/2018, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., <https://eteismai.lt/byla/162689648020112/eA-558-822/2018?word=maisto%20gamyba%20maisto%20C4%AFstatymas%20aplinkai>

¹⁶⁴ *Ibid*

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos maisto įstatymas, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 32-893, *op cit.*

nebuvo pagrindo jį tirti Maisto įstatymo 7 straipsnio 1 dalies pagrindu ir taikyti pareiškėjui atitinkamas sankcijas“¹⁶⁶.

Saugos reikalavimai pagal įstatymą yra aiškiai taikomi ne tik į rinką patekusiems produktams. Vadinas, net jei produktas yra gamybos procese, bet jis planuojamas rinkai, jam bus taikomi tokie patys reikalavimai¹⁶⁷, nes gamyboje vartojamos medžiagos lygiai taip pat turi atitikti saugos reikalavimus. Maisto teikimas į rinką, pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 178/2002, „tai maisto arba pašarų laikymas pardavimui, įskaitant siūlymą parduoti arba kuri nors kitą jo perdavimo būdą, nemokamai ar už pinigus, ir pats pardavimas, paskirstymas bei kitos jo perdavimo formos“¹⁶⁸. Taigi nagrinėjamoje byloje pareiškėja turėtų įrodyti, kad teismo nagrinėjamas produktas nebuvo skirtas rinkai (pvz. tik testavimas).

Teismas tokios pozicijos negalėjo patvirtinti, ir skundas buvo atmestas. Subjektas atlikto visu procesu būdingus įprastai maisto gamybai, planavo produktą tiekti į rinką. Pagal Komisijos reglamentą (EB) Nr. 2073/2005 „pagamintų mėsos pusgaminių, vartojamų išvirus, iš 5 mėginių sudarančių vienetų nei viename mėginio vienetė *Salmonella* neturi būti aptinkama (nėra 10 g)“¹⁶⁹, o ekspertizės išvados parodė, kad jų buvo aptikta.

Taigi nagrinėjamoje byloje buvo pažeisti Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002, Komisijos reglamentas (EB) Nr. 2073/2005, Maisto bei Produktų įstatymai. Tokiu atveju pagal Maisto produkto įstatymo 2 straipsnį daromas produkto pašalinimas iš rinkos.

Vilniaus apygardos administracinio teismo nagrinėtoje byloje Nr. EI-2860-331/2017 produktų patikros metu įmonėje rasti maisto produktai su pasibaigusiu tinkamumo vartoti terminu. Teismas konstatavo, kad nepaisant Vilniaus valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos draudimo „Dėl produktų tiekimo rinkai uždraudimo“ Nr. 69SV-658, subjektas vis tiek juos tiekė, o tokie veiksmai yra teisės pažeidimai pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002, 18 straipsnį, Lietuvos higienos normos HN 15:2005 „Maisto higiena“ 21 ir 29 punktus bei Lietuvos Respublikos maisto įstatymo 7 straipsnio 3 dalį ir tuo padarė ANK 505 straipsnio 1 dalyje numatytą nusižengimą.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. nutartis byloje Nr. EI-2860-331/2017, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., <https://eteismai.lt/byla/166065152598748/eI-2860-331/2017?word=maisto%20gamyba%20maisto%20%C4%AFstatymas%20aplinkai>

¹⁶⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. EA-2718-662/2018, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d., <https://eteismai.lt/byla/116027428934639/eA-2718-662/2018?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20%C4%AESTATYMAS>

¹⁶⁸ Šiaulių apygardos teismo 2017 m. balandžio 26 d. nutartis byloje Nr. AN2-71-282/2018, žiūrėta 2020 m. vasario 11 d., <https://eteismai.lt/byla/96485241398064/AN2-71-282/2018?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20%C4%AESTATYMAS>

¹⁶⁹ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. nutartis byloje Nr. EI-2860-331/2017, žiūrėta 2020 m. vasario 11 d., <https://eteismai.lt/byla/166065152598748/eI-2860-331/2017?word=maisto%20gamyba%20maisto%20%C4%AFstatymas%20aplinkai>

¹⁷⁰ Nr. EI-2860-331/2017, *op cit.*

2002-01-28 Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002 18 straipsnį, numatyta, kad „*turi būti galimybė visuose gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapuose atsekti maisto produktą, pašarą, maistui skirtą gyvūną ir kitas medžiagas, skirtas arba reikalaujamas dėti į maistą ar pašarą <...> į Bendrijos rinką pateikti arba pateiktini išleistini maisto produktai arba pašarai yra ženklinami etiketėmis, kad juos būtų lengviau atpažinti remiantis atitinkamais dokumentais arba informacija, kurių reikalaujama konkretnėmis nuostatomis (18 str. 4 dalis)*“¹⁷¹. Tokias nuostatas atkartoja Lietuvos higienos normos HN 15:2005, 21 punkte įtvirtinta, jog visi su maisto sauga susiję veiksmai turi būti „*registruojami taip, kad būtų galima visais maisto tvarkymo etapais atsekti maisto produktą, ingredientą ar kitą medžiagą, skirtą dėti arba įdėti į maistą, bei jų tiekėją, taip pat įmones, į kurias tiekiami tvarkomi produktai*“.¹⁷² Su sauga susiję dokumentai yra saugomi ne ilgiau kaip gaminamo maisto galiojimo trukmė. Kadangi tinkamumo vartoti terminus nustato maisto gamintojas (remiantis laboratoriniais tyrimais), pagal Produktų įstatymo 8 straipsnį, jis prisiima atsakomybę už šių produktų tiekimą¹⁷³.

Maisto saugos pažeidimo pasitaikė ir kalėjimo įstaigose, o atitinkamoje byloje pažymėta, kad tokie atvejai teismų praktikoje nėra reti¹⁷⁴. Tačiau daugiausia atvejų, kai pažeidžiami maisto saugos reikalavimai, pasitaiko identifikavus, kad į rinką yra diegiami nesaugūs produktai. Tai leidžia daryti išvadą, kad įmonės lygmenyje nebuvo atliekamos tinkamos kokybės kontrolės ar jos nebuvo atliekamos apskritai.

Analizuojant teismų praktiką buvo nustatytas atvejis, kai buvo padarytas pažeidimas nepakankamai užtikrinus su maisto grandine susijusių procesų saugumą (lentelė 2):

2 lentelė: Maisto grandinės saugumo reikalavimų pažeidimai teismų praktikoje

Kategorija	Teismo sprendimas	Atvejų skaičius	Komentaras	Pažeidžiamas įstatymas
Maisto grandinės saugumas	Subjektas yra atsakingas už visus paskirstymo etapus	1	Teiktos į antrinę prekyvietę „ <i>Ekologiškos grikių kruopytės</i> “ neatitinka <i>juslinių rodiklių</i> “ ¹⁷⁵	Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 178/2002 (3 str. 3d.)

¹⁷¹ Nr. EI-2860-331/2017, *op cit.*

¹⁷² Nr. EI-2860-331/2017, *op cit.*

¹⁷³ Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 64-2324, žiūrėta 2020 m. kovo 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.82186/asr>

¹⁷⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. birželio 21 d. nutartis byloje Nr. A-1855-575/2017, žiūrėta 2020 m. kovo 9 d., <https://eteismai.lt/byla/106842884681030/A-1855-575/2017?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

¹⁷⁵ Lietuvos apygardos administracinio teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis byloje Nr. EI-2783-473/2017, žiūrėta 2019 m. gruodžio 16d. <https://eteismai.lt/byla/6389734958568/eI-2783-473/2017?word=maisto%20gamyba%20maisto%20C4%AFstatymas%20aplinkai>

				Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 178/2002 (3 str., 8 d.) Maisto įstatymas Produktų įstatymas
--	--	--	--	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis teismų praktika

Lentelėje pateiktoje byloje, pareiškėjas UAB „Biogami“ kreipėsi į teismą su skundu panaikinti Valstybinės maito ir veterinarijos tarnybos sprendimą dėl įmonės tiekiamų produktų netinkamumo rinkai, kadangi atsakovė vertino produktus tada, kai jie pateko už pareiškėjo kompetencijos ribų. Tyrimui mėginiai buvo paimti iš internetinės parduotuvės www.assorti.lt, kuri galėjo nežinant pareiškėjui paveikti produkto kokybę. Kitaip tariant teigiama, jog pareiškėja yra atsakinga tik už tą momentą, kol produktas nėra parduodamas kitiems asmenims.

Bylą nagrinėdamas teismas pažymėjo, kad pagal Komisijos Reglamento (EB) Nr. 178/2002 3 straipsnio 3 punktą yra numatytas už maisto grandinę atsakingas asmuo. Pagal įstatymą, asmenys yra atsakingi už tai, kad jų kontroliuojamame maisto versle būtų laikomasi maisto produktus reglamentuojančių įstatymų. Reglamento (EB) Nr. 178/2002 3 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad „pateikimas į rinką“ – tai maisto arba pašarų laikymas pardavimui, įskaitant siūlymą parduoti arba kurį nors kitą jo perdavimo būdą, nemokamai ar už pinigus, ir pats pardavimas, paskirstymas bei kitos jo perdavimo formos, o to paties straipsnio 16 punkte nustatyta, kad „gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapai“ – tai bet kuris etapas, įskaitant importą, nuo pirminio maisto pagaminimo imtinai iki jo saugojimo, vežimo, pardavimo arba pateikimo galutiniam vartotojui imtinai ir atitinkamais atvejais pašarų importavimas, auginimas, gamyba, saugojimas, vežimas, skirstymas, pardavimas ir tiekimas.”¹⁷⁶ Vadinasi gamintojas visuose gaminio paskirstymo etapuose prisiima atsakomybę už su jo paskirstymu susijusius veiksmus. Jis įsipareigoja užtikrinti, kad jo perduodamas produktas atitiktų maisto produktus reglamentuojančių įstatymų reikalavimus. Taigi, atsakingas asmuo „visose gamybos, perdirbimo ir paskirstymo etapuose šių produktų galiojimo laikotarpiu, yra būtent UAB „Biogami““.¹⁷⁷

Tai, kad pareiškėjas tvirtina, jog maisto kokybę galėjo paveikti pardavėjo veiksmai, ginčijama remiantis Reglamento (EB) Nr. 178/2002 14 straipsnyje įtvirtintais kriterijais (nustatoma ar maistas yra saugus) bei Reglamento (EB) Nr. 1935/2004 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintais kriterijais (nustatoma ar su maistu besiliečiančios medžiagos yra saugios). Įstatymas suponuoja, kad produktas turi būti saugioje

¹⁷⁶ Nr. EI-2783-473/2017, *op cit.*

¹⁷⁷ Lietuvos apygardos administracinio teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis byloje Nr. EI-2783-473/2017, žiūrėta 2020 m. sausio 8 d., <https://eteismai.lt/byla/6389734958568/eI-2783-473/2017?word=maisto%20gamyba%20maisto%20%C4%AFstatymas%20aplinkai>

pakuotėje, kuri užtikrintų jos kokybę, o jeigu tas nebuvo padaryta, daroma išvada, kad pakuotė nebuvo kokybiška. Kadangi atsakingas subjektas yra pareiškėjas, tai priimamas sprendimas, kad skundas yra nepagrįstas.

Kita vertus, kaip teigiama kitoje Kauno apygardos byloje Nr. 323-634/2017, jeigu viena iš maisto grandinės dalyvių pasirodo neįvykdžius saugos reikalavimų tuomet teisinė atsakomybė tenka pažeidėjui¹⁷⁸. Pvz. jeigu gabenamų maisto produktų vežimo įmonė nesilaiko produktui reikalingų temperatūros ir kitų reikalavimų, ir dėl šių reikalavimų nesilaikymo produktas yra sugadinamas taip, kad jo vartojimas kenktų žmogaus sveikatai, vežėjas bus traukiamas atsakomybėn¹⁷⁹.

Maisto grandinės etapų saugumo ir teisėtumo užtikrinimą garantuoja ir nuostatai, reikalaujantys, kad visi produktų gabenimo, įsigijimo ar kt. dokumentai būtų produktų prekybos, sandėliavimo ar laikymo vietose. Dokumentų neturėjimas gali būti laikomas nusižengimo, kurio prevencijai dokumentai buvo reikalingi, pagrindu. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutarimu „*maisto tvarkymo subjektai privalo vietoje turėti sistemas ir taikyti procedūras, suteikiančias galimybę kompetentingų institucijų prašymu pateikti šią informaciją. Taigi kiekvienas maisto tvarkymo subjektas, Tarnybai paprašius, turi pareigą pateikti informaciją apie maisto produkto atsekamumą.*“¹⁸⁰

Matyti, kad maisto grandinės etapų pažeidimų teismų praktikoje daug nepasitaikė. Nuostata, kad subjektas yra atsakingas už visus produkto paskirstymo etapus iš esmės išreiškia ES principą, kad už padarytą žalą atsako žalos sukėlėjas.

Nagrinėjant teismų praktiką buvo pastebėta keletas atvejų, kai kilo ginčas dėl produkto žymėjimo, įvardijimo ir aprašymo atitikimo produkto sudėčiai (lentelė 3):

3 lentelė: Produkto ženklavimo pažeidimai teismų praktikoje

Kategorija	Teismo sprendimas	Atvejų skaičius	Komentaras	Pažeidžiamas įstatymas
Neatitinka aprašymo	Nėra sveikatingumą patvirtinančių tyrimų duomenų, produktas	1	„ <i>netiesiogiai užsimenama apie maisto papildo (maisto produkto) gydomąsias savybes</i> “ kai	Maisto įstatymas (2 str., 1 d.) Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 (2 str., 2 d.)

¹⁷⁸ Kauno apygardos teismo 2017 m. gegužės 15 d. nutartis byloje Nr. 323-634/2017, žiūrėta 2020 m. sausio 8 d., <https://eteismai.lt/byla/48280291747574/ATP-323-634/2017?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 7 d. nutartis byloje Nr. 3K-98-687/2017, žiūrėta 2020 m. sausio 10 d., <https://eteismai.lt/byla/116934864105324/3K-3-98-687/2017?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

¹⁸⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 2 d. nutartis byloje Nr. A-276-556/2017, žiūrėta 2020 m. vasario 3 d., <https://eteismai.lt/byla/32694610426401/A-276-556/2017?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

	šalinamas iš rinkos		papildai savo sudėtimi tokių savybių neturi ¹⁸¹	
	Neinformuota apie sveikatai galinčios turėti įtakos sudedamąją medžiagą, produktas šalinamas iš rinkos	1	„informacija apie kietos konsistencijos priedus produkte nei vienu iš galimų informacijos vartotojui pateikimo būdų nepateikta“ ¹⁸²	Maisto įstatymas (1 str.)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis teismų praktika

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtoje byloje Nr. EA-427-552/2018, nesutinkant su Vilniaus valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos sprendimu uždrausti teikti produktą į rinką, pareiškėjas bendrovė „Obolon“ teismui pateikė skundą. Teigiama, kad, priešingai, nei nurodyta vertinimo išvadose, pareiškėjo teikiamas nealkoholinis alus „OBOLON Non-alkoholik“ atitinka saugos reikalavimus ir nepažeidžia Lietuvos Respublikos maisto įstatymo 4 straipsnio 1 dalies ir 2 dalies 1 punkto reikalavimų. Atsakovas tvirtino, kad tirtu produkto „sausųjų medžiagų kiekis (6,08 ± 0,03 masės proc.) neatitinka gamintojo deklaruojamo kiekio, nes sausųjų medžiagų kiekį 2016-01-16 Kokybės sertifikate Nr. 134/1 gamintojas nurodo 12 ± 0,3 masės proc.“¹⁸³. Pabrėžiama, kad pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002 8 ir 16 straipsnių nuostatas, galutinio produkto etiketė privalo atitikti produkto sudėtį ir negali vartotojo klaidinti.¹⁸⁴

Šiuo atveju norint atmesti skundą, atsakovas turėtų įrodyti, kad tyrimui paimtas mėginys buvo analogiškas tam, kuris tiekiamas rinkai ir yra aprašytas etiketėje (dėl kurios ir buvo daryta išvada). Įstatymas akcentuoja produkto etiketės atitikimą teikiamam produktui, bet ne pačių medžiagų kiekį.

Atitikimo nustatymas yra sudėtingesnis tais atvejais, kai tam tikrų medžiagų kiekis svyruoja gamybos procese. Kaip šiuo atveju nurodė pats pareiškėjas, gaminiui reikalinga medžiaga nulemia produkto parametrų svyravimus. Todėl vienas tokia medžiagos gamybos savybė nulemia, jog „Iš pagaminto ir išpilstyto Produkto mėginio negalima nustatyti pradinio ekstrakto kiekio Produkte, nes tai

¹⁸¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 28 d. nutartis byloje Nr. A-442-1781-13, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., <https://eteismai.lt/byla/88535894996503/A-442-1781-13?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai>

¹⁸² Vilniaus apygardos teismo 2017 m. birželio 25 d. nutartis byloje Nr. 2A-589-258/2018, žiūrėta 2020 m. vasario 18 d., <https://eteismai.lt/byla/90822440977224/2A-589-258/2018?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20%C4%AESTATYMAS>

¹⁸³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 16 d. nutartis byloje Nr. EA-427-552/2018, žiūrėta 2020 m. kovo 9 d., <https://eteismai.lt/byla/58866881272135/eA-427-552/2018?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20%C4%AESTATYMAS>

¹⁸⁴ Lietuvos apygardos administracinio teismo 2018 m. rugsėjo 17 d. nutartis byloje Nr. EI-3117-331/2018, žiūrėta 2020 m. kovo 18 d., <https://eteismai.lt/byla/245916339188377/eI-3117-331/2018?word=maisto%20gamyba%20maisto%20%C4%AFstatymas%20aplinkai>

technologiskai neįmanoma. Paaiškina, kad pradinis ekstrakto kiekis – tai sausųjų medžiagų kiekis pradinėje misoje, kas reiškia, kad pradinio ekstrakto kiekio nustatymui būtinas priėjimas prie pradinės misos, iš kurios būtų paimtas mėginys. Protokole nurodyta, kad mėginys buvo paimtas iš UAB „Merata“ žinioje buvusių 4 vnt. iš 6048 vnt. jau pagaminto ir išpilstyto galutinio Produkto. Iš paimto galutinio Produkto mėginio galėjo būti nustatytas tik faktinis ekstrakto kiekis Produkte“.¹⁸⁵ Tai reiškia, kad tyrimo metu buvo vertinama galutinio produkto etiketė su mėginio koncentracija, o pagal įstatymą yra vertinama etiketės atitikimas ją žyminčiam produktui.

Taigi produkto ženklavimas yra tikrinamas rinkoje esančio produkto atžvilgiu. Pastebėtina, kad tokia nuostata taikoma ne tik gaminio techninėms savybėms vertinti, bet ir iš esmės pačią etikės pateikimo atitiktį. Nėra leistina vartoti sąvokų, kurios yra nesuprantamos vartotojams¹⁸⁶. Pvz. vienoje iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo bylų buvo nustatyta, kad „pareiškėjo užsakytoje maisto papildo „Immunace“ reklamoje pavartoti teiginiai „Bijote gripo?“, „Tyrimais įrodyta, kad „Immunace“ net infekuotiems ŽIV pailgina išgyvenamumą“, „Immunace“ imuniteto sargas“, pareiškėjo užsakymu žurnale „Sveikata“ paskelbtame reklaminiame straipsnyje „Kovojant su vėžiu atrandama veiksmingesnių gydymo būdų“ pavartoti teiginiai „Nežinau, ar be preparato „AngioCell Plus“ būčiau sulaukusi šios dienos“, „Ryklių kremzlių preparatai vartojami kaip papildomas sergančiųjų vėžiu gydymo būdas“ ir maisto papildo „AngioCell Plus“ pakuotės viduje esančioje knygutėje pavartoti teiginiai pažeidžia Reklamos įstatymo 14 straipsnio 1 dalį“¹⁸⁷, kadangi jiems paremti nėra jokių masto kontrolės bei tyrimo įrodymų.

Galima ginčyti teigiant, kad tai yra marketingo pasirinkimas tačiau tiriamu atveju produktas buvo įregistruotas kaip maisto papildas, kurie pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. gegužės 13 d. įsakymą Nr. V-432 patvirtintoje higienos normoje HN 17:2010 „Maisto papildai“, Lietuvos Respublikos maisto įstatymo 2 straipsnio 1 dalį, 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 178/2002 dėl maisto įstatymo pagrindinių principų ir reikalavimų nustatymo, Europos maisto saugos institucijos įsteigimo ir maisto saugos procedūrų bei principų nustatymo 2 straipsnio (d) punktą bei Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymo 2 straipsnio 50 dalį, neturi gydomųjų savybių. Tačiau maisto produktą aprašantieji teiginiai liudija apie gydomąjį poveikį, kas neatitinka gaminio sudėties.

¹⁸⁵ Nr. EI-3117-331/2018, *op cit.*

¹⁸⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis byloje Nr. EA-51-492/2018, žiūrėta 2019 m. gruodžio 16 d. <https://eteismai.lt/byla/32847943042851/eA-51-492/2018?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

¹⁸⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 28 d. nutartis byloje Nr. A-442-1781-13, žiūrėta 2020 m. sausio 9d., <https://eteismai.lt/byla/88535894996503/A-442-1781-13?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai>

Gaminio aprašymo atitikimas sudėčiai yra būtinas dėl visuomenei sudaromos sveikatos rizikos. Vartotojas pasirinkdamas prekę įvertina ar produktas pagal jo fizines bei sveikatos savybes yra jam galimas vartoti. Vilniaus apygardos teismo byloje buvo nagrinėjamas pareiškėjo skundas, kad „*Tortas pagamintas ir pirktas atsakovo UAB „Palink“ parduotuvėje, jo sudėtyje buvo kietas papuošimas, tačiau informacija apie kietos konsistencijos priedus produkte nei vienu iš galimų informacijos vartotojui pateikimo būdų nepateikta <...> atsakovė UAB „Palink“ netinkamai informavo pirkėjus apie maisto produkto sudėtyje esančias kietos konsistencijos sudėtines dalis – žvaigždinį anyžių.*“¹⁸⁸ Teismas konstatavo, kad pagal Maisto įstatymo saugaus gaminio apibrėžtį atsakovo gaminyje nėra saugus, nes pareiškėja patyrė danties sužalojimą. Tinkamai neinformavus vartotojo, pažeistas Maisto įstatymo 1 straipsnis.

Kalbant apie produkto ženklumą verta paminėti vieną iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo bylų, kurioje buvo nagrinėjamas pareiškėjo „Aqua Mineralis“ skundas dėl Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos atsisakymo suteikti informaciją apie „Borjomi“ vandens gamybą. Pareiškėjo teigimu, tokia informacija nėra komercinė paslaptis ir privalo būti prieinama viešai, tam, kad būtų užtikrinamas produkto saugumas. Teigiama, kad norint nustatyti, ar informacija gali būti perduota kitiems asmenims ar turi būti laikoma konfidenciali, turi būti vadovaujama Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo normomis. Tuo tarpu atsakovas, rėmėsi vien Latvijos maisto ir veterinarijos tarnybos nurodymu, informaciją laikyti konfidencialia Pareiškėjo teigimu, „*šiuo konkrečiu atveju dėl informacijos konfidencialumo turėjo spręsti atsakovas savarankiškai, o ne vadovautis Latvijos maisto ir veterinarijos tarnybos nurodymais ar išaiškinamais. VAGK net netyrė ir nevertino aplinkybės, ar pagal Lietuvos Respublikoje galiojančių teisės aktų reikalavimus Rašte esanti informacija apie natūralaus mineralinio vandens „Borjomi“ ruošimo būdą gali būti laikoma konfidencialia*“.¹⁸⁹ Nagrinėjęs bylą teismas konstatavo, kad „*Latvijos maisto ir veterinarijos tarnyba <...> teisės aktų nustatyta tvarka pripažinusi natūralų mineralinį vandenį „Borjomi“ dėl natūralaus mineralinio vandens „Borjomi“ gamybos būdo ir sudėties*“¹⁹⁰, todėl konfidencialumo klausimas taip pat perduodamas Latvijos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybai.

Svarbu pažymėti, kad kaip numato ES gaminio sudėtis ir visa reikiama informacija turi būti vieša ir skaidri. Tačiau svarbu pastebėti, kad kalbama apie gaminio techninę sudėtį ir gamybos procesą, bet

¹⁸⁸ Vilniaus apygardos teismo 2017 m. birželio 25 d. nutartis byloje Nr. 2A-589-258/2018, žiūrėta 2020 m. vasario 9 d., <https://eteismai.lt/byla/90822440977224/2A-589-258/2018?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

¹⁸⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. kovo 20 d. nutartis byloje Nr. A-991-1062/2019, žirėta 2020 m. kovo 6d., <https://eteismai.lt/byla/228907904546666/A-991-1062/2019?word=GYVULIAI%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS%20APLINKAI>

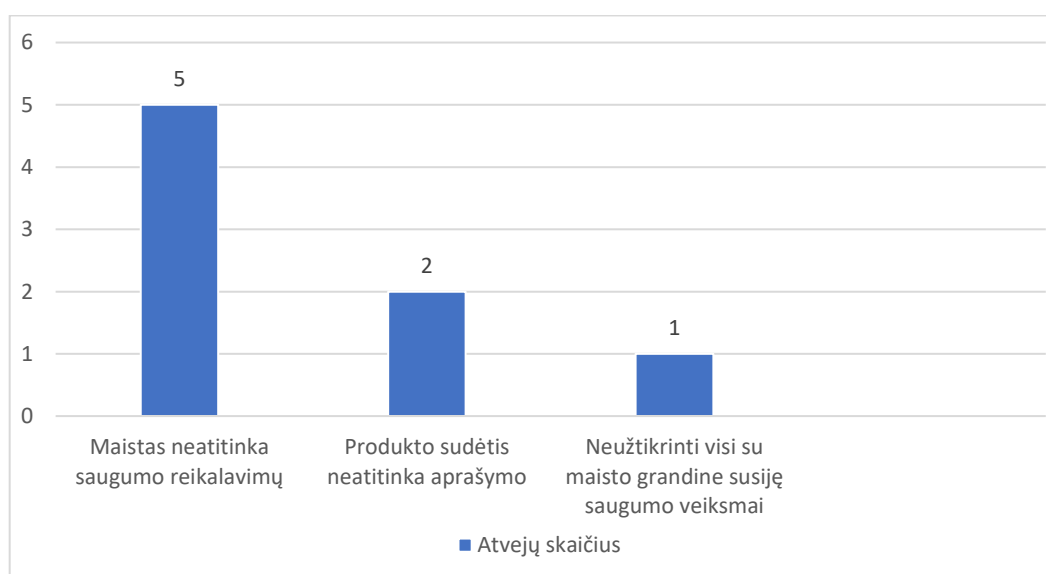
¹⁹⁰ Nr. A-991-1062/2019, *op cit.*

ne gamybos būdus. Pirmuoju atveju informacija reikalinga įvertinant produkto saugumą, antruoju atveju yra suteikiamas gaminio „receptas“. Tai, kad nesuteikiama informacija apie gamybos procesą nėra teisės pažeidimas, jeigu gamino etiketė atitinka visus reikalavimus, todėl nėra pagrindo abejoti produkto saugumu bei kokybe. Todėl, jeigu „pateikta ne bendro pobūdžio informacija apie natūralaus mineralinio vandens ruošimo būdus, o informacija apie konkrečius natūralaus mineralinio vandens paruošimo būdus, kurią pateikus tretiesiems asmenims, neabejotinai būtų atskleista IDS Borjomi Georgia, IDS Borjomi Beverages CO N. V. Gruzijos filialo komercinė paslaptis“¹⁹¹. Teismas išskiria bendrojo ir ne bendrojo pobūdžio informaciją, kai antroji yra laikoma komercine paslaptimi, o Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad kiekvienas subjektas nustato, kuri informacija yra konfidenciali.

Su gaminio informacija susijusios teismų praktikos nagrinėjimas atskleidė, kad Lietuvoje yra gana griežtai taikomas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 8, pagal kurį produkto ženklavimas atitinka produkto sudėtį. Laikomasi nuostatos, kad vartotojas negali būti klaidinimas. Tokiu būdu yra taikomas ES atsargumo principas, tačiau kita vertus, vien tai, kad tokie atvejai praktikoje pasitaiko, implikuoja, kad įstatymų neatitinkančių produktų patikra buvo atliekama nekokybiškai.

Išanalizavus teismų praktiką nustatyta, kad teismų praktikoje su maisto sauga ir jos poveikiu aplinkai susiję teisės pažeidimai daugiausia siejasi su maisto saugos reikalavimų nesilaikymų pažeidimais. Kiek mažiau pasitaikė teisės pažeidimų dėl produkto ženklavimo ir maisto grandinės etapų prasto priežiūros. Rezultatai pateikiami grafike (Nr.2):

2 grafikas: Maisto saugumo ir produktų ženklavimo pažeidimai pagal atvejų skaičių

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis teismų praktika

¹⁹¹ Nr. A-991-1062/2019, *op cit.*

Nagrinėdamas tokias bylas teismas daugiausiai remiasi Europos parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 178/2002 (18 str.), Maisto bei Produkto įstatymais. Taip pat neretai vadovaujamosi Lietuvos higienos normomis HN 15:2005 „Maisto higiena“.

Europos parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 178/2002 gali būti laikomas vienu iš pagrindinių ES dokumentų, įtvirtinančių maisto saugą bei jos poveikio aplinkai reguliavimo ypatumus.

Jame atsispindi iš esmės visi pagrindiniai maisto saugos politikos principai:

- visuomenės bei augalų ir gyvūnų sveikatos bei gerovės apsauga;
- rizikos analizė;
- atsargumas;
- visų produktų kilmės atsekamumas;
- informacijos skaidrumas;
- griežta kontrolė ir reguliarios patikros;
- maisto produktų grandinėje dalyvaujančių narių atsakomybių aiškumas (visos šalys siekia saugios maisto politikos).

Nors teismų praktikoje su maisto sauga susijusių pažeidimų iš esmės nebuvo labai daug, iš 26 įvairaus pobūdžio nutarimų, aptikti 5 tokie pažeidimai. Maisto saugai, t. y. nesaugaus maisto patekimo į rinką prevencijai, ES yra sutelkiama labai daug dėmesio. Šis procesas iš esmės apima visas maisto grandinės sritis, tačiau praktiškai tai gali būti įgyvendinama tik per konkrečius atvejų tyrimus bei kontrolės patikras. Tai, kad iš nagrinėtų teismų praktikos pavyzdžių, maisto saugos pažeidimų pasitaikė daugiausia, leidžia kelti prielaidą, kad kažkurioje procesą reguliuojančioje srityje esama trūkumų. ES reglamentai maisto saugą garantuoja gana aiškiai ir suponuoja griežtą imperatyvą laikytis atsargumo bei kontrolės principų, todėl bent jau teoriniame teisės lygmenyje prieštaravimų neturėtų kilti. Tačiau verta prisiminti, kad ES daugiau užtikrina rizikos prevenciją, bet nenustato kiekvieno galimo produkto riziką (tai atliekama tyrimais individualiu atveju). Dauguma produktų, ypač naujų, kurie dar nėra įrašyti ES vertinimuose, lieka valstybių narių kompetencijos srityje, kai yra vadovaujamosi valstybės ir vietos įstatymais. Nors ES draudžia nesaugių produktų tiekimą į rinką, ši teisinė spraga – kai kurių produktų neapibrėžtumas, gali nulemti įstatymo nenuoseklumą praktikoje. Lietuvos teismų praktikoje pastebėjus maisto saugos pažeidimų, galima manyti, kad vietos lygmeniu susiduriama būtent su šia problema. Reikėtų atskirai išnagrinėti, kuriame teisiniame ar instituciniame lygmenyje šios nuostatos nėra įgyvendinamos nuosekliai.

Kita problema yra maisto produktų grandinėje dalyvaujančių narių atsakomybių aiškumas. Iš teismų praktikos pastebėta, kad maisto grandinės etapų pažeidimų teismų praktikoje daug nepasitaikė. Kita vertus, vargu ar galima šiuos duomenis vertinti kaip trūkumų teisinėje bazėje nebuvimą. Nuostata,

kad subjektas yra atsakingas už visus produkto paskirstymo etapus atitinka ES principą, kad už padarytą žalą atsako žalos sukėlėjas, tačiau verta klausti, ar visais atvejais subjektas gali būti laikomas atsakingu. Tai daugiau liečia juridinės teisės kompetenciją, t. y. skirtingų asmenų maisto grandinės etapuose bendradarbiavimą bei santykių ypatumus.

3.2. Organinių teršalų poveikio aplinkai ir atliekų tvarkymo pažeidimai

Teismų praktikoje pasitaikę ginčijų tiesiogiai susijusių aplinkos apsaugos ypatumais, tačiau tuo pačiu verta pastebėti, kad šie atvejai mažai siejasi su maisto poveikiu aplinkai. Nagrinėtuose teismų praktikos pavyzdžiuose nepasitaikė tokių atvejų, kad pažeidimas būtų nustatytas už organinės ūkio veiklos teršalus. Kadangi duomenys į lentelę yra pateikiami įstatymų pažeidimams, šiam atvejui lentelė nesudaroma.

Iš teismų praktikos matyti, kad atliekant ūkinės veiklos patikrinimą vertinamos įvairios aplinkybės, įskaitant planuojamas patalpas ar įmonės funkcijas, kurių pagrindu yra daroma išvada. Patikrinimo metu yra atsižvelgimą ne tik į įmonės tiesiogines ne ūkines funkcijas, bet ir jos sukurtų organinių atliekų bei procesų įtaką aplinkai¹⁹², todėl net jei įmonė netiekia organinės kilmės produktų, šio tipo patikra bus vis tiek daroma.

Nagrinėjant Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo bylą buvo pažymėta, kad poveikio aplinkai vertinimas yra atliekamas ne visada. Pareiškėja skundėsi, kad A. A. planuojamai ūkinei veiklai – švelniakailių žvėrelių auginimui nebuvo atliktas poveikio aplinkai vertinimas, nors planuojama ūkinė veikla, paveiks aplinkinius gyventojus. Teismas atsiliepdamas „iš pateiktų dokumentų darė išvadą, kad, pagal planuojamos ūkinės veiklos organizatoriaus pateiktus duomenis, artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje nebūtų viršijamos visuomenės sveikatos saugos teisės aktais normuojamos triukšmo, oro taršos bei kvapų ribinės vertės, todėl laikytina, kad poveikio aplinkai vertinimas planuojamai ūkinei veiklai neprivalomas“¹⁹³. Su maisto poveikiu aplinkai daugiausia siejasi oro taršos bei kvapo aplinkybės, kurios galėtų atsirasti dėl nepakankamai gerų technologinių priemonių ar saugumo reikalavimų nesilaikymo. Toliu atveju susidaro rizika, kad teršalų perteklius skverbsis į aplinkines vietas.

Vienoje iš Panevėžio apygardos bylų buvo nagrinėtas tokios žalos aplinkai atlyginimas. Skundą pateikė Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Panevėžio regiono aplinkos apsaugos departamentas

¹⁹² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. birželio 26 d. nutartis byloje Nr. P-525-144-09, žiūrėta 2020 m. vasario 10 d., <https://eteismai.lt/byla/170362380661230/P-525-144-09>

¹⁹³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 10 d. nutartis byloje Nr. A-699/2017, žiūrėta 2020 m. vasario 20 d., <https://eteismai.lt/byla/170579395784383/A-699-662/2017?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

atsakovui dėl už aplinkai padarytos žalos. Teigta, kad AB „Dastros medis“ priklausančiame žemės sklype paviršinių nuotekų tinklų išleistuvo nuotekos teka į Račiupio upelį, dėl ko nuotekomis buvo užterštas paviršinis vandens telkinys. Konstatuota, kad dėl atsakovo saugos veikslių trūkumo, buvo užteršti paviršiniai vandenys ir padaryta žala telkinio organizmams. Įvertinęs bylos aplinkybes teismas nustatė, kad „*nors patį taršos faktą byloje patvirtina surinkti ir ištirti įrodymai, tačiau nėra pakankamo pagrindo konstatuoti atsakovo civilinę atsakomybę.*“¹⁹⁴ Nebuvo pakankamai įrodyta, kad buitinės nuotekos iš atsakovo buitinių nuotekų trasos pateko į paviršinių nuotekų tinklą, nes nebuvo nustatyta jokių veiksnių, dėl kurių atsakovas galėjo sudaryti organinės kilmės teršalų perteklių bei nuotėkas. Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 34 str. 2 d., ūkio subjekto atsakomybė priklauso už bet kokią aplinkai padarytą žalą, jei tokia žala padaryta dėl jo ūkinės veiklos, tačiau šiuo atveju nėra nustatyta esminė aplinkybė – subjekto kaltė.

Taigi, poveikio aplinkai vertinimas negali remtis neobjektyviomis išvadomis ir teiginys, kad įmonės veikla kelia žalai aplinkai privalo būti pagrįstas empiriniais įrodymais. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymi, kad „*motyvai, kuriais remiantis priimama atrankos išvada<...>, negali būti bendro pobūdžio abstraktūs teiginiai. Darant išvadą dėl poveikio aplinkai vertinimo (ne) privalomumo galutinės atrankos išvados motyvacijos dalyje turi būti aiškiai bei konkrečiai išdėstyta (taip kad būtų galima patvirtinti arba paneigti), kas suponuoja tokio pobūdžio išvadą, įvardijant konkrečias faktines aplinkybes bei teisinį reguliavimą.*“¹⁹⁵

Organinės kilmės teršalai gali susidaryti dėl maisto pramonės atliekų pertekliaus ir jų netinkamo kontroliavimo. Tai, kad nagrinėtuose pavyzdžiuose šių pavyzdžių neaptikta, leidžia kelti prielaidą, kad organinės kilmės teršalai Lietuvoje yra arba pakankamai kokybiškai tvarkomi, arba nesama didelio jų pertekliaus, kuris keltų problemas aplinkai.

Sunku įvertinti organinės kilmės teršalų aplinkai atvejus. Nagrinėtuose pavyzdžiuose nepasitaikė tiesioginių tokio pobūdžio pažeidimų, tačiau atsižvelgiant į teorinėje dalyje nagrinėtus maisto pramonės taršos ypatumus tokius rezultatus reikėtų vertinti kritiškai. Dėl maisto grandinės etapų susidariusios atliekos ir teršalai yra viena didžiausių aplinkos apsaugos problemų šiandienos visuomenėje, todėl galima kelti prielaidą, kad šių problemų Lietuvoje praktikoje esama daugiau. Norint patvirtinti šį teiginį būtų reikalingas atskiras tyrimas (rekomenduotina su statistikos duomenimis), o kol kas pakanka paminėti, kad pvz. nei Produkto nei Maisto įstatyme tiesiogiai apie maisto gamyboje sudarančias atliekas

¹⁹⁴ Panevėžio apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 12 d. nutartis byloje Nr. E2A-556-278/2017, žiūrėta 2019 m. gruodžio 6d., <https://eteismai.lt/byla/159142773963060/e2A-566-278/2017?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

¹⁹⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis byloje Nr. A-2549-556/2017, žiūrėta 2019 m. gruodžio 8 d., <https://eteismai.lt/byla/254395437072062/A-2549-556/2017?word=maisto%20maisto%20poveikis%20aplinkai%20aplinkai%20MAISTO%20C4%AESTATYMAS>

neužsimenama. Žinoma, tokiu atveju yra taikomi aplinkos apsaugos įstatymai, tačiau siekiant sąmoningumo būtų naudinga pagrindiniuose maisto saugą reguliuojančiuose įstatymuose įtraukti nuostatą apie gamybos sudaromų atliekų bei teršalų kontrolę.

Kaip jau minėta, taikant gamintojo atsakomybės principą, gamintojai yra atsakingi už tiekiamų gaminių pakuočių keliamą poveikį aplinkai visuose būvio cikluose (nuo gamybos iki atliekų sutvarkymo). Tačiau praktikoje, ne visuomet šio principo laikomasi. Štai administracinėje byloje Nr. I-2443-244/2019 nustatyta, kad įmonė X buvo nubausta 7 000 Eur bauda dėl to, kad įvairiais laikotarpiais vidaus rinkai tiekė supakuotus gaminius, už kurių vienkartinę pakuotę pagal Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo 11 straipsnio 2 dalį neėmė užstato, t.y. nevykdė pareigos dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje, nevykdė kitų, su tuo susijusių, pareigų. Įmonė tokį aplinkos apsaugos departamento sprendimą ginčijo teisme, motyvuodama, tuo, kad ji tik teikia viešojo maitinimo paslaugas, tame tarpe ir parduoda alkoholį vartojimui vietoje, t. y. tik realizuoja pažymėtą produktą, taigi tokia įstaiga neturėtų būti laikoma gamintoju ar pardavėju. Be to nurodė, kad Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas numato pasirinkimo laisvę bei alternatyvą dalyvauti arba ne užstato už pakuotes sistemoje. Teismas spęsdamas ginčą pažymėjo, kad įmonė, remiantis Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo 2 straipsnio 4, 17 ir 18 dalimis, atitinka pakuočių gamintojo (pakuočių naudotojo), pakuočių pardavėjo, tiek pakuočių platintojo apibrėžimą, be to alternatyva (nedalyvauti užstato už pakuotes sistemoje) nenumatyta, todėl įmonė privalo dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje ir vykdyti su tuo susijusias išvestines pareigas. Šių pareigų nevykdymas atitinkamai užtraukia atsakomybę, todėl aplinkos apsaugos departamento bauda paskirta pagrįstai.¹⁹⁶ Pateikta administracinė byla parodė, kad įmonė klaidingai vertino savo (kaip gamintojos) teisinį statusą Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo kontekste, bei klaidingai interpretavo šio įstatymo nuostatas. Visa tai lėmė savo pareigų nesuvokimą, atitinkamai nevykdymą ir pažeidimų padarymą.

Civilinėje byloje Nr. E2A-491-178/2017 kilo ginčas dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo. Aplinkos apsaugos departamentas pareiškė ieškinį atsakovėms UAB „X“ ir UAB „Y“, prašydamas priteisti solidariai iš atsakovių 83 384,50 Eur žalą aplinkai ieškovo naudai. Nurodė, kad gamintoja UAB „X“ perdavė bendrovėje susidarancias žuvies perdirbimo gamybos atliekas neturinčios teisės tvarkyti žuvies perdirbimo atliekų atsakovei UAB „Y“, kuri šias atliekas neteisėtai šalino viename kaime esančioje duobėje UAB „Y“ teritorijoje. Dėl to nepavojingomis atliekomis buvo užteršta aplinka. Atsakovės su tokiu ieškiniu nesutiko. Pirmosios instancijos teismas netenkino ieškinių dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo. Apeliacinės instancijos teismas, spęsdamas ginčą nurodė, kad pagal

¹⁹⁶ „Vilniaus apygardos administracinis teismo 2019 gegužės 29 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2443-244/2019“, ETEISMAI <https://eteismai.lt/byla/57631800254538/I-2443-244/2019>.

bendrąsias Atliekų tvarkymo įstatymo (tuo metu galiojusios redakcijos) nuostatas atliekos turi būti saugomos taip, kad neturėtų neigiamo poveikio, nekeltų pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai. Atliekų turėtojas teisės aktų nustatyta tvarka turi tvarkyti atliekas pats arba perduoti jas atliekų tvarkytojui, išskyrus atvejus, kai nepavojingos atliekos sunaudojamos žemės ūkyje, energijai gauti ar kitoms reikmėms aplinkai ir žmonių sveikatai saugiu būdu. Todėl abiejų atsakovių veiksmai tvarkant žuvies perdirbimo atliekas buvo neteisėti – UAB „X“ neturėjo teisės perduoti tvarkyti žuvies perdirbimo atliekas UAB „Y“, o ši bendrovė neturėjo teisės jas šalinti savo įmonės teritorijoje. Kad atliekos buvo vežamos į specialiai tam tikslui iškastą duobę, paneigė ir pateiktų telefoninių pokalbių, tarp abiejų įmonių darbuotojų, turinys. Tačiau siekiant įrodyti žalą kaip civilinės atsakomybės sąlygą, šiuo atveju privalu įrodyti du elementus: žalos padarymo faktą ir žalos dydį. Teismo manymu, pirmosios instancijos teismas, vertindamas žalos faktą - ar (ne)buvo gamtos elementų pokyčio, jų savybių pablogėjimo - faktiškai bylos duomenų visumos kontekste ir nevertino, selektyviai iš jų rėmėsi tik konsultacine išvada bei faktais, kad buvo leista užpilti duobę ir sutvarkyta aplinka, nors pastarieji faktai nei patvirtina, nei paneigia jau iki tol įvykusius gamtos elementų ar jų savybių neigiamus pokyčius. Be to teismo argumentas, kad apelianto pateiktas žalos apskaičiavimas yra, neteisingas, savaime negali būti pagrindas ieškiniui visiškai atmesti, jei žala atsirado. Tokiu būdu apeliacinis teismas, priešingai nei pirmosios instancijos teismas, konstatavo žalos padarymo faktą (remdamasis ne tik viena išvada, bet ir kitų, nepriklausomų specialistų nuomonėmis). Tačiau dėl išvežtų teršalų kiekio, jo apskaičiavimo kilo abejonių (pvz. kiekis buvo nustatytas remiantis UAB „Y“ pateiktais transporto priemonių kelionės lapų duomenimis ir t.t.). Taigi apeliacinis skundas buvo tenkintas iš dalies, iš atsakovių solidariai priteisiant solidariai 40 000 Eur.¹⁹⁷ Pateikta civilinė byla parodė, kad atliekų tvarkymo pažeidimais sukelta žala aplinkai – sudėtingai nustatoma. Žala aplinkai vertinama ir žalos aplinkai atlyginimo dydis apskaičiuojamas pagal aplinkos ministro patvirtintą metodiką, įvertinant pirminę aplinkos būklę (sąlygas), neigiamo poveikio aplinkai reikšmingumą, natūralaus aplinkos atsikūrimo galimybes ir laiką, atliktus veiksmus, užtikrinančius teršalų ir (arba) kitokių darančių žalą aplinkai veiksnių skubią kontrolę, sulaikymą, pašalinimą ar kitokį valdymą siekiant sumažinti ar išvengti didesnės žalos aplinkai, neigiamo poveikio žmonių sveikatai ar tolesnio aplinkos elementų funkcijų pablogėjimo, taip pat pritaikytas aplinkos atkūrimo priemones¹⁹⁸. Taip pat itin aktualu pastebėti, kad pateikta byla parodė, kad aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančios institucijos pirmiausia siekia išsireikalauti žalą iš taršą sukėlusių subjektų pinigine išraiška, - nuostoliais. Tačiau šis aspektas neturi būti prioritetas. Tokiu būdu ignoruojamas pats aplinkai padarytos žalos atlyginimo mechanizmas (pagal Aplinkos apsaugos

¹⁹⁷ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 liepos 4 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. E2A-491-178/2017“, ETEISMAI <https://eteismai.lt/byla/20032112962711/e2A-491-178/2017>.

¹⁹⁸ „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. įsakymas rugsėjo 9 d. Nr. 471 įsakymas dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 93,4026 (2002).

įstatymą), kuriuo siekiama pirmiausia pažeistų aplinkos elementų atkūrimo „teršėjo“ lėšomis ir tik tuomet, kai atkūrimo priemonės neįmanomos/neįgyvendinamos turi būti reikalaujama atlyginti nuostolius.

IŠVADOS

1.1. Maistas - įvairūs perdirbti, neperdirbti, ar pusiau perdirbti produktai, kuriuos nuryja žmogus. Jo paskirtis (teisine prasme) siejama su saugumu. Maisto gamyba (pramoniniu būdu) - procesas, apimantis net keletą etapų – pirminę gamybą, perdirbimą ir paskirstymą, iki maisto patekimo galutiniam vartotojui.

1.2. Žalingas maisto poveikis aplinkai pasireiškia per aplinkos išteklių naudojimą, oro bei vandens taršą, maisto atliekų įvairiuose maisto gamybos procesuose susidarymą, viešojo maitinimo sektoriaus įtaką. Nors maisto gamyba yra viena iš daugiausiai aplinką veikiančių antropogeninių veiklų ir visuose maisto gamybos etapuose pasireiškia aplinkosaugos problemos, itin probleminė sritis - maisto atliekos, susidaranti kiekviename maisto gamybos etape.

1.3. Remiantis bendraisiais, pamatiniais ir naujais aplinkos apsaugos politikos principais, formuluotini šie maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo principai, užtikrinantys aplinkos apsaugą maisto gamybos proceso teisiniame reguliavime: aukšto apsaugos lygio, atsargumo, prevencinių veiksmų, žalos šaltinio, „teršėjas moka“, integracijos, darnaus vystymosi, ekologinio efektyvumo, geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimo, pakeitimo, subsidiarumo, partnerystės ir atsakomybės pasidalijimo, visuomenės dalyvavimo ir informavimo.

2.1. ES reglamentuodama maisto gamybos veiklą pabrėžia ir iškelia „poveikį aplinkai“ virš kitų tikėtinių poveikių, nes aplinkos situacija turės įtakos mūsų galimybei pasigaminti maisto ne tik dabar bet ir ateityje. Tačiau esama ir teisinio reglamentavimo spragų. ES neįpareigoja maisto tvarkytojų, gamintojų, prekybininkų ir maitinimo įstaigų teikti viešą informaciją arba duomenis atsakingoms tarnyboms apie maisto atliekų kiekius ir priežastis, kodėl tos maisto atliekos susidarė, bei kaip jos panaudojamos.

2.2. Lietuvos Respublikos Maisto įstatyme nėra konkrečios nuostatos, įtvirtinančios su maisto gamyba susijusių atliekų tvarkymą, nėra įtvirtintos individualios maisto tvarkymo subjekto atsakomybės. Esamas teisinis reglamentavimas neišsprendžia ir kai kurių maisto švaistymo problemų.

3.1. Remiantis Lietuvos teismų praktika, dažniausiai padaroma maisto saugos pažeidimų. Maisto produktas būna nenotifikuotas, netinkamai pažymėtas ar visai nepažymėtas, bet to, pasitaiko atvejų, kai produktuose nustatoma tarša. Kyla ginčų dėl produkto žymėjimo, įvardijimo ir aprašymo atitikimo produkto sudėčiai, padaromi pažeidimai nepakankamai užtikrinus su maisto grandine susijusių procesų saugumą.

3.2. Praktikoje gamintojai klaidingai vertina savo (kaip gamintojos) teisinį statusą. Tai lemia pareigų (aplinkos apsaugos srityje) nesuvokimą, atitinkamai nevykdymą ir pažeidimų padarymą. Aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančios institucijos pirmiausia siekdamos išsireikalauti žalą

iš taršą sukėlusių subjektų pinigine išraiška (nuostoliais), o ne reikalaujamos pažeistų aplinkos elementų atkūrimo „teršėjo“ lėšomis ignoruojama pati aplinkai padarytos žalos atlyginimo mechanizmą.

4. Ginamasis teiginys pasitvirtino, kadangi buvo identifikuoti maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo trūkumai. Atsižvelgiant į tai būtini teisinio reguliavimo pokyčiai.

PASIŪLYMAI

Lietuvos Respublikos Seimui:

1. Įtvirtinti Lietuvos Respublikos Maisto įstatyme konkrečias nuostatas, numatančias su maisto gamyba susijusių atliekų tvarkymą ir individualią maisto tvarkymo subjekto atsakomybę.
2. Nustatyti teisinį reguliavimą, kuris numatytų aiškesnę maisto atliekų apskaitą, kad valstybei ir visuomenei būtų žinoma, kur ir kiek maisto susidaro bei kur dedamas išmetamas maistas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teismų praktika:

1. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 liepos 4 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. E2A-491-178/2017“, *LR aplinkos apsaugos ministerijos Kauno regiono aplinkos apsaugos departamentas v. "Raseinių vandenys" ir UAB „Norvelita“*.
2. Kauno apygardos teismo 2017 m. gegužės 15 d. nutartis administracinių teisės nusižengimų byloje Nr. 323-634/2017, *Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnybos Varėnos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnyba*“.
3. Kauno apylinkės teismo 2019 m. kovo 3 d. nutartis administracinių teisės nusižengimų byloje Nr. AN2-115-810/2019, *Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnybos Vilkaviškio valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. G. K.*
4. Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 7 d. nutartis administracinių teisės nusižengimų byloje Nr. ATP-358-462, *Klaipėdos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnyba v. E. L.*
5. Lietuvos apygardos administracinio teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis administracinių teisės nusižengimų byloje Nr. EI-2783-473/2017, *Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Vilniaus valstybinės maisto ir veterinarijos tarnyba v. UAB „Biogami“*.
6. Lietuvos apygardos administracinio teismo 2018 m. rugsėjo 17 d. sprendimas administracinių teisės nusižengimų byloje Nr. EI-3117-331/2018, *Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Vilniaus valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. UAB „Merata“*.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-98-687/2017, *Valstybinei maisto ir veterinarijos tarnyba ir UAB „Longlita“ v. UAB „Plungės kooperatinė prekyba“*.
8. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. birželio 26 d. nutartis administracinių teisės nusižengimų byloje Nr. P-525-144-09, *Kauno regiono aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „D. G. ir partneriai“*.
9. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1781-13, *UAB „Entafarma“ v. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba ir Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba*.
10. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 2 d. nutartis administracinių teisės nusižengimų byloje Nr. A-276-556/2017, *Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. UAB „Jūratės žagarinė“*.

11. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis administracinėje byloje byloje Nr. A-2549-556/2017, *Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. T. K., L. J. ir A. J.*
12. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-699-662/2017, *Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas ir Aplinkos apsaugos agentūra v. UAB „Žemytės malūnas“.*
13. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EA-427-552/2018, *Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Vilniaus valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. AB „Obolon“.*
14. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. birželio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1855-575/2017, *Lietuvos valstybė, atstovaujama Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Ukmergės rajono policijos komisariato v. S. K.*
15. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis byloje Nr. EA-51-492/2018, *Nacionalinis maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo institutas v. UAB "USP Baltics".*
16. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EA-558-822/2018, *Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. UAB "Limedika".*
17. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. kovo 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-991-1062/2019, *Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. UAB „Aqua Mineralis“.*
18. Panevėžio apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje e2A-566-278/2017, *Panevėžio regiono aplinkos apsaugos departamentas v. "Dastros medis".*
19. Panevėžio apylinkės teismo 2018 m. vasario 5 d. nutartis administracininio nusižengimo byloje Nr. II-7-857/2018, *Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Biržų valstybinės maisto ir veterinarijos tarnyba v. S. D.*
20. Panevėžio apylinkės teismo 2019 m. kovo 12 d. nutartis administracininio nusižengimo byloje Nr. AN2-55-581/2018, *Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnybos Biržų valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. S.D.*
21. Šiaulių apygardos teismo 2017 m. balandžio 26 d. nutartis administracininio nusižengimo byloje Nr. AN2-71-282/2018, *Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Telšių valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. S.M.*
22. Šakių rajono apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 7 d. nutartis administracininio nusižengimo byloje Nr. II-21-876/2017, *Šakių valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. B. S.*
23. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-589-258/2018, *Ž. Z. v. UAB „PALINK“*

24. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. EI-2860-331/2017, *Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba v. UAB „Judex“*.
25. „Vilniaus apygardos administracinis teismo 2019 gegužės 29 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2443-244/2019“, *Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos v. UAB „Minola“*

Europos Sąjungos teisės aktai:

26. „2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras“, OJ L 31, 1.2. (2002).
27. „2002 m. spalio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1774/2002, nustatantis sveikatos taisyklės gyvūninės kilmės šalutiniams produktams, neskirtiems vartoti žmonėms
28. „2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 853/2004, nustatantis konkrečius gyvūninės kilmės maisto produktų higienos reikalavimus“, OJ L 139 , 30/04, (2004).
29. „2007 m. birželio 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo ir panaikinant Reglamentą (EEB) Nr. 2092/91“, OJ L 189, 20.7 (2007).
30. „2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinti kai kurias direktyvas (Tekstas svarbus EEE), OJ L 312, 22.11 (2008).
31. „2009 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 219/2009 dėl kai kurių teisės aktų, kuriems galioja Sutarties 251 straipsnyje nustatyta tvarka, nuostatų, susijusių su reguliavimo procedūra su tikrinimu, suderinimo su Tarybos sprendimu 1999/468/EB – Suderinimas su reguliavimo procedūra su tikrinimu“, OJ L 87, 31.3 (2009).
32. „2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1069/2009 kuriuo nustatomos žmonėms vartoti neskirtų šalutinių gyvūninių produktų ir jų gaminių sveikumo taisyklės ir panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1774/2002 (Šalutinių gyvūninių produktų reglamentas“, OJ L 300, 14.11 (2009).
33. „2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 652/2014, kuriuo nustatomos išlaidų, susijusių su maisto grandine, gyvūnų sveikata ir gerove bei augalų sveikata ir augalų dauginamąja medžiaga, valdymo nuostatos ir iš dalies keičiamos Tarybos direktyvos 98/56/EB, 2000/29/EB ir 2008/90/EB, Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr.

- 178/2002, (EB) Nr. 882/2004 ir (EB) Nr. 396/2005, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/128/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1107/2009 ir panaikinami Tarybos sprendimai 66/399/EEB, 76/894/EEB ir 2009/470/EB“, OJ L 189, 27.6 (2014).
34. „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų „OJ L 150, 14.6. (2018).
35. „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/852, kuria iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų“, OJ L 150, 14.6. (2018).
36. „2019 m. birželio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/904 dėl tam tikrų plastikinių gaminių poveikio aplinkai mažinimo“, OJ L 155, 12.6.(2019).
37. „Europos komisijos sveikatos ir maisto saugos generalinio direktorato tam tikrų Reglamento (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos nuostatų įgyvendinimo gairės“ (2018).
38. „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. reglamentas (EB) Nr. 852/2004 dėl maisto produktų higienos“, OL L 139, 4 30, EUR-Lex, (2004).
39. „Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos Steigimo Sutarties suvestinės redakcija, CE, 2006-12-29, Nr. 321-1, (2006).
40. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas“, Briuselis, 2015 12 02 COM, (2015).
41. „Komisijos reglamentas (ES) Nr. 142/2011 2011 m. vasario 25 d. kuriuo įgyvendinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1069/2009, kuriuo nustatomos žmonėms vartoti neskirtų šalutinių gyvūninių produktų ir jų gaminių sveikumo taisyklės, ir Tarybos direktyva 97/78/EB dėl tam tikrų mėginių ir priemonių, kuriems netaikomi veterinariniai tikrinimai pasienyje pagal tą direktyvą“, OL L 054, (2011).

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

42. „Aplinkos apsaugos įstatymas“, Lietuvos aidas 20-0 (1992), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>
43. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis“, *Valstybės žinios* 2,2 (2004), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229734?jfwid=-fxdp79nb>

44. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas“, *Valstybės žinios*, 44-1073 (1995), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.17752/SokthrZQOM>
45. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 1999 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. 217 dėl atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 63-2065 (1999), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302>
46. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. įsakymas rugsėjo 9 d. Nr. 471 įsakymas dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 93,4026 (2002), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.186995/asr>
47. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. 340 dėl aplinkos oro taršos šaltinių ir iš jų išmetamų teršalų inventorizacijos ataskaitos informavimo tvarkos patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 81-3500 (2002), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179328/FyUMYOEChe>
48. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2016 m. kovo 14 d. įsakymas Nr. D1-186 Dėl 2007 m. sausio 25 d. aplinkos ministro įsakymo Nr. D1-57 „Dėl Biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo aplinkosauginių reikalavimų patvirtinimo“ pakeitimo TAR, 4880 (2016), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/33bd7680e9e711e59b76f36d7fa634f8>
49. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. D1-367/3D-342 dėl mėšlo ir srutų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimų aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 92-3434, (2005), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.260167/asr>
50. Lietuvos higienos norma HN 119:2002 „Maisto produktų ženklavimas“. *Valstybės žinios*, 2003-02-05, Nr. 13-530, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.204888/asr>
51. Lietuvos higienos norma HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“. *Valstybės žinios*, 2003-08-13, Nr. 79-3606, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.216309/QHdImxGpIa>
52. Lietuvos higienos norma HN 15:2005 „Maisto higiena“. *Valstybės žinios*, 2005-09-10, Nr. 110-4023, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.261668>
53. Lietuvos higienos norma HN 16:2006 „Medžiagų ir gaminių, skirtų liestis su maistu, specialieji sveikatos saugos reikalavimai“. *Valstybės žinios*, 2006-05-23, Nr. 58-2069,
54. Lietuvos higienos norma HN 26:2006 „Maisto produktų mikrobiologiniai kriterijai“ (*Valstybės žinios*, 2006-03-21, Nr. 31-1096), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.272707>
55. Lietuvos higienos norma HN 54:2008 „Maisto produktai. Didžiausios leidžiamos teršalų ir pesticidų likučių koncentracijos“. *Valstybės žinios*, 2008-09-23, Nr. 109-4175, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327408/asr>

56. Lietuvos higienos norma HN 132:2013 „Maisto produktų ir maisto ingredientų gamyboje leidžiami naudoti ekstrahentai“ HN 53:2010, Valstybės žinios, 2013-04-27, Nr. 43-2140, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.447333?jfwid=fhhu5mpus>
57. „Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos aidas 220-0 (1992), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890/ZKVlqPziCE>
58. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 gruodžio 6 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 33 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content>
59. „Lietuvos Respublikos maisto įstatymas“, Valstybės žinios 32,893 (2000), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.98953/asr>
60. „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, Valstybės žinios 85,2968 (2001), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.458655/asr>
61. Lietuvos Respublikos produktų saugos įstatymas“, TAR, 18929 (2018), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9ede9140eca711e89d4ad92e8434e309>
62. „Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 6 d. nutarimas dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, TAR 6178 (2015), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/HRioeQqpWx>
63. „Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymas“, Valstybės žinios 148, 7563, (2010), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.388228>
64. „2019 – 2021 metų Lietuvos Respublikos daugiamečių nacionalinis kontrolės planas“ VMVT, https://vmvt.lt/sites/default/files/2019-2021_mancp_final.pdf
65. Maisto tvarkymo subjektų patvirtinimo ir registravimo tvarkos aprašas. Valstybės žinios, 2008-10-25, Nr. 123-4693, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.329396/asr>
66. Valstybinis atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planas. TAR, 2014-04-30, Nr. 4989, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8a7c3ca0cfa811e39b2ab5bbcc4f49fb>
67. „Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2016 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas dėl Labdarai ir paramai skirto maisto tvarkymo aprašo patvirtinimo Nr. B1-678“, TAR 22755, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/98e75ef06bc811e6a421ea2bde782b94/asr>
68. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nuostatai. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 744 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. balandžio 30 d. nutarimo Nr. 445 redakcija), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c2bf28a4730111e99ceae2890faa4193>

Knygos, moksliniai straipsniai:

69. Agnė Širinskienė, „Atsargumo principo taikymo teisinės prielaidos aplinkos ir žmogaus sveikatos apsaugos srityse“, *Jurisprudencija* 12, 114 (2008) 18-26.
70. Algimantas Paulauskas ir kt. Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas: lietuvių-anglų-vokiečių-rusų kalbomis (Vilnius, Grunto valymo technologijos: 2008), 154.
71. Anantha Kumar Duraiappah, Zhou Xin ir Pieter J.H. Van Beukering „Issues in production, recycling and international trade: analysing the Chinese plastic sector using an optimal life cycle (OLC) model“ *Environment and Development Economics Vol. 7*, 1 (2002).
72. An Pan, Vasanti Malik ir Frank B. Hu „Exporting Diabetes to Asia: The Impact of Western-Style Fast Food“, *Circulation*, 126, No. 2, (2012) 163-165.
73. Asta Šamulevičiūtė, „Informacijos apie maistą teikimas vartotojams: teisinis reguliavimas, aiškinimas ir taikymas“ ,daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, (2015), <https://vb.mruni.eu/object/elaba:8355414/>
74. Bernd M.J. Van der Meulen, „The function of food law. On objectives of food law, legitimate factors and interests taken into account“, *European Food and Feed Law Review*, Vol. 5, No. 2 (2010), : 83-90.
75. Bodil Åsberg ir kt., *Tausojantis vartojimas*, (Lietuvos vartotojų institutas, Vilnius:2011).
76. Commissioned by the ILSI Europe Environment and Health Task Force „Considering Water Quality for Use in the Food Industry“, Brussels (2008).
77. Dennis R. Heldman, Richard W Hartel „*Principles of Food Processing*“, (Myrland, 1998), 1.
78. Jeroen Kuenen „Food and beverages industry“ , *EMEP/EEA air pollutant emission inventory guidebook 2016 – Update Nov. 2016*, European Environment Agency, 2016, 5.
79. House of Commons Environmental Audit Committee. EU and UK Environmental Policy. Third Report of Session 2015-2016, (House of Commons, 2016).
80. Linas Meškys, „Europos Sąjungos aplinkosaugos principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje“, *Jurisprudencija* 3,81 (2006): 56-63.
81. Linnea I.Laestadius Julia A.Wolfson „Unsustainable societal demands on the food system“ *Environmental Nutrition: Connecting Health and Nutrition with Environmentally Sustainable Diets* , Joan Sabaté, (2019).
82. Lisbeth Mogensen, John E. Hermansen, Niels Halberg, Randi Dalgaard „Life Cycle Assessment across the Food Supply Chain“ , *Sustainability in the Food Industry*, Baldwin C., Wiley-Blackwell (the Institute of Food Technologists, 2012).

83. Lisbeth Mogensen, ir kt. „Life Cycle Assessment across the Food Supply Chain“, *Sustainability in the Food Industry*, Cheryl J. Baldwin (Singapore, (2009).
84. McMichael ir kt. „Food, livestock production, energy, climate change, and health“, *The lancet*, 370(9594) (2007): 1253-1263.
85. Mian K.Sharif, Asna Zahid ir Faizul Hassan Shah „Role of Food Product Development in Increased Food Consumption and Value Addition“ *Food Processing for Increased Quality and Consumption*. Alexandru Grumezescu Alina Maria Holban (Academic Press, 2018).
86. Michelle RenéeMozel, „The impact of climate change on the global wine industry: Challenges & solutions“, *Wine Economics and Policy*, Volume 3, Issue 2, December (2014).
87. Murphy F., McDonnell K., ir Fagan C. C. „Sustainability and Environmental Issues in Food Processin“, *Food Processing: Principles and Applications*, Second ed., Stephanie Clark, (2014).
88. *Oxford dictionary of science. Fifth edition*, (Oxford: Oxford University Press: 2005): 330.
89. Raimundas Dužinskas „Maisto stygiaus kaip globalios problemos iššūkiai“, *Socialinis ugdymas* 47 (2017): 112 – 127.
90. Ray Underwood, *Bioprocesses in Food Industry* (ED - tech press, 2018).
91. Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005).
92. Renata Dagiliūtė, „Aplinkos politika: teorija ir praktika“ Mokomoji knyga (Kaunas, 2012).
93. Rimantas Stukas, *Sveika mityba*, (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla:199):10.
94. Pranas Aleknavičius, *Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė. Mokomoji knyga* (Kaunas, Ardiva: 2008).
95. Pranas Mierauskas, „Aplinkos apsaugos politikos formavimas ir jos įgyvendinimas Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas*. T. 18, Nr.1, (2019): 36-51.
96. Sjøfjell, Beate, „The Environmental Integration Principle: A Necessary Step Towards Policy Coherence for Sustainability“ December 3, (2018). In *The EU and the Proliferation of Integration Principles under the Lisbon Treaty*, Francesca Ippolito, Maria Eugenia Bartolino and Massimo Condinanzi (eds), Routledge, Chapter 6, (2019): 8.
97. Stasys Keinys et al., *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Papildytas leidimas*, (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993).
98. Stephen Clune, Enda Crossin, Karli Verghese „Systematic review of greenhouse gas emissions for different fresh food categories“, *Journal of Cleaner Production Vol. 140, No. Part 2* (2017):1-32.
99. *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius, (1985).

100. Teodoras Tamošiūnas ir Audronė Mikalauskienė, „Valstybinė maisto saugos ir kokybės kontrolė: Šiaulių apskrities atvejis“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 1,14 (2009): 280.
101. Toma Birmontienė et.al. *Lietuvos konstitucinė teisė* (Vilnius, 2000).
102. Virginija Kondratienė, „Subsidiarumo principas ir jo taikymas valstybės valdymui ir vietos savivalda“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas: 2011), 198, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15994/Disertacija_Kondratien%C4%97.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kiti šaltiniai:

103. Abigail Geer „10 Ways Fast Food is Destroying the World“, One Green Planet, žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d. <https://www.onegreenplanet.org/animalsandnature/10-ways-fast-food-is-destroying-the-world/>
104. „Apie supakuotų gaminių gamintojų ir importuotojų pareigas“, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d. <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/atliekos/apie-supakuotu-gaminiu-gamintoju-ir-importuotoju-pareigas>
105. Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos, 2019 m. spalio 18 d. pateikta „Maisto gamybos įmonių planinių patikrinimų metu nustatytų pažeidimų ataskaita 2017 – 2019 m.“
106. Aurelija Karaliūtė, „Verslas tai laiko „nešvaria problema“: už iššvaistytą maistą susimokame“, *Delfi*, 2018 m. rugsėjo 21 d., žiūrėta 2020 kovo 22 d., <https://www.delfi.lt/projektai/eko-energetika/verslas-tai-laiko-nesvaria-problema-uz-issvaistyta-maista-susimokame.d?id=79120127>.
107. DUK „Maisto priedai“, žiūrėta 2019 birželio 16 d. <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/maisto-priedai/duk-2>.
108. Emma Charlton „Why is black plastic packaging so hard to recycle?“ World economic forum, žiūrėta 2019 m. gruodžio 27 d., <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/black-plastic-recycling-supermarkets-waste/>
109. „First complete assessment of European marine fishes highlights major threat from overfishing“, The International Union for Conservation of Nature, žiūrėta 2020 sausio 18 d. <https://www.iucn.org/es/node/17896>
110. „Gamyba“, Terminų žodynas, žiūrėta 2020 sausio 15 d., <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/G/gamyba>.
111. Genovaitė Liobikienė, „Bendras maisto ir gėrimų vartojimo poveikis aplinkai“, Vartotojai, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=7585>

112. Henning Steinfeld ir kt. „Livestock's Long Shadow“, *United Nations report Food and Agriculture Organization of the United Nations*, (2006), 13, <http://www.fao.org/3/a-a0701e.pdf>
113. ¹ „Food Waste“, European Commission, žiūrėta 2019 m. spalio 10 d., https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste_en.
114. Johnson MR. „Environmental sustainability within the restaurant industry“ (2009), žiūrėta 2019 m. vasario 20 d., https://courses.cit.cornell.edu/crp384/2009reports/JohnsonM_Sustainable%20Restaurant%20Industry.pdf
115. Jūratė Važgauskaitė „Lietuviški darnaus vystymosi tikslai: Ar esame tinkamaipasiruošę?“, *Žiniasklaida vystymuisi*, 2016 m. gruodis, 5, žiūrėta 2020 m. sausio 14 d., <http://eurohouse.lt/wp-content/uploads/2016/12/Naujienlaiskis-4.pdf>.
116. „Kaip išvengti maisto atliekų?“, žiūrėta 2020 sausio 20 d. <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=8205>
117. „Maistas“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2020 sausio 15 d. <http://www.lkz.lt/Visas.asp?zodis=maistas&lns=-1&les=-1&id=19002990000>.
118. Maisto atliekas nuo 2019 m. privalės rūšiuoti ir gyventojai“, žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., <http://koalicija.lt/?p=13726>.
119. „Maisto atliekų rūšiavimui abejingoms savivaldybėms nepavyks išvengti savo pareigos“, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2020 m. kovo 16 d., <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/maisto-atlieku-rusiavimui-abejingoms-savivaldybems-nepavyks-ivsengti-savo-pareigos>
120. „Maisto švaistymas“, žiūrėta 2020 m. kovo 12 d., <https://vmvt.lt/node/3717?language=lt>.
121. MegaEssays „The Wide-Ranging Negative Effects of Fast Food“, žiūrėta 2018 m. gruodžio 28 d., <https://www.megaessays.com/viewpaper/99894.html>
122. „Maisto tvarkymo subjektų suskirstymas į rizikos grupes“ VMVT, žiūrėta 2020 m. kovo 20d. https://vmvt.lt/sites/default/files/maisto_tvarkymo_subjektu_suskirstymas_i_rizikos_grupes_2018_0.pdf
- 123.
124. „Pašarai“, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, žiūrėta 2019 m. kovo 15 d., <https://vmvt.lt/eksportas-importas/importas-ir-reimportas/pasaras/pasaras>
125. „Poveikis“, *Terminų žodynas*, žiūrėta 2020 m. sausio 18 d., <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/P/poveikis>.

126. „Rytdienos pakuotė: saugus maisto produktas ir švari aplinka. svajonė tai ar realybė?“, žiūrėta 2020 kovo 20 d., <https://www.lpk.lt/rytdienos-pakuote-saugus-maisto-produktas-ir-svari-aplinka-svajone-tai-ar-realybe/>.
127. „Sustainability of the Food System“, Consultation, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d., https://ec.europa.eu/environment/consultations/food_en.htm
128. Šiomet Pasaulinės vandens dienos tema – „Vanduo ir darbas“, žiūrėta 2019 lapkričio 8 d., <https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/siomet-pasaulines-vandens-dienos-tema-vanduo-ir-darbas>
129. Tara Garnett „Food systems and greenhouse gas emissions“, *Food Climate Research network* (2015): 23. https://foodsource.org.uk/sites/default/files/chapters/pdfs/foodsource_chapter_3.pdf
130. „Terminų paaiškinimas“ , Aplinkos apsaugos agentūra, žiūrėta 2020 sausio 20 d. http://gamta.lt/files/inspektavimo_vadovas-Priedas_I_Terminai.pdf.
131. „Visuomenės dalyvavimo vadovas“, Baltijos aplinkos forumas, žiūrėta 2020 m. sausio 15 d., https://bef.lt/fileadmin/Publications/Visuomenes_dalyvavimo_vadovas_2008.pdf.
132. Wolf M. Counselor Food Safety, „Health, Consumer Affairs. European Union Rules for Food Imports and the Concept of Equivalence“ (Presentation for the National Advisory Committee on Meat and Poultry, 2008 m. rugpjūčio 27-28d.). žiūrėta 2019 kovo 9 d. https://www.fsis.usda.gov/wps/wcm/connect/73a6b2cd-6ae8-40a2-b1bf-2afa3d3791be/13-Maier_7.pdf?MOD=AJPERES
133. „What is Food Production?“, Byju’s, žiūrėta 2019 m. spalio 20 d., <https://byjus.com/biology/food-production/>
134. Zollinger-Read P. „Is it time fast food restaurants became more responsible?“, *The Guardian*, (2013m. liepos 5 d.), žiūrėta 2019 m. liepos 5 d., <https://www.theguardian.com/sustainable-business/time-fast-food-became-responsible>

SANTRAUKA

Darbo tema – Maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo ypatumai ir praktikos iššūkiai.

Maisto gamyba užima vieną iš svarbiausių pramonės sričių. Šiuolaikinėje visuomenėje maisto gamyba yra itin paspartėjusi, o kartu su jos išaugimu auga maisto poveikis aplinkai. Nustatyta, kad maisto gamybos atliekos bei kiti su maisto gamyba susiję procesai daro didelę įtaką aplinkai. Europos Sąjungoje yra suformuoti pagrindiniai politiniai principai, kuriais remiantis įtvirtinama neigiamo maisto poveikio aplinkai prevencija. Tyrimas atliktas atsižvelgiant į problemos aktualumą bei tai, kad Lietuvoje kol kas trūksta rimtų mokslinių darbų šiuo klausimu.

Tyrimo objektas. Maisto saugos bei maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo bei praktikos ypatumai.

Tyrimo problema. Kokios yra pagrindinės maisto saugos ir maisto poveikio aplinkai teisinės ir praktinės problemos Europos Sąjungoje bei Lietuvoje?

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti maisto saugos politiką Europos Sąjungoje, maisto poveikio aplinkai reguliavimo ypatumus bei praktinius iššūkius. Tikslui įgyvendinti darbe buvo analizuota aplinkos apsaugos samprata bei aplinkos apsaugos politikos pagrindiniai principai, gamybos poveikis aplinkai, Europos Sąjungos ir Lietuvos maisto saugos politikos ir teisinio reguliavimo ypatumai bei Lietuvos teismų praktika, susijusi su maisto saugos bei poveikio aplinkai įstatymų pažeidimais. Literatūrai bei teisės dokumentas naudotas lyginamasis bei mokslinės literatūros ir dokumentų analizės metodas bei lyginamoji analizė. Teismų praktika nagrinėta pasitelkiant turinio analizės metodu.

Tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvoje yra laikomasi Europos Sąjungos maisto saugos politikos principų, tačiau sunkiausi įgyvendinami gyvūnų gerovės, atsargumo bei kontrolės principai. Dažniausi teisės pažeidimai Lietuvoje yra susiję su maisto saugos reikalavimų nepaisymu bei gyvūnų gerovės ir priežiūros pažeidimais.

Raktiniai žodžiai: aplinkos apsaugos politika, aplinkos apsauga, maisto politika

SUMMARY

Topic of the thesis - Peculiarities of legal regulation of food production environmental impact and practical challenges.

Food production is one of the most important industries. In modern society, food production has accelerated, and with its growth, the impact of food on the environment is growing as well. Food production waste and other processes related to food production have been found to have a significant impact on the environment. In the European Union, the main political principles are being established, based on which the prevention of the negative impact of food on the environment is established. The research was carried out considering the relevance of the problem and the fact that Lithuania still lacks serious scientific work on this issue.

Research object - peculiarities of legal regulation and practice of food production safety and impact on environment.

Research problem. What are the main legal and practical problems of food safety regulations and environmental impact in the European Union and Lithuania?

The aim of the research – to analyse food safety policy in the European Union, peculiarities of food environmental impact regulation and practical challenges. In order to achieve this goal, there were analysed the concept of environmental policy and the basic principles of environmental protection policy, the impact of food production on the environment, peculiarities of the European Union and Lithuanian food legal regulation and Lithuanian case law related to violations of food legislation. The literature and the legal documents were analysed by using comparative and scientific literature and document analysis method. The case-law has been analyzed using the method of content analysis.

The results of the study showed that the principles of the European Union food safety policy are implemented in Lithuania, but the principles of animal welfare, precaution and control are the most challenging. The most frequent violations of law in Lithuania are related to violating food safety requirements as well as animal welfare and care violations.

Keywords: environmental policy, environmental protection, food policy

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020 m. balandžio 17 d.
Kaunas

AŠ, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo saugumo akademija, aplinkosaugos teisės

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) Ernesta Petrauskė

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„Maisto gamybos poveikio aplinkai teisinio reguliavimo ypatumai ir praktikos iššūkiai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Ernesta Petrauskė

(vardas, pavardė)